

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

**TÜRKÇÜLÜĞÜN
TARİHİ**

YAYINLARI

TÜRKÇÜLÜĞÜN TARİHİ

HÜSEYİN NAMİK ORKUN

5 Temmuz 86
J. D. D.
ANKARA

KÖMEN YAYINLARI: I TÜRKÇÜLÜĞÜN TARİHİ. Hüseyin Namık
Orkun, Birinci Baskı: 1964, İkinci Baskı: 1977. Yayıncı: Kömen Ya-
yam ve Dağıtım Limited Şirketi, Posta kutusu 301, Yenişehir / Ankara.
Dişli, tertip, baskı Çağ Matbaası

KİTAP VE YAZARI HAKKINDA

Prof. Dr. Emin Bilgiç

Rahmetli Türk Tarihi mütehasssı Hüseyin Namık Orkun, kısa ömrüne pek eser, çok hizmet uğrarmış, çekkin, sessiz fakat devamlı çalışan samimi bir milliyetçi ve Türkçü idi.

H. Namık Orkun 1902 de İstanbul'da doğmuş, 23 Mart 1966 sabaha erken saatlerde Ankara'da Bahçelievler'deki Mütevas evinde İlahk'ın Rahmetine kavuşmuştur. Nişantaşı Sultanisi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Dördülfünun'una girmiş ve 1924 te tahsilini devam ettirebilmek için Budapeşte'ye gitmiş Felsefe Fakültesi'nde zamanın tanınmış Macar bilgin ve Türkoloğları yanında yetişmiştir. 1930'da yurda dönererek Gazi Eğitim Enstitüsü, Polis Koleji, Tıp Fakültesi, Devlet Konservatuarı gibi zamanın Ankara'daki belli başlı eğitim müesseselerinde Umumi Türk Tarihi ve İnkılap tarihi hocası yapmıştır. Ben merhumla 1940'larda, yeni doğmuş olduğum sırada şahsen tanıştım. 1954-56 arasında da, Türkoculuğun yeniden kuruluşuna müteakip, idare heyetinde beraber çalıştık. Rahmetli o günün hayat, çalışma ve geçim şartları içerisinde, daha 1949-50'lerde, henüz 47-48 yaşında, bir hayli yorulanmış bir dış görünüşe sahipti. Fakat Milliyetçilik ve Türkçülük İdealizminin nefesinde en gümüş çağını yaşıyordu. Kendisini hayatının son aylarında mütevas evinde 1-2 arkadaşıyla, rahatsızlığı sebebiyle ziyaret ettiğimi hatırlıyorum. Odasında kitaplar dolu ve serliydi, o hâlâ çalışıyor, çalışmak istiyor, yapacaklarından ve yazacaklarından, bu arada genişletmekte olduğu elimizdeki eserinden bahsediyordu. Bu mütevasi insan geçekten milliyetçilik ve Türkçülük İdealizmi içerisinde olduğu kadar, ilim aşk ve idealizmi içerisinde hayatını sürdürmüş ve o hava içerisinde ruhunu teslim etmiştir.

H. N. Orkun'un kendisini doğurmuş bir Türkolog, tarihçi ve milliyetçi olarak dâima andırarak bir hayli eser ve makalesi

vardır. Bunların başında dört ciltlik, TDK tarafından yayımlanmış olan "Eski Türk Yarıtları" (1936-1941) ve yine dört cilt olan "Türk Tarihi" geltr. "Peçenekler" (1933), "Yeryüzünde Türkler" (1944), "Hunlar" (1938), "Türk Tarihi'nin Bilimsel Kaynakları" (1938) gibi eserleri de onun milliyetçi, Türki ve İsmi hüviyetini ortaya koyan unutulmayacak eserlerindendir.

Yeni den ilâvelerle negro hazırladığı fakat ömrünün vefâ etmediği "Türkçülüğün Tarihi" adlı kitabının da, idealist Türkçü-milliyetçi tabiiyeti 25-30 genç arkadaşımızın kurduğu KOMEN yayın müesseselerinin ilk yayımlanmağa lâyık görüldüğü eseri teşkil etmesi, tebrik ve takdire değer bir kadriyatı harekettir.

Merhum H. N. Orkun'un önsözünde: "Türk'ün muvaffak olmak için sarılmış olduğı ideal Milliyetçiliktir. Bunun İleri gitmiş şekli de Türkçülük'tür. Burdan dolayı kitabıma "Türkçülüğün Tarihi, adını verdim." diyerek ideolojisini ve hedefini tekrar en açık ifadeyle ortaya koymuştur.

Eser bütün bahislerinde cank ve açık bir ifade ile yazılmıştır. Müellifin milliyetçilik ve Türkçülük inân ve heyecanı eserinin her yerinde akis bulmaktadır. H. N. Orkun merhum, sağ olsaydı bugün ancak 75 yaşında olurdu ve kendisi de eserinin bahisleri arasında daha iyi bir imicam kurar, eserine bazı bahisler ilâve eder, buradaki bazı bahisleri başka eserlerine alırdı, yâni yeni bir tertibe sokardı.

Genç arkadaşlarımız salma sadakat fikri ile, eseri, müellifin baraktığı ve tertip ettiğı şekilde neşretmekte isabet etmişlerdir.

Türkçülüğün Tarihi kitabı hazırladığı halıyla da gençlerimizin bir takım yanlış yollara sürüklenmek, kendi millî kıltiflerinden, tarihlerinden, ilâce ifitâhar mevzuatlarına bağıtlık şuurundan ve sevgisinden koparılmak, temelsiz, saçma fikir ve ideolojilere septürülmek istendiğı bir sırada büyük fayda sağlayacak, onlara salim yolu gösterecek, kendi soyuna, milletine, tarih ve kıltürüne bağıtlık ve sevgisini artıracak değerli bir hâtere eserdir.

ÖNSÖZ

Kendine güvenemiyen insanın hayatta muvaffak olmasına imkân olmadığı gibi kendine güvenemiyen bir milletle de müstakil yapamazsa imkân yoktur. Kendine güvenmek, beşliğini duyarak ileri hamle için de gerek olan şartların başında gelir. Her ileri millet beşliğini duyan, üstünlüğünü anlayan millettir.

Bütün bir tarih boyunca efendi olarak yapılmış olan Türk milleti de üstünlüğünü alamamış olsaydı Kore'den Avrupa'nın ortasına kadar muazzam araziye asırlarca hâkim olabilir miydi?... Dünyada hiçbir millet Türk milleti kadar hâkim olamamış ve Türk milleti kadar geniş araziye efendilik etmemiştir. Hiçbir millete nasip olmamış olan bu şanlı tarihi babalarımız bize bıraktıktan sonra bizim de bunun sebebini araştırmamız icap etmez mi?.. Muazzam işler görmüş milletler muayyen ideal sahibi olan milletlerdir. İdealsiz çarpıktır, idealsiz ölünmez ve idealsiz büyük işler görülemez. Acaba Türk milleti de medeniyet, ilim ve hâkimiyet sahalarında önderlik ederken hiçbir ideali hizmet etmedi mi?.. Acaba Türk tarihini bir nefrin tabii atışı gibi mukadder olan bir seyir mi takip etti?.. Bu suale evet demek Türk tarihini bilmemektir. Türk kanı Şadon'da, Mohaç'da, Çaldıran'da bir hâkimiyetin arzı ve hevesi için akmadı. Türk, üstünlüğünü duyan, anlayın ve bilen bir millettir. Onu duymak istemiyen, onun üstünlüğünü anlamak istemiyen milletlere, Türk kılıcının kuvveti ile bunu duyurdu. Bin iki yüz sene evvel Asya'da dikmiş olduğu bir abidenin üzerinde «Baykara baş ejdirmiş, dirtilere diz çöktürmüş» olduğunu açık bir şekilde yazması bu hâkimiyetini, bu efendiliğini duymuş olmasını göstermez mi?..

İşte bu küçük kitap muazzam bir tarih parçası olan Türk milletinin hangi ideal peşinde koştuğunu anlatmaya çalışacaktır. Nasıl muvaffak olduğunu göstermek isteyenler ise Türk tarihini gözden geçirebilirler.

Türk'ün muvaffak olmak için sarf ettiği ideal milliyetçiliğidir. Bunun daha ileri gitmiş şekli de Türkçülüktür. Benden dolayı kitabına Türkçülüğün Tarihi adını verdim.

* * *

Yemek içmek, yatıp kalkmak için yapay bir insanın hayatı ile bir hayvanın yapayalnız aramızda bir fark olmaz. Sürün bir insan muayyen bir gayeye bir hedefe erismek için yapar ve yine bunun için zoru zoru olur. Bir millet de böyledir. İdealsiz bir millet, idealsiz bir gençlik fakıran doğru yürüyen insanlar demekdir. Türk millet ve Türk gençliği de bir ideale sahiptir. Bu ideal milliyetçilik yani Türkçülüktür.

İradesi zayıf, kültürü çürük, fikirleri olgun olmıyan insanlar iradesi kuvvetlilerin, kültürü yükseklerin, fikirleri olgun insanların rakibi esiridirler. Onlar gibi düşünmeğe, onlar gibi yapmağa ve onlara bir makallik olmağa mahkumdurlar. Bu yeni insanlar ideal bahrinde de, başka ideallere kölelik ederek yapacak mecburiyetindedirler. Sağlam bir Türk kültürü olmuş olsalar ise başka ideallere hizmetkâr olamazlar.

İşte bu eser Türk milletinin milli idealine hizmet edenlerden ve Türk milletinin bu yolda nasıl yürüdüğünden bahsedmektedir. Nasıl muvaffak olduysa hem de o ideale hizmet etmiş olmak zevkini duyacağını. Bu yeni dönemde idealine hizmet etmiş olmaktan daha zevki ne olabilir...

Hüseyin Navaş ORKUN

TÜRK'ÜN ÖZ YURDU

Bugün Sibirya'dan cenub Avrupa'ya kadar uzanan geniş araziye Türk dili konuşulmaktadır. Bütün bu Türklere konuşan insanların arasında sade dil birliği değil ırk birliği de vardır. O halde en eski devirlerde bütün bu aynı ırktan olan insanlar bir vahdet halinde idiler. Bu büyük şüphesiz ki en eski ana yurdda idi. Bu itibarla Türklerin ana yurdunu araştırmamız, Türk birliğinin kurulduğu yeri bilmemizi gerektir.

Umumiyet itibarıyla Türklerin ana yurdu denince - bilhassa bizde - ilk akla gelen Orta Asya'dır. Fihristlik Türkler Türk adı altında tarih sahnesine çıktıkları vakti Orta Asya'da yani Altaylar'da bulunuyorlardı. Bundan sonraki tarihleri de hep bu havalide devamlı bir surette geçmektedir. Türklerin anayurdunun Orta Asya olduğunu Türk âlimleri kabul ettikleri gibi yabancı âlimlerden de bazıları bu elbetti kabul etmektedirler. *Vambéry* Türklerin anayurdunun «Sayan dağları ile Altay havallisi olduğunu kaydeder. *Oberhummer* de Türklerin ana yurdunun Altay olduğunu yazmaktadır. *Radloff* ise Türklerin ana yurdunu biraz daha şarkta götürmektedir. Bu âlimlerden başka bazıları da Çin'in şimali taraflarını ana yurt olarak göstermektedir. Fin âlimlerinden *Ramstedt* Türklerin ana yurdunu Asya'nın şarkına, Kınan dağının şark ve şark taraflarına götürmektedir. *Ramstedt*'e göre Türkler bu havalide birlik kurmuşlar, Moğollar, Tunguzlar ve Korelilerle birlikte tarihten evvelki devirleri bu birlik halinde geçirmişlerdir. Sonra Moğollar

bu dil birliğinden ayrılmışlar, daha sonra da Tunguz ve Koreliler görülmüşlerdir.

En son olarak da Macar âlimlerinden Németh Türklerin anayurdu üzerinde tetkik negetmiş ve anayurdun Orta Asya değil, Batı Asya olduğunu ileri sürmüştür.

Türk'ün anayurdu meselesi tarihten evvelki çağlara çıkmasına göre bu ciheti esaslı bir surette halledilebilmek ancak dil araştırmalarına ve palaeontoloji tetkiklerine bağlıdır.

Türk dili ile Ural dilleri arasında bir akrabalığın mevcut olduğu eskidenberi ileri sürülmekte ve zaman zaman bu hususta ispat yolu tecrübeler de yapılmakta idi. Bu tecrübelerin mühlüm bir kısmı ilmi tenkidin dışında kalmakta ise de Németh bu dil grubu arasında en iyi mukayeseler yapmaya muvaffak olmuştur. Bu mukayeseler henüz bu iki dil grubu arasında akrabalığa kat'î bir surette ispata kâfi değil ise de herhalde bu dilleri konuşanlar arasında bir münasebetin mevcudiyetini ispat eder. Daha sonra Türk dili ile Indo-German dil grubuna ait bazı kelimelerin de mukayeseleri yapılmaktadır. O halde Türk kavmi tarihten evvelki devirlerde Ural ve Indo-German kavimleri ile münasebetin bulunmuş demektir. Türklerin en eski yurdunu Orta Asya olarak kabul edince bu münasebetlerin nerede olduğu meselesi meydana çıkar. Bu münasebeti düşünürsek ki bu iki kavim grubunun yani Indo-German ve Ural kavimlerinin en eski anayurdu civarında olması icap eder.

Yapılan araştırmalara göre Fin-Ugor yani Ural kavimlerinin en eski anayurdu gimal-şarkı Avrupa'dır, yani Volga dıracığı ve Ural dağları arasında, Kama ve Byelaya nehirleri havalesindedir.

Indo-German kavimlerinin en eski anayurdunu Asya'da aramakta idiler. Daha sonra mukayeseli dil araştırmaları ve bilhassa palaeontoloji tetkikleri neticesinde bu yurdun Avrupa'da olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Fakat Avrupa'nın nere-

sinde olduğu meselesi ilim adamları arasında ihtilâflar çıkar-
mıştır. Bu yurda cenubi Rusya'da, şimali Almanyâ'da, cenubi
İskandinavya'da vesair yerlerde araştırılanlar olmuştur. Umumi-
yet tıbbarı ile şu cihet kabul edilmiş gibidir: Bu eski İndo - Ger-
manlar birbirlerinden ayrılmadan evvel orta Avrupa'da otur-
makta idiler; ki beraban şark hududu Rus stepelerine kadar
uzanmaktadır.

Şu verdiğimiz izahata göre Türk kavimlerinin de İndo-Ger-
man kavimleri ile lisanî münasebette bulunabilmesi için ben-
zerle hemhudut olması icap eder. O halde - Németh'in de söy-
lediği gibi - Türklerin en eski yurdunu Uralın şarkında ara-
mamızdır.

Türklerin en eski yurdu Hazerin şimal-şark taraflarından
doğuya doğru uzanan arazidir. Şimdiki Türkistan bu anayur-
dan içindedir. O halde İran'ın şimalinde Hazer Denizi, Akmo-
lenak platosunun ve daha doğuya Altaylara, bu dağların batı
yamaçlarına kadar uzanmakta idi. İşte bu mütakaya tarihte
Turan adı verilir.

Turan arazisi Macar âlimlerinden Cholnoky Jenő'nün
söylediği gibi ırs küresinin hiçbir yerinde benzeri bulunmayan
bir yurddur. Umumiyet tıbbarı ile arazinin büyük bir kısmı düz-
luktur. Hazer denizi ve Aral gölü arasındaki Üst-yurt plato-
su, Mangıylak platosu bu yurdun belli başlı platoları olduğu
gibi Tanrı dağlarının zincirleri başlarına kadar uzanır. Kara-
tau ve Nura - tau dağlarının vücuda getirmiştir.

Turan bozkırlarının nehirleri pek çok kum taşır; çok de-
falar da yatakları kışkırdığından etrafta kumlar barınır. Esen
müthiş rüzgârlar bu kumları alıp götürür. Arnu-darya yata-
ğında Kara-kum, Sar-darya yatağında da Kırmızı-kum hâs ol-
muştur. Burada iklim oldukça kurudur. Senelik ortalama yağış
miktarı 200 ile 400 mm. arasında olup bu da perodiktir. Bu
hal Turan muntahasının kendine hâs bir hususiyetidir. Asıl bu-

yağ havza o kadar kuruktur ki solumadan buradan sırım yapmaya imkân yoktur. Sulamaya da delil imkân vardır. Çünkü sırfışık dağlardan da su havzaya sular gelmekte olduğu bir yer olsa da suyu bol miktarda bulmak mümkün olduğundan kayıranın da ifade sahibidir. Bu arazi, mahlif mantakaları mülahazaya eden Cholsky buranın şimal ve cümhî Amerika'daki pampalar ve oratrilere en yakın bulmaktadır.

Turandan hangi istikamette giderek tamamıyla bambaşka bir arazi ile karşılaşırız. Şimalde Akmolesk platoasının şimal taraflarında sularından ziraat yaparak mümkündür. Burada güzel bir kara toprak vardır. Bu mntakada Sibiryâ'nın büyük şehirleri olan Omsk, Tomsk, Tuluks, Barnaul vnsibre gibi şehirler kurulmuştur. Şarka doğru giderek Turan dağları, Pamir ve Karo-Nin gibi büyük dağlarla karşılaşırız. Cenupta İran mntakası vardır ki bir çok noktada Turan mülahihâ ile de Turandan pek çok meaktır.

Turan mntakasındaki oturan insanların yaşayış tarzları diğer mntakalardaki insanlardan, tamamıyla başka idi. Yağışlar ancak otlatır bitimisin, temir ediliyordu. Ziraat ise vethik emni suama ameliyesine ihtiyac hissetilmekte idi. Bitiminsizlik ve emni hayal ünye ayrılıkta idi. Şuhalâşken arazide çiftçiler yaşamakta ve topraga bağlı kalmakta, t ile dolu boş arılarını ve hayvan sürüler, bakiyası göçebeceer bulunmakta idi. Göçebeliğin nidalı bir hayat ne yem ni uğuru ileet sifres hem insanlar vardır. Bunlara Macar ilirlerinden Cholsky şu orvâk vermektedir. «Bu göçüş tarzı asla doğru değildir! Bu otlarla kaplı bukurulara göçebe hayatın başka türlü yapmaya imkân yoktur. Burada ziraat yapmak da mümkün değildir. Göçebe bir yere de verilemez. Çünkü sürüler otian bitirdikçe başka bir otlaja gitmek zarureti vardır. Buna mukabil çiftçi de pek hayvan besleyez. Çünkü arazide otlak yoktur ve sırımle sığırığı için büyük otlaklar vücudta getirenem. O halde çiftçi hayvan ihtiyacını sığabedem, göçebe de diğer hayvan

onu geçtikten tedarik etmek mecburiyetindedir. Geçebenin ot yarı sebze yemeye pek ihtiyacı yoktur. O, hayvanın sütü ve eti ile geçilir. Onun yerleşmiş şehir halkından alacağı şey sanat eşyasıdır.

Görüldüğü ki bu muntika bambaşka bir hayat tarzı yaşamak mecburiyetini hissettirmiş ve dünyayı hiçbir muntikasına benzemediği için dünyada hiçbir millete benzemeyen dhangir bir Türk milleti meydana çıkmıştır.

Biraz da Turan kelimesi hakkında zahat verelim. Bu kelime aslında Türklerin kullandığı olduğu bir söz değildir. İran sözlüğüne mukabil olarak kullanılmıştır. Sanskritçeye kadar dayanan bu kelimenin onlarca mânâsı düşündür. Kelime Strabonda da geçmektedir. Strabon, Baktrian satraplığına Turya adını vermektedir. Aynı isim Avesta'da Turu şeklinde geçer. Hind kaynaklarında da Turashka diye geçen Arin İndosaktiler daha doğrusu Turan, bir olduğu ilim adamlarınca kabul edilmektedir. Vivien de Saint Martin, Dictionnaire de Géographie (Cléd VI, 1894, Turan maddesi) adlı eserinde şu anlamları yazmaktadır.

«Le terme touran vient probablement du mot zerd Tourja ou Tourya et du mot sanscrit Turuschka ou Tourouchka, signifiant tous les deux «rapide, expéditif alerte» (1).

Düyük Türkoloğ Marquant de Klaproth kronikelerindeki turuşka sözü hakkında şöyle yazıyor «Eine gelehrte Sanskritisierung der vermeintlichen Prakritform Turakha = Türk.» (Erangahr, S. 239).

Turan adı İbn Haukel Yakut vesaire gibi şark müellifleri tarafından da zikredilmektedir. Bu müellifler Turan namı al-

1) Aynı eserde şu sözleri de okunmaktadır: «Les Aryens de l'Inde croyaient les Turans ou Indiens de Touran être le plus haute antiquité. Il en est question dans le Mahabharata et plus tard (Sic III et IV siècles) le poëte Kishinouye le Vallabhisakhera parle de Touranon de très bon Touran dans le Souvedara.»

ında garbi Türkiistan'ı anlamaktadırlar. Malûmdur ki bu kelime Firdevsî'nin Şahnamesinde de geçmektedir. Burada da İran'ın şimal taraflarına düşen Türk yurdu kastedilmektedir.

Bütün bu malûmatı bir tarafa bırakırsak Yenisey nehri havzasında Uyug çayına akan ırmaklardan birisinin adının Turan olduğunu da görürüz. Halbuki verdiğimiz isahata göre Turan havzası bu Yenisey nehri muntakasından çok uzaktır. Daha sonra Türk tarihinde Turan isminde şehnelere de tesadüf etmekteyiz. Orhun kitabelerinden daha evvelki devirlerde yazılmış olan Barkık kitâbelerinin birinde (S. 2) aynen şu ibareye tesadüf ediyorum:

“Öz Yiğen Alp Turan Altı Oğuz budında üç yeğirmi (yağınka) adırıldım”

Bu ibarenin aynen tercümesi şudur. “Öz Yiğen Alp Turan altı Oğuz kavminden on üç yaşında ayrıldım”. Turan sözcüğünün eski Türkler arasında kullanıldığına bundan daha vâkıh bir delil olamaz. Kirman Selçuklularından bir hükümdarın adı da Turan Şah'dır.

Bu malûmatı kaydetmemizin sebebi Turan sözcüğünün aslını araştırırken sade Indo-German aslını değil Türkler arasında da kelimenin mevcudiyetini gözönünde tutmak lüzumunu tebariz ettirmektir.

EN ESKİ TÜRK BİRLİĞİ

Aynı dili konuşan insanlar arasında hiç şüphesiz bir akrabalık mevcuttur. Dil bülginin aynı kökten olduğunu meydana koyduğu bir dil grubunu konuşan insanlar herhalde en eski devirlerde aynı bir birlik de teşkil etmekte idiler. İşte bunun içindir ki bugün dilleri arasında zahiri hiçbir münasebet olmayan ve tabii birbirlerinin konuşmalarını daha anlamayan İndo-German kavimlerini de tüm adamları en eski çağlarda bir vâdet halinde tasavvur etmekte ve bunlara en eski müsterek bir yurt aramaktadır.

Türk dillerini konuşan insanlara gelince Bunlar bugün ayrı ayrı birbiriyle ayrı düşmüş olmalarına rağmen birbirlerini pek güzel anlayabilmektedirler. O halde Türk dilleri tabii daha fazla olan bunlara Türk lehçeleri adı vermek lâzımdır. Dil birliğim bugüne kadar açık bir şekilde muhafaza eden Türklerin tabii en eski devirlerde aynı bir vahdeti de mevcut idi. Bu vahdet Türklerin öze yurdu olan Turan'da kurulmuştur. Turan ülkesi hakkında evvelki bahiste kısa malûmat vermişiz çabuk.

Türk bu yurdda yaşayabilmek için daima cevval olmak mecburiyetinde idi. Yağma vasıtası olan sürüsünü otlatmak ve otlar bittikçe yer değiştirmek lâzım geliyordu. Diğer taraftan avcılıkla da uğraşıyordu. Bu iki meşgale Türk'ü atı ünvanında fevkalâde cevval bir millet haline sokmuştur. Sâkin bir ha-

yaşı sâdrem.yen Türk atı üzerinde mütemadiyen osval bir hayyat geçirirken tabiatın bunbir âfetleri ile de pençeleşmek mecburiyetinde idi. Bazan soğuktan hayvanları mahvolur. (Buna eski Türkçede Yut denilir) Bazan hayvanlarını besleyecek otlağı bulamaz. Kendi otlağının başka bir kabile tarafından işgal edilmesinden dolayı harbetmek mecburiyetinde kalır. Kazanabilmek veya vâsıyabilmek için muharibe olmak, cesur olmak lâzım geliyordu. En cesur olanları herkeşçe hürmet görür ve başa geçerd. Çünkü böyle bir cesareti sahibi olan insan kabilesinin e başkına müreffeh yaşatırdı.

Yukarıdaki bahiste zahir ettiğimiz gibi Turan yarıadının etrafında laba müreffeh daha sâkin ve daha zengin ülkeler vardı. Asurların tabiatla mücadele ederek ve birbirleri ile hayyat savgalarına girilerek yağmur olan Türklere nihayet bu zengin ülkelere akın etmeğe başladılar. Bu ülkelerin tabiatları tabii yardımlarını müdafian eylemekte idiler. Fakat daha muharibe olan Türk emlebevi çaldı. Akınlarına devam etti, istiklallerine bağladı.

Asurların İran ile mücadele etti. Ondan sonra Asya'nun çarlarına doğru hareket etti. Cihangir bir karaktere sahip olduğu için Asya'da muazzam devletler kurdu. Bu devletleri muhafaza edebilmek vâkıf cesareti savagına mütevakkıftı. Binaenaleyh savaş kabiliyetinden hiçbir zev kaybetmedi ve asla. İki bu karakterini ve kendi an'anesini bırakmadığı müddetçe hâkim unsur, üstün millet cihangir devlet olarak yaşayabilmektedir.

İşte Türk birliği Turandan çıkarak bu suretle bozuldu, fakat Türk karakteri asla bozulmadı ve bu sâvede dünyada hiç bir millete nasib olmayan sanlı bir tarih vücutta getirdi. Bundan sonraki bahsetti Türk'ün bu karakterini ve muazzam bir tarih yaratılmasının sebeplerini araştıracağız.

TÜRK KARAKTERLERİ

Doğada Kuro'dan batıda Avrupa'nın ortasına kadar münazam bir arazide surlarla hücumiyet surmuş, efendilik etmiş bir millet. Asıl onu var da bütün bir tarih boyunca böyle bir rol oynayabılıyor. Türk gibi muharibe cıvı, cesaretle Türk'e yakın olan milletler de vardır. Neden bunlar aynı rolü oynayamazlar? Çünkü mesele sade muharibekte değildir. Efendi olmak bir takım vasfıya bazı karakterleri taşımada mümkündür. Arapçanın satıcılarda Türk'e bu üstünlüğü bahsetmiş olan vasfıyı araştırmaya çalışacağız.

Türk'ün anlayışını evvelce kısaca izah etmişdik. Bu vart Türk'ü son derece cevval ve faal bir hale sokmuştu. Türk bu cevvallığın rağmen toprağına son derece bağlı, onu canı pahasına müdafaya hazır bulunmakta idi.

735 yılında dikilmiş olan Bülge Han kitabesinde aynı şu satırlara tesadüf etmekteyiz: "Bu kaganında, bu beğleriğde, bu yerinde subında adırılmasar türk budun örün edğü körteğsen, etine kırteğsen, bulğuz boldağsen"

Tercümesi: Türk millet, bu hazandan, bu beylerden bu yerden ve sudan ayrılmazsan sen hayır göreceksin, vatanına kavuşacaksın, kaygusuz olacaksın.

Yine aynı kitabede Göktürklerin merkezi olan Ötüken ormanında oturmaları hakkında şu satırlara rastgeliyoruz:

Ötükten yer oturup rufes türkçe nar mang kumbog yok; Otukun yep oturuz beugü il tuzin oturtaçesun.

Tercümesi: Ötükten ormanında oturup (strafa) kaffile, keşvan gönderinsen hiç kederin olmaz. Ötükten ormanında oturursan ebediyen yurt tutmuş olarsakın.

Yurda bağlılığın en güzel vurdan; bundan bu ila yun vece evvel ecdadımızın taş kârüne yapıp Türk milletine tavsiye ettikleri bu satırlardır.

888 senesinde Çin Arap mübarrirlerinden Cahir'in "Risale-tüfi fousâ-il Etrak" adlı bir risalesi vardır. Bu eser Hay Şerefeddin tarafından dilimize çevrilerek Türk Yurdu mecmualarında neşredilmiştir. İşte Cahir bu risalesinde şunları yazmaktadır: "Türk, nefsinde bir hilkate malik olduğundan vatanındaki hayret kâfirine kavuşmayı ister ve diğere vatanını diler ve kendisi vatanına herkesin kendi vatanına düşkün olduğundan şâyedir düşkünlüdür."

Bu satırlara birer ay ilâve edecek değiliz.

Yedinci asrın ortalarında doğu Gök Türk hükümdarlığı dahil kargışaklıklar içinde bulunuyorken Çinliler de Türkleri tekin razı uğratmaya çalışıyorlardı. Nihayet Gök Türk Hükümdarı Kie-h Hanı esir olarak on vakit bir müddet için Türklerin kurduğu hükumayeti sekteve uğratmışlardı. Çin hükümdarı Kie-h Han'a bir saray vermiş, bu asil esirine hürmette kusur etmemişti; fakat emarele alınması bu hayata tahammül etmesini bildirmeyen Türk Hanı güllüğe sarar o olmakla idi. Nihayet bu yurduna bir türlü umutunu bğından bu koca sarayda oturuyamus, sarayın bahçesine bir otag kurdurarak orada otarmaya başlarınca Vatan hasretinin dercesini gösteren bu misalleri çoğaltmağa lazım görürmekteyiz.

KENDİNE GÜVENME Türk milleti kendine güvenmemişse nefsinde itimat olumsuz olsaydı asriyaren eide tuttuğu muazzam arzıdaki gayri Türk anaaza da efendilik edebilir miydi? Türk'

fin ne derece kendine güvendiğini Orhan kitabelerindeki şu satırlar göz açıp bir surette göstermektedir:

Türk Oğuz heğmet, budun içidin! İse İsmri basmasar,
nara yer teinmeser Türk budun, İisigis türüngis kims arıtk?
adıga öti.

Teröfmet: Türk, Oğuz beyleri, millet içidin! Yukarıdaki
gür beunmağa (yani çökmediği), aşağıdaki yer delinmediği tak-
dirde Türk milletinin sevinir yurdunda, töreni kim beunmağa mukte-
dir olabilir?

İşte Türk bu sözleri söyleyebildiği için oihana hâkim olmağa,
sarılarca efendilik etmiştir. Kendine güvenen insan karşısındadır
kime ehemmiyet vermez. Kendisini üstün görmek için karşısın-
dakinin aşağı olduğunu kabul etmek gerektir. Bunun hakkında
da Rubruquis malûmat vermektedir.

XIII neâ eserde Moğol hükümdarı kendine Papa tarafından
sefir olarak gönderilen Rubruquis seyahati hakkında bir eser
yazmıştır. Bu eserde aynı ş. satırlara tesadüf etmekteyiz:
«Diğer taraftan İsm huyarı da vardır. Meselâ Türkler kadar
yabancılar karşı mağrur ve müstakim olan bir millet yoktur.
Türk olmayan herkesi küçük görürler. Büyük bir şahsiyet dahi
osa hiç kıymet vermezler.»

Bu tacerde şu malûmatı da okumaktayız: Yaroslav adlı bir
Rus prensi ve diğer İleri gelenler Türkler kendine geldikleri vakit
Türkler bunlara hiç aldırış etmezler, yanlarına küçük rüt-
beli birisini kılavuz olarak verirler. Bu kılavuz rütbesi kü-
çük dahi olsa Türk olduğu için sefirlerden daha fazla hürmet
ve merasimde en başta oturulmaktadır.

Efendi olduğuna bilenenler ona tabîk etmesini de yani efendi-
liğine de yapmayı bilirler. Tebea olmasın, hâkim olabilmek
için buna iman etmek gerektir. Rubruquis de Türkler hakkın-
da «İsyanın efendisi olduklarını zannederler.» demektedir.

Asurların Türklerin bir akın sahası olan Çin de nihayet Türk'e vergi vermek mecburiyetinde kalmıştı Doğu Hun hükümdarı Mao-Tun, Çinlileri küçük bir kalede sıkıştırıp boynunu eğdirdikten sonra senelik vergiye de bağlanmıştı. Türk'e boyun eğen milletleri burada aralamaya idman görmemekteydi. Mao-Tun Çin hükümdarı ile karşılaşmak için ordugâhında ihtiyar askerleri, sayılı atları barakmış, kendine güvendiği için düşmana kendini mayın göstermeğe çabıyordu. Osmanlılar ise hakikati aslı gizlemeler, sefere çıkacaklarını daha evvelden ilân ederler, hattâ düşman sefirlerine ordularını gösterirdi. Osmanlı ordugâhında askerî sıfatı ile pek çok Osmanlı hükümdarı ve Osmanlıların bu yabancı satıcılara aldırış etmediklerini gösteriyordu. Usun zaman Osman oğulları yabancı devletlere küçük rütbeli çavuşları sefir olarak göndermişler ve bu suretle onlara aldırış etmediğini ehemmiyet vermediklerini göstermişlerdir.

MUHAİRIP MİLLET

En eski Türk yurdunda yani Turan ülkesinde tabiiat Türk'ü daima cesval ve her zaman yaşamak için kuvvetli bu haddurumağa hamırlanmıştır. Muharip bir millette cesaret tabii en takdir edilen bir mensüptir. Cesur Türk milleti de harpte en çok kahramanlık gösterenlere kıymet vermiş, onlara unvanlar rütbelere verdiği gibi mînyazlar da vermiştir. Harpte kahramanlık gösterenlere hükümdar Alp adını verir. Alpın sayı üç yıla almıştır. Diğer bir kahramanlık unvanı da Alpagaştır. Uygur metinlerinde bu kelime sadece kahramanlık mukabül olarak kullanılmıştır. Kâğırî Mahmud da harpte tek başına düşmana saldıran kahraman diye bah edilmiştir.

Kahramanlık mukabül olarak Türk dilinde daha birkaç kelime vardır. Eski Türk kitabelerinde batur sözü kahramanlık mukabül olarak kullanılmaktadır. Aynı kelimenin bagatar şekli de vardır ki sözcükteki bahadır sözü burada gelir. Eski Türkçe de bika de kahraman demektir. Kâğırî Mahmud bu kelimenin salında ejderha, büyük yılan demek olduğunu, mevsim kahr-

menlara bu unvana verildiğini kaydediyor. Eski Türk kitaberlerinden İhtişağotî kitabesinde kelime Ato ile müteradif olarak doğrudan doğruya kahraman mukabli kullanılıyor

Cahiz, Risale-tü fî fennü. El Kırak adlı eserinde «Türklerin bünyeleri hareket üzerine müesses olup durgunluk ve sükûnetle bağları hoş değildir» demektedir. Yine aynı eserde şu satırlara tesadüf etmekteyiz «Fâğır asker iki dağ aramıdır bir vadi veya köprü başında bekleyecek olursa Türk atını mahmumiyarak asker aramından geçip diğer taraftan bir yıldız gibi doğuverir. Sarp bir geçitten geçecek olurlarsa yurumeyi bırakıp dağın da ruğuna yükselir ve diğer bir mahalden oğ keçizinin, tekemlinin inen.yeceği bir vadiye aşağıya sarkar ki son Türk'ün kendisini nasıl bir muhataraya ilkin öyledağın ve birkaç defa bu gibi mahallerden aşmış ve geçmiş ve nasıl sağ kaldığına tesadüf ederim. Halbuki Türk daima böyledir.»

İbn Hameul Selçuk hükümdarı Teğrul Bey'e Türkler hakkında Arapça bir mektup taktirine etmiş olup burada da Türklerin cesareti hakkında şu satırları görmekteyiz «Bütün milletler içinde cesaret ve şevatte onlarlar (yani Türklerden), daha ileride olan ve büyük maksatlar elde etmek uğrunda onlardan daha cesat gödebilen bir millet yoktur. A'lahül Tealâ onları arslan suretinde yaratmıştır.»

Harpçe galip gelebilmek için kahramanlıkta hepçe harp müessesine de vakıf olmak düşmanın saygı taraflarına öğrenmek de gerektir. Acaba Türkler bunca milletlere karşı nasıl bir harp taktiği tatbik ederek galip geldiler? Bu mesele cevap olmak üzere Türklerin harp taktiğinden bahsedelim.

Türk ordusunun en mühim harp kuvvetini sıvarlar teşkil etmekteydi. Bu sıvarı kuvvetleri ile harp müesseseleri atarak düşmanın üzerine mütihis hücumlarda bulunurlar. Harbin tam kışkırtıcı bir sırada verilen bir umumî emirle bütün muharip Türk ordusu derhal geri dönerek sahte bir firar hareketinde bulunur. Düşman, Türkleri kaçırdığını zannederek takibe ve arka-

larından hücumu beşer. Fakat Türk böyle zamanda da düşman için tehlikelidir. Çünkü kaçarken de geriye ok atarlar ve arkalarından gelen bir umumî işaretle orda geri döndür mâtâhî mâraları düğmanın üzerine salırlar. Bu hal birkaç defa vukubunca düşman geçirir hücumu kadar kaçmaz da tehlike olan Türk ordusu önünde bosalır.

Türklerin bu harp usulleri ile ilk defa karşılaşan Avrupalılar yazmış oldukları eserlerinde Türk tabiyetini hakkında uzun bahşeler ayırmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bizans hükümdarı Leon'un Taktika adlı eserinde böyle bir bahşer tesadüf edilmiştir gibi Herakleus da Türk tabiyetinden bahşeyilmektedir.

Türkler geniş arazi sahibi oldukları vakit yurtlarına saldıran düşmana karşı daüma müteyakık olmak çarelerini de bulmuşlardır. Hudutları merkeze kadar olan yerlerde tepelere ramare şeklinde kaleler yapılmakta ve düşman yaklaşınca steple bu kuleden diğer kuleye tehlike işareti verilmekte olup bu suretle düşmanın yaklaştığı kısa bir zaman zarfında merkeze haber alınmakta idi. Bu işaret kulilerine eski Türkler Kargu derirdi. Keime Mâğara Mahmud'un eserinde izah edildiği gibi eski Türk kitabelerinde de kaydedilmektedir.

Muharip bir milletin tarihi tabii cesaret ve kahramanlık hikâyeleriyle doludur. Türk tarihi de baştan sonuna kadar kahramanlar tarihidir. Binlerce kahramanlık vak'alarından üç tanesini okurlarına arz edeyiz. XIII üncü asırda Moğollar garbe doğru istilâlarına başlayınca Kumandanların bir kısmı Moğollara tabi olmuş, bir kısmı da daha garba hicret etmişti. Moğol tazyiki bu hicret etmiş yerlere kadar gelince Kumandanlar reis Küten Macar kralı dördüncü Béla ya müracaat etmiş, Macar Kralı da Kumandanları Macaristan'a kabul etmişti. Kumandanların Macaristan'a girmesinden halk pek memnun olmamıştı. Kralın karşı daima muarız bir cephe alan Macar rünesi ve bilhassa Almanlar benden istifade ederek halkı teğik etmişler ve nihayet halk Küten'in sarayına hücum etmişti. Kutsal kral

silindiri bir odaya toplandı, penzenciden son okuna kadar mülkünde bulunmuş, artık atacak cini kalmayınca kibirini göstererek dışına elinde parçalanmışta olan birisi harmanı ve çukullarını koymış, kendisi de tıbbıhar etmişti.

Milâddan önce birinci yüz yıldan tabii kavşakları doğu Hem İmparatorluğunu son derece saygısalıydı. İlgili tabii güncel için ilkönce-ye bağlanmış nihayet ik. kardeş içinde kalınmış. Bunlardan birincisi Hohun-ça Milâddan önce 54 de kardeşiyile mülklerle edebilmek için Çin tâlimiyine girmiş. Bunun sonucu kardeş Çi de de dahi garos O em kavşakları etrafına çekilmiş, ancak emişti. Daha sonra Kang-ki karış O em-üne karış durtma- için Çi-çiyi devlet etmiş ve ona bir yer vermişti. Çi-çin nüfusu burada gittikçe artıyordu. Çi çin bur-ara gelmeden önce bir Çin sefaret heyetini idâretmişti. Bun- dar do-ay. Milâddan önce 38 sonbaharında amman bir Çin ordusu Çi çin baki-ndüğü halde muharre etmişti. Çi-çin düşma- nın kendi kuvve-lerinden pek fazla olduğunu gördü, ce n aliy- tindeki adamlara arzu edilebilir istedikleri yere gidebileceğini söyledi. fakat hiçbir Türk vasından ayrılmaz ve ancak bir kuvvetle büyük bir orduya karşı durmaya başlamıştı. Çi-çin kalen-ri ve teros bahraman mülküne emiş, fakat bütün Çin kuvvetleri kalen-ri siple-ri-ye iç kaleye çekilmiş, buran da yapıldıkları emrayna girmiş. mülkünde devar etmiş, her tar- rafına oklar siple-ri-ye ve kazlar içinde bulundüğü halde dahi mülk-ü-ay. bırakmamış. Mübarek her türlü kumdan kumduğunu gördü, kazlar içinde tutulan Çi çin emrayna kapama açtırıp di- gerye diğer em-ün için tek başına mülküne, ara devrinde dahi kendisini paha-riye mülkünde için garofli M-veyi tercih etmişti.

Türk tarihinde bunun „iki bir erce bahramanlık vakaları ol- duğundan bunları burada tekrarlamaya lüzum görmemekteyiz.

Türk tarihinde diğerinden hiç adan, o-herman-ı birinci va- ki de mülküne üstüne o kadar taş dâkirdi. Türklerin mülküne göre bu mülkünden diğer em-ün için dâkirdi. gölme kumduklar olur-

bu Dünyada ettiği efendilik yeteniyormuş gibi  bdr dünyada da efendiliğini temin eden Türk bu dikklen tağlara balbal adını vermektedir

Bu bahal XI inci asrda yazılmış olan K şgarlı Mahmudun eserindeki gu ştir paranla bitiriyorum:

Eren alpa okuştılar
Kıngır kuzun bakuştılar
Kuzun tolmun tokuştılar
Kılg kuzun kuun sugh.

Tercümesi: Eriker, yuzeler aıştılar, kuzun g de bakuştılar
D t n sikkilerde arapşılar K şler kuzun g p sugh.

Cahez, adını z krectđim s eserinde «Türk, hürriyet HUR MİLLET ve h dretini kimseye vermez.» diyor F hakika Türk esarete ağn tahammül edeniyen, h r doğ muş ve hür yaşamış olan bir m lletir. Butun tarih boyunca istidil  nd daima m hafaza etmiş ve bu ağurda yerefle  leniş olan Türk besev aralarında tefrika ıkınca sayılamış ve bundan dışman tafide ederek Turkun istidilum eliden almışlardır.

Doğu Hunları arasında dahil tefricular okış vakt inliler bundan istifade etmeşer, devleti sarıncılar, fıkı Hunlar son had-dine kadar uşrasmağa ve hürriyetlerini baraknamağa ayret etmişlerdi. inlilerin büyük ordular aralarında bir birlik kuramışan Hunları kolaylıkla mağlûp ediyoları Bu sırada hanedandan i i kendisine işbi olan Hunları almış inden ok uzak bir ülkeye gütmüş ve orada bir devlet kurmağı Bu hususta in tarihleri aynen gu satırları yazmaktadır «i i kalenin duvarlarını beş renkli bayrağın işkmiş, Hanların hükümdar, olduğu müddet e dünyanın h kimi olduğuna da idis edebileceğini ölen esmiş.»

VII inci asrın burucu varısında  k Türk devletinin doğudaki kısmi  tilim ve kargapalklar noticesinde yine ine buyan ölmek mecburiyetinde kalmağı inliler Türklerce kargı nasal hareket edebeklerini urun usadıya d şled kten sonra onları inin emel taraf larına yerleştirmişler, Turkleri dört avcağa takim etmişler ve bu

sancağın başına bir tuden rütbesini hâiz rütbe koymışlardı; fakat gâib bir marifet olan, bir doğmuş, bir yaşanmış olan Türk milletini bu hale asla tahammül edemiyordu. Aralarında yüksək rütbeler idrar etmiş olanlar dahi bu esaret hayatından kurtulmak çarelerini düşünüyörlardı. Çünkü bunlar da mevki şöhrete, paraya değil hürriyete kavuşmak arzusunda idiler. Nihayet Çinde İleri bir mevkiye geçmiş olan ve aral hanedanına mensup bulunan bir zat daha bir kaç Türk ile birlikte Çin hükümdarının sarayına hücumla akşam-ları geçeneğe çıkan hükümdarı öldürüp sarayın bulandıran bir Türk prensini kaçırmağa karar vermiş, fakat o akşam hava fena olduğundan burunlar dışarı çıkmamıştı. İsmi telâhinde tehlükeler gören Türkler buna rağmen sarayın hücumu için şarap, saray muhafızlarıyla aralarında müthiş bir mücadele başlamış, bir müddet sonra sarayın Çin kavgacıları gelmiş ve bu hareket çok kanlı bir şekilde bastırılmıştır. İstiklal için her türlü tehlikeyi gös alıp bir avuç Türkün hükümdar sarayına hücumu tarihinin en garib bir sahifesidir.

Doğu Gök Türklerin İleri Hakanına önyak olması istiklal kavgasının Örtün yarıları açık ve sade bir ifade ile anlatılmaktadır ve bu istiklal hareketinin İleri Hakanın arzusu ile değil Türk milletinin isteği ile olduğunu yansıtır: Türk kara kavgacı bodun anca kavgacı İliğ bodun ertim, ilim sava kam? kavgacı İliğ kavgacılar? tir ermiş. Kavgacı bodun ertim, kavgacı kam? ne kavgacı İliğ kavgacı birürmen? tir ermiş. Anca tip tabıca kavgacı ka yagı bodun.

Yani Türkün avam halkı söyle, demiş: Yurt sahibi bir millet idim. Şimdi nerede yurdum?.. Kime yurt kazandıracasını? der imiş. Hakanın bir millet idim. Hakanın han?.. Hakk Hakanın işini gücümü vereceğim? der imiş.. Böyle diyerek Çin Hakanına döşman olmuş.

Bütün tarih boyunca daime müstakil kalmış olan Türk bezen mağlup olup boyunduruk altına düşerken bu şekilde yaşamaktansa yurt değiştirmeyi tercih etmiş, başka ülkelerde talihini denemiş ve muvaffak olmuştur.

etildiği için, beylerle kavim arasında mülak olduğu için Türk milleti-
nin eskidenberi ilkel olan ilkesi inkızaşa yitmiş. Hakanlık
olan Hakanın sukurtaşı ayrılmış Beylik erkek evlâdını Çin milleti-
ne kul etmiş Asil kızı evlâdını cariye etmiş Türk beyleri Türk ad-
larını atmışlar, Çin beylerinin cüce adlarını alarak Çin Hakanına
taat etmişler.

Başka bir yerde de Çine gitmemeyi onların sözlerine kanma-
mayı Türk milletine tavsiye etmektedir.

Türkiye en fazla sadık kaldığı an'anesi de dildir. Bunu kay-
bettığı gün benliğini de unutmuşta başlar. Kumanlar saldırınca Ma-
carların arasında yaşamışlar ve dillerini muhafaza ettikleri müddetçe
devçe mevduat yetilerini de korumuşlardır XVIII inci asırdan sonra
ise dillerini kaybettikleri için macarlaşmışlardır.

Türk din değışir, fakat an'ane ve ahlakını asla. Türklerin
birçok dine mabsep etmiş görüyoruz. Fakat bütün bunlara rağmen
onun nazarında yine bir Gök Tanrı vardır. Ve o Gök Tanrı bütün
mukadderetle hâkimdir. Türkler hang. dölere girmiş ise o dine de
kendü an'ane ve eski ritikatlarını sokmuş ve ancak o suretle bu dine
başmışlardır. Eğin basmamak ritikadı Türklerin en eski de-
yirlerinden, şamanizmde kalınmış bir ritikattir. Bugün deki Anadoluda
ve bizim arasında bu ritikadın yapıldığını biliyoruz. Tavşan
Ettitler devrindenberi, Anadolu'da totem olmuş ve bunun için
yaşamayan bir hayvandır. Bugün Anadolu'da tavşan yemeyen hem
ritikadların işte bu eski ritikadı devam ettirdüklerini görüyoruz.
Bismillah Türk, an'anesine bağlı ve hangi dine girer ise girmiş
eski ritikadlarını değıştirmeyen bir millet olmağa çındir ki varlığını
asla sarılamayan, kökçümle an'ane ve ritikadlarla ebcediyen payidar
kalmışta basmamışlar.

Rubeyzâ şu anlatıyor yazıyor: Türkler efendi-
liklerine pek çok saat ederler. İleri gelen-
lere son derece hürmet ederler ve onlara
karşı asla yalan söylemezler. Büyüğünü saymayı bilen ve ona kar-
şı dausla muvâfık olan bir millet disiplini bir millet demektir. Büyü-

bir milletin başında da muktedir bir şef olursa tabii o millet son derece ilerler ve ıtır bunun içindir ki Mao-tun, Atilla, Cengiz zamanında Türkler muazzam imparatorluklar kurmağa muvaffak olmuşlardır. Binaenaleyh Türk cemiyetinin, Türk devletinin ilmi bir devlet olması mutlaka şefin kudretli bir şahsiyet olması bağıyla Umumiyet itibarıyla büyüğe hurmet Türkün esas karakterinden birisidir. Baba ve anaya karşı sonsuz bir hürmet beslendiği gibi her deri gelene de saygı gösterirdi.

Türk cemiyetinde hanedan, aristokrat sümre mevcuttur. Fakat Avrupanın kontları baronları gibi hanedan ağıla teskil eden tarzana, teğün vesaire gibi rütbeleri mevcuttur. Teğün prens demektir. Konçuy da prenses mukabildir. Bütün buna mukabil baka geçmek, şef olabilmek için mutlaka hanedandan olmak gerek değildir. Ne Timur, ne de Cengiz bir hanedanın üyesi olup sıraya gelerek tahta geçiş şahsiyetler değildi. Türk, mesiyeti olan, cesur olan, şef olabilecek kudretli olan her şahsa yete karşı misti olur ve böyle bir şahsın etrafında hanedandan meşru bir hükümdar dururken dahi toplar ve daha kudretli daha dev. bir devlet kurmağa muvaffak olurlar.

Aile ocağına en küçük çocuk sahip olursa Büyüklük daha evvelen evlenmiş veya adası olarak aile yuvasından uzaklaşmıştır. En küçük bahandan sonra aile ocağına idame ettirir, bu suretle aile ve an'ane usulü asırlar en mükemmel bir şekilde devam ettirebilir.

Rubroquis şu satırları yazıyor. Bârhürleri arasında kavga etmezler, yahut kavga olsa dahi asla mücadeleye veya cinnete kadar varmaz. Herşey de pek vâki değildir. Öyle ki mallarını hiç kıt altında bulundurmazlar. Eğer birisinin bir hayvanı kaybolursa onu kim görsün asla dokunmaz, yahut sahipten bayvandı muhafazaya memur olan barisine götürüp barakır. Hayvanın sahibi ise ne zaman bu adamın yanına gelse kaybedtiği hayvanını bulur.

Bârhürlerine çok saygı gösterirler. Banaın yiyeceği az ise derhal başkası kendisi yiyeceğini onunla paylar. İstisnaları ta

hazırladıkları fevkalâdedir. At Güzerinde en soğuk veya en sıcak zamanları aynı derecede tahammül ederler.

Büyük hayvan saruları bazıları Türkler daime hayvanlarını etinden faydalandığı gibi sül, kımız, yoğurt, peynir, yağ gibi şeyler yapıp bunları yerlerdi. Uzun zaman Türkler sebze yememişlerdir.

Türklerin muhabetliği ve cesurluğu hakkında burada ayrıca tafsülat ile tam görülemekteyiz. Bunu aynı bir bahis olarak evvelce izah etmiştik.

Caluz Tarihleri hakkında şu satırları yapıyor: "Türklerin bölgenin kuvayı bedeviyelerine feki - Kuvayı ruhayeleri hareketlerine mifessas olup durgunluk ve sükûnetli başlar, hoş deyildir. Tevakkür ve hareketi zekâ ve fitnat mahipleri olduğundan daime iy ve güç ile meşgul olmak isterler. Herşeyleri olup biten ç bulmayı şefak ve uzun zaman bir yerde oturmaya tenbellik ve rahatsızlık bahşi ve kassatı kassı hünmet ve muharebeyi terk etmiş ve meskenet addederler.

Yine Caluz den şu satırları okuyalım: "Bunlar değerlerini takdir etmeyen kasselerin nezdinde kalmayı haklarını menedüklerin yanında kalmaktan fena gururler Hisalyatına meşhûp oluyarak aynı bir konye diğer bir kassine ve bir belde ahalesine diğer bir belde ahalesine tercih ve takdim etmeyen ve tabakkın mekadıması takdir eden ve akıl ve hüsn ve rey ve tedbirü daime kassine rehberi hareketi şubas eyliyen ve bir pedigahı hukukî buarılar ve görünüşlerine yen olmayıp nâil olmuş kasselere mahsus bir istihabat ile doğru olan hükme razı ve kâil ve hak ve hakikat tarafına meâl olurlar. Türk için hak ve hakikat âdeta bir mâşukatı viedandır."

Caluz, Türk karakterini göstermek için bir vak'a anlatıyor. Bağdad'dan çıkarsam Hırasan ve diğer bedevilerden mürekkep bir süvari müfrezesine tesadüf eder. Bu müfrezeden bir at kaçmış ve bunu süvariler tutamamışlardı. Oradan geçen fena bir ata binmiş kasa boyu bir Türk derhal atı tutmak için saklıdığı sırada süvariler bunun da tutamayacağını zannedip alaya başlamışlardı. Halbuki bu fena ata binmiş kasa boyu Türk atı tuttu, zaptetti ve sa

hâplerini getirip verdi ve sâvarilerin kendisini takdir ve tahannüs aldırış etmeyip çekilip gitti İçte Türk yaptığı ile âğünmeyen ve meddâha da aldırış etmeyen bir insandır

359 senesinde Hunlar Apem ülkesine hücum etmişler, sonra 363 — 373 arasında da Anadolu'ya girmişlerdir O zamanları Romalılara ait olan Mesopotamia'yı altüst ettikten sonra Edessa ya kadar istikâ etmişlerdir Bu sırada Edessa'da Hıristiyanların azınlılarından Efrum bulunmakta idi Efratın gövdi ile gördüğü Hunlar hakkında şu malûmatı veriyor Başurmalan aralan bağırmasın gınsadı İseyyun'eri usesinde gür ve yerin bir leştâğı yerde sel gili uçarlar Ordularını tufan gibi yayılarak bütün arz yuvarlağının üzerinde korku saçıyor Onlara silâhla kaçı koyacak kimse yoktur

Prof Süsseham Türkler hakkında şunları yazmaktadır «Akıvamı şarkıyeye sıymethahş şeref ve ikbal olan Türk kavmi necibi exmises kadimeden beri Asyayı vustâ Asya'yı garbî Avrupayı şarki ahvaline kerayı nüfuz etmekten hâli kalmadı. Es-cümle Çin İmparatorluğu sırasında civar hükümetleri merhan çekime sahîbû bir devlet tesâ etmiş olan Türk İleri kurışç sene içinde bütün şimalî Asya'yı ve az vakitte Avrupa'nın ek-ser memahkını dah. dairei itaatlerini almışlardır Türkler, İslâmîyetten evvel cengâverlikle, cibanküşâhlikle o kadar temey-yülâ etmiş idiler ki «Şünyanın tohhi cîrinde kâi denfir İac mü-bâllâğı edilmemiş olur Hattâ keşri sıvasıyesile şöhret bulmuş olan bir Rum İmparatoru bu babın «Türkler adet ve mîknetçe küreî arada sâkin akıvamın en büyyüktür.» demıştır

Sâıuk hükümdarı Tuğrul Beye eserini takdim etmiş olan İbn Haseul'un şu sölerini tekrarlamaaktan kendisini alamamaktadır «Bütün mîlletler içinde cesaret ve şecâatte onlardan daha keride olan ve büyyük maksatları elde etmek uğrunda onlardan daha İleri gidebilen bir mîlet yoktur Allahî Teâlâ onları aralan şeretinde yaratmıştır.»

Türk boyun eğmeyen efendi olarak, serkâd yaşayan bir millettir. Efendiliğini bütün Asya ile Avrupa'ın ocup ve ortasına asurlarca mahip olmada ispat ettiği gibi tam yirmi beş millete asurlarca hüküm etmekle de ortaya koymuştur. Türklerde saltanat tesis edip mutlak idare ve diktatöres bir rejim kurulunca padişah etrafına dalkavuk aramız, bunlar Türkler yapmadığından gayri Türk anasını etrafına almış, onları yükseletmiş, sadrazam vezir vesair mevkilere getirmiş ve emirlerine körü körüne itaat eden bir zümre kurmağa muvaffak olmuştur. Buna mukabil Türk ise padişaha pek yansınmış, serhadlerde kısmete boyun eğmeden kılıç sallamış, padişahın uzak yaşamıştır. İdsresi yabancılar cümde kalması şüphesi de gittükçe dejenere olmuş Osmanlı devleti zamanında Türk köylü ne çekilmiş, kendi halinde yaşamaya çalışmış da başına gelen bir zorba, üç tuğla sur vezir her türlü hakazı, her mevîr gadir ve .akenceyi yapmağa başlayınca sabırlı ve müvekkil olan Türk nihayet buna da dayanamamış ve yer yer isyanlar başlamıştır. Bu ciheti diğer bahiste izah edeceğiz.

TÜRKOLOJİNİN TARİHİ

Türkojji İsmi Türkîlik imidir. Türk ün tarihi, dili, etnografisi, antropolojisi velhasıl her tarafı ile İsmi bu surette uğraşır. Binsenaleyh esli mevzuatımıza girmeden önce Türkîlik ile yabancıardan kendinin uğraştığını da .aşah etmeyi yerinde bulmaktayız. Millî gurur kendin tanıtmakla uyandır. Bundan dolayı türkojji araştırmaları millî gururu ayandırmak, kendini tanımak için en başta gelen bir ilimdir. Yabancıların da bu husustaki araştırmaları bizim millî hareketimizde İsmi olmuştur.

Türkojji İsmi sinoloji araştırmaları ile meydana çıkmıştır. Çok eski devirlerdenberi Çin'e giden misyonerler dini propaganda arını daha esash bir surette yapabilmek için Çince'yi öğrenmek mecburiyetini hissetmişler, bu sayede Çin eserlerini de tetkik etmek fırsatını elde etmişlerdir.

1625 senesi Brincokünun 6 de Paris'te doğan Barthélemy d'Herbelot sark ammanların öğrenmeye başlamış, sonra meşhur Bibliothèque orientale adlı eserini vücuda getirmiştir. Eserinin neşrin görmeden önce d'Herbelot'un bu müham kitabı kardegi tarafından çıkarılmıştır. Eserin altınas cüfünde Türk maddesinde mbe.lif Çin kaynaklarının Türkler hakkında verdiği malûmatı nakdetmekte ve müham isbat vermektedir. Daha sonra bu bahai bilhassa Vachelou tevni ederek esere İki cilt İik bir sayı yazmıştır.

Tahun'da 1718 de doğmuş olan Annot bur rahip olup Çin'e gitmiş, Çince öğrenmiş, Çin eserlerini tetkik etmiştir. Çin hak

kında bir çok değerli eserler vücude getirmiş olduğu gibi Tatar Mançu Fransızca bir Nigat kitabı da neşretmiştir.

Fransızca Türkologların babası Joseph de Guignes'dir. 1721 birinciteğrin 19 da Pontoise'da doğan bu zat şark ilmi ile uğraşmanın son derece güç olduğu bir devirde ölmeye bir eser vücude getirmeye muvaffak olmuştur 1745 de kral kütüphanesinde şark dilleri tercümanı olmuş 1783 de Akademiye üye seçilmiştir. Vücude getirdiği "Humarın, Türklerin, Moğolların ve daha azar Tatarların tarihi (Paris, 1756 — 1758, 6 cild) adlı eseri bugüne kadar birtek umumi Türk tarihi olarak kabul edilir Bu mübâhîm eser Hissary'nin Cahid Yalqın tarafından muattetüf bazı yerleri çıkarılarak dilimize çevrilmiştir. İşte bu mübâhîm eser Türkolojinin temeli sayılmalıdır

Fransa'da Türkolojiyi ilmi bir surette kuranlardan birisi de Abel Remusat'dır Paris'te 5 Eylül 1788 de doğmuş. Çince, Mançu ve Tibet diline çalışmış evvelâ bazı risaleler vücude getirmiş sonra "Tatar dilleri hakkında araştırmalar" (1820) adlı meşhur eser ni neşretmiştir. Bu eserden maada daha Türkolojiyi ilâkadar eden bir iki tetkiki vardır.

Yukarıda isimlerini kaydettiğimizden başka Fransa'da sinolojiye hizmet eden Antoine Gaudel ve de Me.ile gibi âlimler de vardır

En geniş bir suretle Türkolojiye çalışmış ve en vâkâfâne bir şekilde bir çok eser vücude getirmiş bulunan ve Türkologların babası olan hiç şüphesiz Klaproth'dur Babası da tanımayan büyük kumyagerlerden biridir Klaproth 1783 de Berlin'de doğmuştur Babası oğluna kendi mesleğini tevdi etmek istemiş de Klaproth şark dillerine büyük bir temayül göstermiş ve daha genç yaşında neşrettiği bir eser ile şöhret bularak o zaman kadar Almanya'da ihmal edilen bu sanayi derhal doldurmuştu. Bunun üzerine Rusya'dan davet edilmiş, imparator Alek sandrin emriyle bir sefer heyetine katılmış, bütün Siburya'yı do-

İngiliz Samoyedler, Tunguzlar, Başkırdlar, Yakutlar, Kırgınlılar vevsair bir çok kavimler arasında dolayarak pek çok malumat toplamıştır. 26 ay süren bu mühim seyahatten sonra Klapproth bu sefer de Gürcüstan ve Kafkasya'ya hareket etmiştir. Bu kadar mühim işler görmesine rağmen kıymet bilmez Ruslar onun üzerinden bütün rütbeleri almışlar, hattâ akademî ünlüğünden dahi çıkarmışlardır. Bundan sonra Klapproth Paris'e gelmiş ve orada yerleşmiştir. 29 Ağustos 1835 de vak. olan ölümüne kadar bu büyük ilim Türkolojîyi yakından ilâkâde edən son Jermen erhum eserler vücuda getirmiştir. Eserlerinden bir kısmı seyahatlerine ait, bir kısmı tarihî ve etnografik, diğer bir kısmı da filolojiktir. Seyahate ait eserlerinden en mühimmi Kafkasya ve Gürcüstan'a seyahat Luvans eserleri olup (Paris, 1828) müellif burada Kafkasya kavimleri hakkında son derece mühim malumat neşretmiştir. Diğer mühim eserleri arasında bu ilâkâde eden mühimleri Asya'nın tarihi tablosu (Paris, 1826), Asya hakkında muhtıralar (Paris, 1826 - 28), Uygur İnan ve menşei hakkında konuşmalar (Berlin, 1822) Asia Ployygotta (Paris, 1829) dır.

Sinolojinin yardımıle yapılan Türkolojî araştırmalarını Fransa'da Stanislas Julien (1799 - 1873) ve Edouard Chavannes İsmam etmiştir. Bu İdi ilimden birineş Götürükler hakkında Çin kaynaklarındaki malumatı tercüme etmiş, diğeride bu Götürükleri hakkında son derece mühim bir eser vücuda getirmiştir. Son zamanda De Groot da doğu Hunları hakkında Çin kaynaklarından en mühimlerini Almanca'ya tercüme ederek neşretmiştir.

Butün bu mesele sinolojinin yardımıle yapılan türkolojiden ibarettir; artık türkolojî sinolojinin yardımıle yürütülmekte ve vücuda getirilen bazı eserler türkolojîyi sinolojinin hudutlarından dışarı çıkarmakta İdi.

Türkolojîyi sinolojiden çıkaran en mühim eser Strahlenberg'in kitabıdır. Strahlenberg (1709 Temmuz 8) de vakube-

bu Poltava muharebesine iştirak etmiş İsvaçlı bir subüttir. Asm. adı Talbert'dir Harpte Ruslara esir düştüğüne on seneler fazla bir zamanadır Rusya'da dolaşmış, eskî Türk kitabelerini bulmuş, Fihri Gâsi Bahadır Hanın meşhur Şenerî Türkî'nin elinde string ve bütün bu araştırmalarını 1730 da Das Nord und Ostliche Theil von Europa und Asia adlı meşhur eserini neşretmiştir. İşte bu eser Asya kavimleri hakkında son derece mühim malûmat verdiği gibi Türklerin vitrede getirilmiş olduğu kitabeleri de ilk defa olarak lim ilmine sunmakta idi.

Türkolojinin ikinci bu aşığı Türklerin millî yasakları vâcudu getirdikleri birçok kitabını ortaya çıkarmakla başlamıştır Strahlenberg geçen Uybat kitabesini neşrettikten sonra bir synodu üzerinde bulunan Türkçe metni de elim ilmine vâcudu, fakat bu meşhûl harflerle yazılmış metinlerin kimlere ait olduğu bir türlü anlamamıştı. 1822 de Spassky, Yenisey kitabeleri hakkında daha fazla tafsilât vermiş, on sonra da bu meşhûl mektûb Finler tarafından ciddi bir surette ele alınmıştır. Fin ilimleri Osta Asya'ya bir heyet göndererek bütün Yenisey kitabelerini kopye etmişler ve oldukça zâkirname bir surette neşretmişlerdir Bunun üzerine Kuzlar da harekete geçmişler, onlar da aynı kitabe'nin kopyelerini çıkarmışlardır. Bulunan bütün bu metinler hep İsa idi. Bunları hafif meşhûr için uzun bir mektûbe ihtiyâc vardı. Nihayet Rus arkeologlarından Yadrinskoff, Asya'da Orkun nehri havâlisinde ilk büyük kitabe bulunmuştu. Bu kitabeleir oldukça uzun idi. Ve aynı zamanda Çince metinleri de bulmuştu idi. Derhal Çinceden okunan bu kitabelerin Türkçeye ait olduğu meydana çıkmıştı. Bu Çince metinleri Popoff, Gabriel Devéria, Schlegel ve Parker gibi âlimler okumuştur.

En nihayet Danimarkalı âlim Vilhelm Thomsen dilhiyane bir dâğıtım ile bu kitabelerin yasakları halindeki muvaffak olmuştuk. Çünkü Türk kitabeleri eserinde birçok lim edamı tetkiklerde bulunmuştu. başlamıştı.

Thomsen 1842 İnkilabının 25 de Kopenhag'da doğmuştur 1860 da burada Üniversite müderrisi müavin. olmuş. 1877 de mukayyet-ül fiilokje profesörü üyesi edilmiştir Kendisi daha fazla İndo German filolojisine çalışırken bu Türk alfabetini keşfettikten sonra Türkolojiye ait de son derece mühim tetkikler neşretmiştir. Evvelâ iki Orhun kitabelerini Fransuzcaya tercüme ederek Helsinki'de neşretmiş. sonra Nagy Szent-Mihályos definesinin üzerindeki metinler hakkında bir tetkik çıkarmış. Tarhan da bulunan bazı Türk vesikalarını İngilizce tercümesiyle birlikte neşretmiştir.

Bu harikeler Ruslar da karışmağa başlamıştı Daha evvel Asya kavimleri hakkında seyahatname ve tetkikler neşreden Gmelin, Fischer, Pallas, Palli ve Georgi'den sonra Rusya'da ciddi bir surette türkolojiyi kuran Vilhelm Radloff'dur. Radloff aslen Almanlar 1837 İkincikâzın 17 de Berlin'de doğmuştur 1858 de Senti Peterebur'a gitmiş. Rusya'da seyahatler yapmış. Akademik üyeye olmuş ve türkolojiye ait pek çok eserler üzerinde getirmiştir İki cilt olarak eski Türk kitabelerini Almanca'ya tercüme ile neşretmiş. bugün dahi en büyük Türk lügati sayılabilecek olan muazzam bir Türkçe Almanca-Rusça lügati çıkarmış. Türk lehçelerinin metinlerini neşretmiş. Sibiryâ kavimlerini de tetkik etmiştir.

Rusya'da Radloff dan sonra metodik çalışan en büyük ilmi adama Melkoranski'dir Bu zat da Orhun kitabelerini Rusçaya çevirmiş. Fransuzca olarak bir Kırgız grameri yazmış iki meşhurun eserindeki kitabe hakkında araştırma çıkarmıştır.

Ruslar, türkoloji ilminin 1 mabeyne getirmişler, fakat bu mabeyneye sâle gilyememişlerdir.

Lügat kitapları arasında Pekarski'nin meşhur Yakut lügati, Vertinski'nin 1899 da Kazan'da çıkardığı Altay ve Alдай lügati Agmarin'in Çuvaş lügati zikre sayandır. Daha sonra lügat mabeyninde şu isimleri zikredebiliriz. Magnitski, Zukotnikki, Shoyev, Katarintski, Bagadov Ostomnov, Vostrenzski, Olgenov ve Katanov.

Bu eser arasında Bugün'de Türk tarihine dair mühim bir eser vücade getirmiş, daha sonra Bevestin, İminaki ve sabre Allen ler yetmiştir Bugün Rusya'da yalnız Maloff kalıncadır Türkoloji bahsında değerli eserler vücade getiren Samoiloviç'i de kıyasla değerlendirmek gerekirdi.

Türkoğluye ehemmiyet veren memleketlerden birisi de Finlandiya'dır Finlandiya'da Sjögren, Aspelin gibi şahıyettlerden sonra Castrén, Heikö, Türk kitabelerini tırlar ve ilim âleminde tanıtmak hususunda büyük hizmetler etmişlerdir Bize yeni birkaç kitabeyi tanıtmak yohunda gayret dokunan ve Türk alfabesinin menşei hakkında bir tetkik yazmış olan Otto Donner da bu hizmetle anılmak lâzımdır Oğlu Kai Donner de türkolojye bir ayrıntı kitabesini tanıtmak suretille hizmete bulunmuştur. Küçük ve önemli bir Çuvaş lügati yazmış olan Paasonen'in bundan başka dolayısı ile türkolojye hizmetleri dokunmuştur, Mikko'nun da Bulgar hükümdarı Heler'in tarih etmes. Rikänen de doğrudan doğruya türkoloji ile uğraşmalarına devam etmiştir Rikänen'in Anadolu'ya giterek folklor materyali toplayıp dört cilt olarak neşrettikini görmekteyiz Bugün Finlandiya'da türkolojiyi temel eden bu matür kenden iki ayrıntı kitabesini okunmuş ve türkolojiyi alâkedar eden daha bir çok araştırmalar neşretmiştir

Almanya da türkoloji bahsında Almanların Turfan ve beylikine yaptıkları sefer heyetlerinden sonra başlamıştır. Birinci Alman sefer heyeti 1902 - 3 senesinde Grönwedel'in, ikinci heyet 1904 - 5 de Le Coq'un, üçüncüsü 1905-6 da Le Coq ve Grönwedel'in dördüncüsü de Le Coq'un idaresinde 1914 de yapılmıştır Almanların yaptıkları bu araştırmalar neticesinde Uygur Türklerine ait yüzyüce sandık dolusu esya elde edilmiş, bunlar arasında bir sürü yazma eserler de olduğundan Alman illerini bunları neşre başlamışlardır Bilyük Alman illerinde F W K Müller, Uygurca adı altında bir seri neşriyata başlamış, sonra Turfan'da bulunan üç kumuk kitabesini çıkar-

ing, Le Coq da Türkische Manchalca aus Chotscho adlı altında
mazi dinine ait metinleri neşre başlamıştı. Daha sonra Bang,
Gabin ve Rahmatî tarafından Türkische Turfan-texte adıyla
bir seri neşriyat yapılmıştır. Alman âlimleri bir taraftan bu
Uygur vesikalarını neşrederken Türk tarihine ait tetkikleri de
Marquart gibi büyük bir âlimleri gotarmekte idi. Eski Türk
kıtabelerinin kronolojisi adlı eserle ilmi kıymetini ilmi âlemine
takdir ettiren bu değerli ilim Kurman'lar hakkında da mühim
bir eser neşretmiş, geniş malûmatla Türk tarihine pek mühim
araştırmalar yaptırmıştır.

Almanya'da diğer taraftan da Osmanlı tarihine uğraşan
âlimler vardı. Bu âlimler Almanya'nın ikinci derecedeki araştırmacıları olup Umumi Harpte İstanbul Darülfünuna gönderilmiş,
burada kütüphanelerde yakutları araştırmalar neticesinde yetmişlerdir. Bunlardan Gliese mübellifi meşhur Tavarix-i Âl-i Os-
man Ağık Paşa zade tarihini neşretmiş, Morhamann baş mü-
him vesikalar çıkarmıştır. Daha sonra bu sahada çalışan Süm-
beim, Yakob, Tachudî vesaire gibi âlimler de vardır. Bunlar
arasında Babinger Osmanlı müverrihleri hakkında mühim bir
eser vücuda getirmiş, Oruc Beyin tarihini neşretmiş ve Os-
manlı tarihine ait değerli tetkikler çıkarmıştır.

Avusturya'da da meşhur Hammer'den sonra Kraclitz mü-
him araştırmalar çıkarmıştır. Bu salın tesis etmiş olduğu bir
mecliste Osmanlı tarihine ait pek mühim yazılar çıkmış, Fa-
tîh'in kanunnamesi neşredilmiş ve bu meclis arasında Mihassa
Witteck temayüz etmiştir.

Bütün bu âlimler birbirini arkasına ilince bugün yalnız Ga-
bain ve Rahmatî kalmıştır. Gabain aynı zamanda alimdir ve
Uygur vesikalarını neşretmektedir.

Lehistan'da türkoloji sahasında Kowalski ve Zajackowski
temayüz etmiştir. Bunların her ikisi de bilhassa Anadolu lehçe-
leriyle uğraşmakta ve ikinci cildi Osmanlı vesikaları arasında mü-

İki parçalar neşreylemektedir. Bu arada Polonyak İlim Kot-
wici'ni bilhassa vaktirmek gerektir. Kotwicz, Orhun nehri hav-
zasında İneboğotki denilen mevzide bir Türk kitabesi keşfetmiş
ve buna İki kelimeden Samoiloviç ile birlikte neşreylemiştir.
Daha sonra aynı ilmin baba'ları hakkında da iki mütalâa tet-
kili vardır.

Macaristan'da türkolojinin tarihi daha eskidir. Macarlar
kendi tarih ve dilbilim tetkiki ederken türkologlar da ehemmi-
yet vermek zarureti hissetmişler, bu suretle Macaristan'da
türkoloji araştırmalarını daha geniş bir sahada yapmışlardır.

Yabancı Üniversiteler içinde en eski olarak kurulan türkolo-
ji kürsüsü Budapeşte'de tesis edilmiştir. Bu kürsüye ilk isgal
eden Replicky Yános ömrü 1817'de doğan Replicky bir kasımın
oğludur. Şark dilini öğrendikten sonra Üniversiteye profes-
ör olmak bilhassa Osmanlı kaynaklarına Macarlara ait olan
konusuların telifine ağıllanmıştır. Cafer Paşa tarihi, Ragıp tarihi
gibi eserleri tanıtmış ve bunları Türkçe vesikaları neşreylemiştir.

Replicky'den sonra üniversite'deki türkoloji kürsüsünü is-
gal eden Vambéry Armin'dir. Vambéry 1831 Mart 18'de doğ-
muştur. Çocukluğu zaruret içinde geçirmiş, bütün buca rağmın
tahsilini devam esnasında çalışarak gibi Şark dillerine de öğrenmeğe
başlamış, genç yaşta İtaliya'ya gönderilmiştir. Burada Türkler
arasına karışmıştır, 1854'te İslam İ'tisafını evine masalır almış, Ne-
rasiyatıya medresesine devam etmiştir. Bundan sonra Orta Asya'ya
seyahate çıkmış, bir devrini kıyafetine girerek Asya'da dolmuş,
dönüşünde büyük bir reklamla 1864'de Londra'ya gitmiş orada Or-
ta Asya'ya dair konferanslar vermiş yurduna gelince Üniversite
kürsüsüne isgal etmiştir. Vambéry metodun çıkarılan bir ilmi,
fakat tarafsızlığı hususları çoktur. Niyetinden dolayı
konusuları hususunda toplu bir kitap çıkartmış, Kutadgu bilig'i İlim
İliminde tanıtmıştır. Vambéry Kutadgu - bilig'ini yaptığı tercüme
ve transkripsiyon pek hatalı olup bunu sonra - yine hatâlı ola-

rak - Radloff adı ile birlikte neşretmiştir Vambéry bundan maada bir takım metinler neşretmiş, Macarların doğrudan doğruya Türk olduğunu iddia etmiş, mühim münakaşalara girişmiş, Bulhara tarihini yazmış, Abuşka lûgatini çıkarmıştır.

Vambéry nin temayüz etmiş iki talebesi vardır: Kunos ve Thüry. Kunos bazı folklorumuz sahasında son derece mühim malzeme toplamış, bunları Rusça, Fransızca, Almanca, İngilizce, Macarca ve hattâ Türkçe olarak neşretmiştir Kunos'un en büyük hizmeti Nasreddin Hoca lâtifelerinden mâni ve hâkiyelere kadar bir çok folklor malzemesini Avrupa'ya tanıtmıştır. Thüry daha mutadik hareket eden değeri bir âlimdir İki mühim tetkikleri Kastamonu lehçesi Macarların adı, Sekel'lerin adı, Behçet-i Hüga, 14 üncü asır sonralarına kadar Türk dili yadigarları, Orta Asya Türk edebiyatı, Türk müverrihleridir

Kazan lehçesi hakkında bir eser neşreden Balint Gabor da zikre şayandır

Kont Kun Gézâ'nın türkolojyeye hizmeti büyüktür. Bulhasma Arap ve Farsçayı öğrenmiş, Macarlara ve Macarların komşuları olan Hazer, Bulgar vesair Türklere ait Şark kaynaklarını araştırmış, bunları Macarca tercümeleriyle birlikte neşretmiştir. Bundan sonra ilk defa olarak Codex Cumanicus'ta da tamamen neşretmiştir Kırım'ın tarihine ait bir araştırma neşreden Kun Gézâ, Macaristan'daki Kuman'lar hakkında da değerli tetkikler çıkarmış, bu Kuman'ların Macar sâhından olduğunu iddia eden bir âlim ile münakaşalarda bulunup bunların Türk olduğunu ispat etmiştir.

1810 Mart 12 de doğan Hunfalvy Pal daha fazla Fin - Ugor sahasında çalışmışsa da Macaristan'ın etnoğrafyası adlı eserinde Türk kavimlerinden de bahsetmiştir. 1842 de doğan Ujfalvy Pal ise Ak-Hunlar hakkında (1896) bir tetkik neşretmiş, Turan kavimlerinin muhaceretine dair bir eser çıkarmıştır

Aslen Alman olan Budence Joseph de Macaristan'a essâf bir surette ilim metodunu sokmuş ve son derece ciddi araştırmacı

malar negretmiştir. Cuvuş, Çerenia, Fin, Moğol, Mordvia, Man-
cu dilleri hakkında tetkikler çıkarmış olup Macarların aslen
Fin - Ugor olduğunu ortaya koymuştur. Bunun muallihî Sılan-
yel Jozsef'dir.

Macaristan'ın türkolojiye büyük hizmetleri dokunan en bü-
yük âlimlerinden biri de Gombocz Zoltan'dır. Gombocz, Pan-
nonia Avarlarının Türk olduğunu ispat etmiş. Arpad hanedanı
zamanındaki Türkçe has isimleri tetkik etmiş, Macar dilinde
bulunan Türkçe sözleri bir araya toplayarak negretmiştir.
Bundan sonra Melich Janos'un da türkolojiye hizmetleri do-
kunmuştur.

Bugün Macaristan'da türkolojiyi temsil eden üç büyük
âlim vardır. Németh Gyula ve Lagoti Lajos Németh, Sabir'
lerin Türklüğünü ispat etmiş, yurt kurucu Macarların teşekkülü
adlı türkoloji bakımından son derece ehemmiyetli bir eser vü-
cunda getirmiştir.

Bulgaristan'da Zlatarski Mladenof vesaire gibi ilim adam-
ları varsa da bunlar türkoloğ olmayıp Bulgar tarihine ve ar-
keolojisine çalışmışlardır.

İtalya da Osmanlı tarihine ait pek çok vesika olmasına rağ-
men bu sahada temayüz eden bir ilim adamı yoktur. L. Bo-
nelli vesaire gibi bu sahada çalışmak isteyenler meydana çık-
mışsa da İtalya'da mevcut Türklere ait binlerce eser ve vesika,
hâlâ müdekkikimiz beklemektedir.

Fransa'da evvelce istinbatî tetkiklerimizden maada bu-
gün Mihassa Paul Pellot vardır. Orta Asya ya yaptığı seya-
hat neticesinde bir takım vesikalar elde eden Pellot, negretmiş
olduğu Toung Fao mecmuasında türkolojiyi alâkadar eden kıy-
metli tetkikler çıkarmış, ayrıca bir takım Uygur vesikaları neg-
retmiştir.

İngiltere'de türkoloji hemen hiç yok gibidir. Sadece Par-
ker'in, Tatarların bin senelik tarihi adlı eseri Redhouse'un meş-

har lügati, Gibb'in Osmanlı edebiyatı tarihine dair eseri zikre
şayındır. Royal Asiatic Society'nin mecmuasında bazan türko-
lojyi alâkalandıran yazılar nesredilir

Türkiye'de türkoloji hareketi türkçülük hareketine de bir
âmil olduğu için bu ciheti kitabımızın diğer fasullarında bahset-
meyi daha yerinde bilmaktayız.

TÜRKÇÜLÜĞÜN İLK MÜBEŞŞİRLERİ

Buraya kadar verdiğimiz zahatta Türk milletinin koyu mühyetperver olduğunu gördük. Bu mühyetçiliği yazılı eserlerde bize gösteren ve Türkçülüğün üstünlüğünü anlatan bazı mühyet şahadetler vardır ki, bunların başında olarak hiç şüphesiz Yolğ Teğın gelir. Yolğ Teğın, Orta nehr kenarında meşhur Türk şubelerine kitabesini yazan ve Gök Türk hükümdarlığı pek parlak bir devir geçirmediği sırada «Türk milleti gök beğumün çökmediği, arz delinmediği takdirde senin türemi, yardımını kimse bozmağa muktedir değildir» diye mühyetçiliğününün şaheseri olan satırları biz evlâtlarına bırakan bir Türk Prensidir.

Bundan sonra XI nc. asırda eserini yazmış olan Kâğar'ın Mahmodu da Yolğ Teğın gibi hakiki bir Türk mühyetperveri olarak görmekteyiz. Mahmut (Türk adını Tanrıya verdiğini ve bu hususta şöyle bir hadise de olduğunu kaydediyor: «Yüce Tanrı der ki: Benim bir ordam vardır, ona Türk adını verdin ve doğuda kondurdum. Bir kavme sınırsam Türklere o kavmin üzerine musallat ederim.» Bu hadisten sonra Mahmut bunu yazıyor «İşte bu, Türkler için bütün insanlara karşı bir üstünlüktür.» Üstünlüğünü Tanrıya dayanarak ispat eden ve buna inanmış olan bir milletin harika denebilecek muazzam bir tarih yaratması nın ve büyük bir ülkeye sahip olmasının sebe-

İnisi burada aramak gerekir. Otrun kitabelerinde de Türk'ün, Tanrıyı dahi Türk yaptığını görmekteyiz. Burada şu satırlara tesadüf etmekteyiz

Üze Türk teugristi, Türk iduk yeri subli aşça ilirdi; Türk bodun yok bolmazan tiyin, bodun bolğun tiyin.

Tercümesi Yukarıdaki Türk Tanrısı, Türk'ün mukadder yeri suyu şöyle mukadder kılmuş: Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye,

Türk Tanrısının Türk milletini yok etmemesini mukadder kıldığına iman eden bir milletin yok olmasına inkâr var mıdır?

Kişiğar'ı Mahmut da Türklerin şu sıfatlarda olduğunu kaydettirmektedir «Bu mânevî şerefe Türklerdeki hüsnü melâheta, sabahatı, edeb ve tertıbeyi, buyakere hürmet ve riayeti, ahde vefayı, hakkatın fevkinde temeddüh ile iftiharın terketmeyi, besaleti ve sayılamıyacak derecede çok sayanı medih, sıfatları da ilâve etmek gerekir.» Bundan sonra Mahmut bir de Türkler hakkında şifir yazmaktadır-

Qaçan körsen ana Türk
Bodun zaga aydağ
Mungar teğir uluğtağ
Mundanaru kesilnär

Bu şifirin tercümesi hakkında ihtilâf mevcut ise de biz bu parçayı şöyle anlıyoruz: Her kim ne zaman bir Türk görse bütün millet onun için der ki: Bilyüklük buna yararır ve bunda sonsa örer.

Mahmut'tan sonra Hindistan'da bir imparatorluk kurmuş olan Babur'un da Türk kahramanlığını ve Türk karakterini temsil eden koyu bir milliyetçi olduğunu görmekteyiz. Babur yazdığı hâtıratı Türkçe olarak kaleme almıştır ve daha bir çok

Türkçe şiirleri vardır Burada Baburun Hindistan'da Beyazıt
kutsal beyazıt karşı yazmış olduğu şu şiiri ayben koyuyorum

Bâ Türk sîtası mekûn ey râîr beyazıt
Çâhîd ve necrîdâyîl Türk aykînesî.
Ger ned neyâl ve neşîhât mekînî gîş.
An eî kî aykînesî çî kâeset îbheyânesî.

Tercümesi -

Türk ile çok sime ey Beyazıt Emirî; Türk'ün mertliği ve
kahramanlığı ayandır Eğer çâhîk gelmes ve neşîhât dinle-
memesen o kadar âşkîrdâr kî, benâyâ hacet yoktur

Babur ile muasır olan Ali Şîr Nevâî de büyük Türkçüle-
rîmliden biridir Demâma Türkçe yazmayı terah etmiş ve Türk
dilinin o devirde edebî dil olmasına çalışmış olduğu gibi. Türk
dilinin acemeden daha üstün ve müstakîl bir dil olduğunu
ispat için de bir eser yazmıştır. «Türk ulusunun nânât eshîp-
leri Türkçe şiir yazmak ellerinden geldiğince hepî birden türk
çe yazmışlardır da acemede yazmışlar; bu olamaz» diye Nevâî
dilde ve kûltürde tîkçülük yapmış olan büyük bir şahsiyettir

Mîlî tarih, millî benek sahasında da büyük hizmet dokun
nan şahsiyetlerden birisi de Ebtîgâz Bahadır Han'dır, Ebtî-
gâz unvanı bir Türk tarihî mahiyetinde olan Şecere'l tîrkî'yî
yasadıktan sonra Oğuz Türklerinin de tarihini yazarak Asya'da-
ki Türklere millî tarihlerini öğretmiştir Birinci eseri Asya'da
uzun zaman esaret hayatı geçirmiş olan Strahlenberg, gar-
şında birisi okurken görmüş, cudan satın alarak Avrupa'ya ge-
tirmiş, bu suretle garp âleminde de eser tanınmıştır. Şecere-
î terakime adlı olan ikinci eseri de bugüne kadar Türkmenler
arasında okunan ve ancak son zamanlarda Avrupalılarca ma-
lûm olan bir eserdir

OSMANLI İMPARATORLUĞU VE TÜRKLÜK

Eski Türk siyaseti ile Osmanlı İmparatorluğunun siyaseti arasında büyük ayrıklar vardır. Eski Türklerden bir hanedan kurmuş olduğu devlete zatınca olduğu kavimlere de kendi ismini verir ve onları kendisinden telâkki ederek temsil ederdi. Hun İmparatorluğu kurunca bütün Hunlara tâbi olan diğer kavimler de bu ismi almışlar ve Hun olmuşlardır. Bunun içindir, ki Hunların tarihten silindiğinden çok sonraları meydana çıkan bir takım Türk kavimlerini Bizans tarihçileri hep Hun namı altında zikretmişlerdir. Bu siyasetin en vâzih vesikası milâdian evvel 178'de doğan Hun hükümdarına Çin İmparatoruna göndermiş olduğu şu mektupta gözle çarpmaktadır:

Tanrısal başarıyla, sıyrıklarla ve adamlarının kahramanlığı, mülkemeler atalarının kuvvetleri sayesinde (komutanların) Göktürk kavimini mahvetsin hepsini keşmiş öldürmüş ve istila etmiştir. Sonra civarındaki 28 hükümetle birlikte Lo-lan'ı, Osun'u ve Ho-kut'u istila etmiştir. Bu suretle bütün bunlar Hun olmuşlardır.»

Türk adı da tamamiyle aynı şekilde genişlemiş ve yayılmıştır. Göktürkler Asya'nın idaresini ellerine aldıkları vakit bütün kendilerine tâbi olan kavimler de bu ismi kullanmaya başlamışlar ve artık bundan sonra hep bu ismi muhafaza et-

şeydedir. Uygurlar daha Türk adını Uygur adı yanında kullan-
mıyorlar. Her Uygur metninde «Uygur Türk ül.» sözlüğü oku-
maktayız.

Türk adının girme. Anadoluya yayılmasında en mühim
kimi insanlar da Selçuk Türkleri. Her Şark bilgin, tarihleri devlet-
leri, kuranın meale adını vermiş üstad cîrakıdır. Bu
Seman Abi Ömer, Resul Tahy Resul Tolun gibi isimler hep
bu insan kaymaklarının vermiş olduğu adardır. Halbuki Sel-
çuk ogulları bu isim kendi kendileri için adı kullanmamışlar-
dır. XI nci asrda cesur vatanı anı Kaffar'ın Mamut em-
rinden «Şeyh diye bir kavim seni akretmişlerdir. Kana-
k boynuz kutsal maretinin muasasının hakını olan sustanları-
dır» diyor. Sonra Selçuk maddesinde de «Bu hüküm den mi
tanıyan oduklar. Nefis, kutup bu diye ol mu v. derdiklerdir.
Görüüyor ki Selçuk kavmi, Selçuk levleri gibi bir rûkâ bu
devir in çevreyi teşkil. Selçuk ogulları ile şah-baheler vatanı,
sâh minasahette bulmuş ve herâî buvur dâvâlarını İstanbul
kavet ve adrlar v olan Pisanlılar bu kavim için Selçuk ismini
kullananmışlardır. Onlar hep bu kavim Türk adını vermiş-
lerdir. Selçuk ogulları ile çağdas olan ve onlar a on gibi bir
suretle istanbul'a olanın İsmaililerin temas ritikleri kav-
min ismi bir eyle ne hükmederiz. Hazin tarihinin
de herileri Türk adını v emg v. kavim nasıran Selçuk ogulları
n Türk adıyla Anadoluya girişler ve Türk adını bu suretle
garba getirmişlerdir. Türk adı altında Anadolu'ya gelen yerli-
gen Selçuk ogulları burada buvur bir devlet kurunca hayal
güçler gitti keç değışmeğe başlar. Zaman geçtikçe Şevket
teşkilâtı bîyûbütker ile ke vatanı gıyalece yon bu aratılma-
başlangıç hükümetler anıtan vatan alıg vâdirler bîyûk
rûkâ ve vatanlar alımağa başlamışlar. İsmailî sâh k' emar,
ahvâda halmağa başlar. Şu Hıncenaleyh hükümdar emayının
resmî v. vâset di. acemet olmuştur. Türkçe vatan İsmailî olarak kal-
mış. Türkçenin bu suretle fikret nâhâ c'îrak'ul devlet meim-
manları igleten mevur ve gelirdi amfîtan teşekkülî mevde

kette büyük bir ikilik vâcude getirmişti. Köyde kalan Türk ile şehirdekinin dili, zevki, müziği, hattâ ahlak ve âdetleri dahi tamamen ayrılmış, âdeta millet içinde millet teşekkülü etmişti. Binaenaleyh Türk dili, Türk müziği, Türk ahlakı köyde kalmış, şehirde ise garkın tahhassa arap ve seemin tesiri ile yeni bir dil, yeni bir müzik ve yeni bir câmia kurulmuştu. O halde Türk köyde kalmış, kosmopolit câmia da şehri işgal etmişti. Bu büyük ayrılık neticesinde köylü şehirliyi, şehiri de köylüyü sevmeymiş, anlamamış olmuş, bilmez olmuş, tanımamış ve sonunda tahkir etmiştir.

Ağık Paşa Garibnâme'sinde Türk dili hakkında aynen şu satırları yazmaktadır:

«Bu faldre Türk lissası üzere bu kütâbe nazmeylemek vâcib oldu; tâ ki onlar da işbu nîmetten mahrum olmasınlar ve lîl kadînda tarîki mâşayesteye gitmişler.»

Yine aynı eserde şu mesalâlara tesadüf etmekteyiz :

Gerçe kim söyledi bunda Türk dili
Leyk malûm oldu mâma mesûlî
Çün hâlesin cümle yol menzillerin
Yirne öyle Türk ve Tacik dillerin.

Amîl hakiki Türk köyde kaldığından, şehirlî nazarında Türk demek köylü demektir. Eski Osmanlılar zamanında Türk sözü'nün tam köylü mukabili olarak kullanıldığına Fatih'in Kanunnamesinde çok sarıh bir surette görmekteyiz. Fatih'in Kanunnamesinin üçüncü faslında birinci madde aynen şöyledir :

«Eğer bereği insanı içse Türk veya şehirlî olsa kadî ta'ârı, iki ağaca bir akça cürüm almasın.»

Yine aynı bahsın 16 ncı maddesinde de Türk adı bu mânâda kullanılmaktadır.

Kanunnameye Türk sözü resmen köylü karşılığı kullanılmamasına rağmen başka eserlerde de Türk adını kavim ismi olarak

rak görebiliyorus. Bir vakanes muharre coertoda gu sahrıları yamaktadır «Türk-islam anlaşılmıs mánada milliyetçerver değıdır. Kendiand bir milletin urva değıl, bir dinin n.úntesúli telákiı shyordı Filhakıka Osmanlı Türkleri Türkúk gayesi değıl, isláwık gayesi takıp etmişlerd. Bunun içodir ki Macarları telákiı etiliklerí vakit Macarlar herhalde soyen kendileries Arap ve Acemlerden láha yakın olmasına rağmen kristiyan oldukları için onlara sayıl muameleed ermiş buna karşık dil- ni Arap ve Acem kelimelerde karıştırmış, bunlarla evlenmekte bir mahzur görmemiş Arabı kendilerine akraba gibi görmüşler. Hüáfeti de eide etikten sonra İstanbulda bir Vakıf il-şraf dairası kurulmuş derhal iki şahit götüröen sayıl urvanını almış ve bu sayıler Aralıkta serre kafar alıkaları olmadığı halde senelerce bu daireden Şev'lik parası almışlardır. Seyülere, Araplara ve Acemlere memlekette raşbet artmış, henüz gören Türk şairi de şu nazırları söylemekten kendini alamamıştı :

Fusulí gúkten tosen ólme yer yok
Yürü var gel ya Arabdan ya Acemden.

Demek oluyor ki Osmanlı İmparatorluğu milliyet hıslarında tamamiile isak olarsa se lence d.úmanlık gayesini gütmüş, bundan dolayı da Türk olıyan, fakat müsüman olan amura Türklerde yaptığı muameleleri yapmış onların bepe'nd bir kılı telákiı ermiş. B.úsmáleyh Osmanlıların nazarında Türkúk yok kılınık vardı Kanunlar mahkemeler bükümler ve idarenin mühin bir kısmı şer'í şerif úsere idi. B. müsümanlık potúfusun karşınla benbígini, an'anesini, misífini dđini kaybetmek tehlikesine marıs olan óz Türk de kove çekilmiş ama yolum usúğunda, şehrúfúle kúnyarıyanıgı yerlerin kúnyelerini kurmuş, daba açık bir taraf ile kabuğun n içine húsúlererek tehlikeye karşı bu suretle korunmuş. Şe çalısmış fakat islámiyet kú yu de gelmekte idi. Köy kúvolları islámiyet bayrağına erip köy- lilerin ertöndan gúçünmeğe başlamıştı. Bunun da bir tepki si cüde Bektaşlık ve ablık Her fışıl de Anadolunun orta-

sında ös Türkler tarafından kurulmuş, evvelâ hocaların ve devlet makamlarına dikkat nazarını çekmemiş, kökleştikten sonra takibe uğrayınca gizlenmiş ve gizli bir şekilde yoluna devam etmiş, Türk an'anesine Türk diline ve Türk ruhuna göre kurulduğu için her yerde rağbet bulmuştu. Ahilik dini demeyâden ziyade bir esnaf teşkilâtı mahiyetinde kalmıştır. Latin kavimleri katolik olurken Cermen kavimleri de protestanlığı kurmuştu. Aran kavmi müslümanlığı kurmuşken Acemler de şiiği vücude getirmişti. Tıpkı bunlar gibi, Türkler de Bektaşiliği kurmuşlardır. Bektaşiliğin işiğe basmamak, ok ile taxırminden tutunuz da dualarına varıncıya kadar hepî Türk ve türkçelî

OSMANLILAR VII HRİSTİYANLAR

Osmanlı İmparatorluğu müsülman olan halkı bir kanuna tâbi ve muslumana bir devletin tebaası, tâkâki ettiği halde gayri müsülim halkı mânen ve maddeten ayrı tutmuştur. Onların ilare şekli ayrı, hattâ giyim tarzları ayrı, kendilerine verilen hacdar da ayrı idi. Müslüman olmayanlar bağlarına sarı, mavi veya a.cce renkte bir sarık sarabılırdi. Beyaz sarık mutlak müsülmanlara mansu. 1594 de üçüncü Murat bu husustaki kanunda tadilat yapmış, buman üzerine İstanbuldaki gayri müsümler (tabii Yahudiler de) siyah sarık veya kırmızı keçe küllâh giymeye bağlanmışlardı, ki bu keçe küllâh ctrafı siyah deri ile çevrilmişti. Daha sonra siyah kuma derisi küllâh giyebilmişlerdi. Reayâ ada verilen bu sümme san ne cında gömme çarpan bir renkte ebise giyemez, siyah kuma derisi küllâh mor veya bir giyme giyebilirdi. Sarı çarpane giymek memnu idi. Uzak yerlerdeki reayâ da beyaz veya kurşunî renkte bir kumaştan ebise giyer; üzerine düğme koymaz, düğme yerine kopça koyardı. Osmanlılar bu hususlara riayet etmeyen gayri müsümleri derhal cezalandırılmışlardır. Eğer hrıstiyianlardan biri mavi veya yeşil ebise giyerse bu ebiseyi derisi ile beraber keserek uzurinden çıkarmışlardır.

Yine Osmanlı kanunlarında hrıstiyian ve Yahudilerin ata bismeni menedilmişti. Daha sonra müsaade edilmiş ise de bir

Türk milleti ile karıştırmaya, derhal atılan imzaya mecbur id. Hıristiyanların arzusuydu itibarile Allah kulların ve tazata mecbur id.

Türkler, hıristiyan tobaayı bu gibi imytların ayurkıtına bakla yabancı devletlere de pek aldırış etmezlerdi. Yabancı sefirlerin kabul etmemde Sadrazama eteğişi Apmon: İsmim oldu ğunu biliyoruz. Daha sonra Yedikulide hapsedilen birçok yabancı sefir vardı. Yabancı devletlere büyük rütbeli şahsiyetler değil onlara ehemmiyet vermediklerini göstermek için çavuş rütbesindeki adamları gönderirdi.

Osmanlı İmparatorluğunda rasyk, vergi verem ve dilerinde, mahallî teşkilatlarında tarumarıyk serbest olan bir emmet id. Millî an'ane, İli ve dulerini taazarıyle muhafaza eden bu emmaat İmparatorluk kuvvetli ölüğü müjdetiçe baş kadramen vergi vermekte devam ederdi. Fakat Osmanlı İmparatorluğu mayıflımağa başlayıra tabii bu durum da değımeğe başlamıta. Galip millet mayıflıyınca rıstıöp millîtin baş kaldırması tabii idi. Çünkü galip millet galip ölüğü zamanlarda bu yabantın umurları içinde kaynar: ak ve yustrook paralarını Jüçler meşid, onların dilini, İdetlerini ve hattâ idare taralarını dahil ayrı tutardı. Sıplara kott, Runkanin primat delikleri kom-bagları yine kerfilere tarafından seçilir, kendi aralarında dil, dil ve her türlü hususatta tam bir serbesti içinde yazarlar. Fransız indikibinden sonra etrafı dağa haunde yayılan hıristiyan fikirleri Türkiyeye kadar gitti fakat Türklerin arasında değil gayri Türk usurları için girelmeğe. Daha sonra İbrumandak, milyonlarca Türki vutmağa çabırken hıristiyan tobağınza da göz diken diğer bir devlet bu gayri müslim usurları hıristiyan ve mücevvelit ulmağa başlamıştı. Bütün bunlara bir de devletin fena idarını eklemince edince artık bu kavimleri idare mix altında tutmağa imkân kalmamıştı. Pan slıvlerin cereyanı bu gayri müslim tobaa arasında milliyetçiliği korkutkilerce Devlet Ahyel Osmanıye de vıhat fermaaları çıkarak tabii et

dişim zannediyordu. Nihayet Eflâk ve Buğdan, Sarplar, Yunanlılar ve en nihayet Bulgar lar da ayrılarak ayrı birer devlet kurmağa muvaffak oldular.

Gayri müslim tebaanın Osmanlı hükümetinde ayrıma ile mesele halledilmiş değildi. Şimdi eski imparatorluğun artığı olarak üzere gayri Türk unsur kalmıştı. Milliyetçilik hisleri bunların arasında da yayılmış bulunuyordu. Mektepte ve her yerde kendilerini Türk olmadıkları iftiharla söyleyen ve kendi soyundan insanlarla birleşip bir grup teşkil eden bu sınıflara karşı Türk olan unsur ne yapacağını saatsizce bulunuyordu. İşte burada milliyetçilik anlayışına bağlanan bu gayri Türklerin açığına milliyetçi olmanın bir tepkisidir.

TÜRKÇÜLÜĞE DOĞRU

Milliyetçilik hareketi millî tarih ve millî dil sahasındaki araştırmaların gelişmesiyle bağlanmıştır. Bu araştırmalar ilerledikçe milliyetçilik Türkçülüğe tکیب etmiştir.

Tanzimattan sonra edebiyatımızda sadeliğe doğru bir zeyil bağışatırmas bekleniyordu. Şinasi'den itibaren bazı şairlerimiz dilimizi sadeliğe doğru götürürken Ziya Paşa da Şiir ve İnşa makalesinde hakikî gürin halk arasında yaşamakta olduğunu açık bir surette anlatmaktadır: «Bizim tabii gür ve inşa naz, taşra halkı ile İstanbul ahâlisinin avamı beyninde hâlâ durmaktadır. Bizim gürbüz, hani şairlerimizin nâmevzun diye beğenmedikleri avam şarkıları ve çokür şairleri arasında deyiş. Üçleme ve kayabağı lâhır olunan nazımlardır . Fakat diğer taraftan Osmanlı tâbirini bütün sair ve muharrirlerimiz kullanıdığını, kendilerini Türk değil Osmanlı telâkki ettiklerini görmekteyiz. Yalnız bu esnada Mısır'da Türk adlı bir gazetenin çıkarmakta olduğu göze çarpar. Daha sonra bu gazetenin Kahire de El Monar adlı bir gazete ile Türkçük hakkındaki müna-kasaya girişmen, millî huslerin inkışafı lazımını İleri sürmest Türkçülük tarihimize ehemmiyetle kaydedilecek noktalar. Vanbéry bu ciheti kaydederken «daha evvel böyle bir münaka-şa Alaha küfür telâkki edilirken şimdi İslâm kavimleri üzeride mühum bir tesiri olmaktadır.» diyor.

Yalnız eserlerle değil, hayatla da milliyetçiliğe sunmuş olan en mühim şahsiyetlerden birini güpheniz Ahmet Vefik Pa-

Arslan Pulonyah olan Mustafa Celilî'din Paşa Türk ordusunda yaradıklar gösterdiği gibi ashabına karşı Türk siyasetinin ne gövde olmasın ilân geldiğine dair mühter fikirler taşıdığı göze görülmektedir.

Hicretin 1227 senesinde (Mühdîf 1921 - 22) Asya'da doğmuş 1847'de İstanbul'a gelmiş, Üsküdar tekkinesine geyik olan Süleyman Efendi 1877 Ekim ayında bir beyet riyasetinde bulunarak Macaristan'a gitmiş ve 1882'de meşhür Çapağatay ile gütüm seferine çıkmış. Kırsı 7500 - 8000 kadar helime olup bunların çoğu fışma mısraları ile getirilmiş ve bu mısraları da Nevafî'nin, Ahmet Yusefî'nin ve Münî'nin şiirlerinden seçmiştir.

MİHİ tarihî'nin 11 defa yazarak mekteplerinde okulan ve bu suretle millî gürün uyanmasına müstakbir bir hizmetin bulunmuş Süleyman Paşadır. 1838'de doğmuş olan Süleyman Paşa, askeri mektepler taaşirliğinde de bulunmuş ve Sultan Aziz zamanında askeri mektepler için bir arzum tarih yazmağa memur edilerek bu vafiy-i hakikiye başlanmış. Tarihî ilâs adıyla yazmış olduğu 980 sayfalık eser 2-3 mîllî sayfanın 563 netü sayfasına kadar kâim Türk tarihine tabiiyet etmiştir. Yazar Türkler hakkında vermiş olduğu malumatın Ebî Hüseyin Bahadır Han'ın Şecere-i İrîkî, Mirhond ve Beynâfî tarihleri, Ferîkî'nin Şark kütüphanesi ile De Gülgün'ün Humlar tarihinden alınmış olduğunu (8 396) kaydetmektedir. Süleyman Paşa efsanevî devri, Oğuz Han efsanesini anlatıktan sonra Doğu Kurianına geçmektedir. Bundan sonra Râs Hunları yani Attilâ Hunları on üç safha olarak işah edilmekte ve sonra İrîkî'ler, Doğu Göktürkleri, Batı Göktürkleri, Hânlar, Macarlar, Bulgarlar, Poçenekler, Uygur Uygurlar, Tatarlar, Topalar, Sırtlar, Avarlardan bahsedildikten sonra on yedi sayfalık bir özet yapılmaktadır.

Tagrak bir şahıslık olan Süleyman Hüsnî Paşa Türk tarihini bu şekilde yapıp okuttuktan sonra Türk gram-

riji de yazmış ve buna da Eski Türkî adını vermiştir. Bundan sonra Süleyman Paşanın açık bir dil ile ümitsiz de yazmış olduğunu görmekteyiz.

Süleyman Paşanın yazmış olduğu bu tarih kitabı oradan sonra unutulup gitmemiştir. Osmun değerli talebelerinden olan Ali Tuvfik Bey de İdadî ve Mektebî Mülkiye coğrafya hocası İsmail Fakihi Tarihî Unvanı adlı bir eser yazmış (1899), burada hocasının eserinden mülbem olarak 223 sayfalık bu küçük eserin on üç sayfasını Türklerle tahsis etmiştir (B. 110-112).

Tarihî eserlerle şöret kazanmış olan Ahmet Cevdet Paşa da Osmanlı tarihinde verdetmiş olduğu fikirlerle Türkiyâ âlemine bigâne olmadığını göstermiştir. Diğer taraftan çok mütevellî eserlerle halkı okuma zevkini, roman, hikâyeye okumayı sevhayan Ahmet Mithat Efendi de devrin en mükerremel bir yubilesini idi. Hür Arnav. i milliyetperveri olan Şemseddin Sâmî Bey de Kamusu Türkî gibi mühim bir lügat kitabı neşretmiş, ik avuk üvedü dıyebileceğimizi Kamus-ı alfâz'ı tek başına vüdeye getirmiş olduğu gibi ilk defa olarak Orhun yazılarıyla uğraşmış Kutadgu-biliginin parçaları tercüme etmiş ve Muir Türk lehçesi üzerine yazılmış olan bir eseri dilimize çevirmiştir. Negredilmeyen, Türkiyâye ait olan bu eserleri kendilerinin Necip Asım ile de-oluğu sananına tesadüf eder.

Bu bahar tamamlamadan evvel 1293 senesinde Hiva seyahatname ve tarihi adıyla İngilizceden, Bahriye mektebi İngilizce muallimi Ahmet Efandanın tercüme ettiği eseri ve bir süre sonra da yine aynı satın muavver Türkistan tarih ve seyahatname adlı dilimize çevirdiği iki mühim kitabı da etimolojiye kaydetmek gerekir. Bu eserler Asya Türkiyâsi hakkında dikkate şayan malûmat verdiği gibi bunlardan birini Asya ya yandan yabancı etimoloji gahidi olarak isbali havi olan Türkiyâ âleminde uyandırmaya çağırın bir kitaptır.

İLK TÜRKÇÜLER

Bugün yaşayan Türkçülerin piri olan Veled Çelebi hayatı yalnız Türkçülük uğruna vakfeden ve bu yolda canla başla çalışan değerli bir ilim adamıdır. Konya'da 1807 de dünyaya gelen Veled Çelebi bir taraftan ilik tahsiline devam ederken diğer taraftan da büyük annesine Âşk Gazip, Leylâ ve Meccun, Ferhat ile Şirin gibi halk hikâyeleri okutmakta idi. Veled Çelebi daha küçük yaşta bu halk musalları öğrenirken halk ruhu ile yarı milli ruh ile de istinas peyda etmeğe başla zıftı. On üç yaşlarında İken dergâhı yanında bulunan Sultan Veled medresesine devama başlamıştır. Burada hocası Abdurrahman Sofi kendisi üzerinde müessir olmuş, bir müddet sonra da Konya'ya Mektupçu olarak Nâzım Bey gelmiştir. Nâzım Bey, meşhur Ziya Paşanın müyettinde bulunmuş, bir fikirli ve değerli bir şahsiyettir, Veled Çelebi bu zat vanteinde M.âlihan Naci ile muhâbeseye başlamış ve yine bu zattan Avrupa'daki Türklerin çıkardığı Hürriyet koleksiyonunu almış, bu suretle ilk defa olarak âlâkâm Konya'ına dâima, Türkiye'nin ahvaline çevriliştir. Genç Veled Çelebi artık İstanbul'a gitmeğe karar vermektedir. Medresede Acemce ve Arapçayı öğrenen Veled Çelebi bir tatar arabası tutarak Konya'dan Bursa'ya dokuz günde, buradan İstanbul'a da bir haftada gelmiş, Bahariye Mevlâhane'sine misafir olmuştu (1837). Veled Çelebi bir taraftan memleketin tanınmış birçok yüksek şahsiyetlerle tanışırken diğer taraftan da tahsil ve tettebbuunu ilerletmekte idi.

Genç İlim İstanbul'da Necip Âzam Beyin taamıktadır. Kadif-
göms Türkçe Necip Âzam Bey hakkında aynıın şuaları yazmak-
tadır. «Bu hususta Necip Âzam Beyin namum ne kadar verdi
seban etsem, yerde servileri kalen ittibax ile Bahri Münih hok-
kama batırın sahifeli kâfmana mâcâmbessemavati ves'âra nak
şetsem ümürdeki hakkını ödeyemem »

Veled Çelebi aynı zamanda Ahmet Mithat Efendi ile de ta-
amıy ondan da feyiz almıştır. Bir aralık ber Cuma günü Ah-
met Mithat Efendinin evinde yo nek yer ve burada Musa Kâsem
Efendi, Şeray Devlet Reis Mahmut Esat Efendi ve Necip Âzam
Bey ile buluşurdu. Birkaç sene sonra Mısır'a seyahate karar
vermiş iken matbuat dâvâsı ve kalemine memur olmaktadır. Di-
ğer taraftan Necip Âzam Beyin tesiri gittikçe artmakta ve Çe-
lebi bu teşvik ile bir Tercüme başlamakta. Veled Çelebi
arık elde ettiği nakli eserlerden kefile inçlerken Necip Âzam
da bu işi kütübünü ona getirmektedir. Çelebi matbuat âlemin-
de de girdiğ bulunuyordu. Mektep mecmuasında yazılar yaz-
makta idi. İlk yazısı muallik şifâsının hal tercümüsünden ve Şark
muallik ühü bahav'ın Fart Efendinin Akrab-ül-Âsar fi tette-
ret-ürrical-ül-edvar adlı eserine dairdir. Veled Çelebi hocalık
de etmiştir. Çiçekosarında, rüâdiyede, Beyant taki Kapitan
paşa ruşdiyesinde, Ayn-ı-fya Mektep-i'çâdiyesinde Fırça ho-
cılığı yaptığı gibi tarih ve kırsat derslerini de vermiş, sonra
Mekteb-i-bütânı tarası muallim olmuştur. Kark sene matbuat
âleminde yirmi beş sene de hocalıkta hizmet eden bu muhta-
ram İlm-i-Büyük Mîllet Meclisinde de şerif vermiştir.

Veled Çelebi Şemseddin Sâmî ile tanıştıktan sonra ona
Kutadgü-bilîğ ve Orhun yazılarını okumak hususunda yardım
etmiş ve Şemseddin Sâmî de ona şu sözleri söylemiştir.

— Keşke sizinle müllâhâbedan evvel Karas'u Türkî'yi
yazmışaydım. Türk dilini şimdi anlamaya başladım.

Bu değerli Türkçü, Türk dili sahasında sade adam yetiştirmekle kalmamış, birçok da eser vücuda getirmiştir. Eski harflerle basılan Türk diline medhal adı küçük kitabından başka alılar sözlü mecrasının mükemmel bir surette neşretmiş Elidrik başlığindeki Türkçe sözlü topharak çıkarılmış ve meşhur Meşeviyî dilinde çevirmiştir.

Süleyman Paşadan sonra tirkoloji hareketinin ikinci merhaleni Necip Asım'dır. 1881 de Kilitli, te doğan ve eski bir Ş pahlı ailesinden olan Necip Asım'ın babası hal Hasan'dır. Şam'da dilinde okumuş, Kulel, askeri mesesinden sonra Harbiye'ye geçmiştir. Harbiye den piyane müstakim olarak çıkarak Necip Asım hemen fikir âleminde atılmış Ahmet Mithat Efendi'nin Beykoz'daki yahşına devam ederek Veled Çelebi ile tanışmış ve bu Cuma toplantıları türkçülük sohbetleri ile geçmişe başlamıştır. Artık Necip Asım Türk tarihine ve diline ait eserleri araştırmakta ve neşretmeye başlamıştır. Bu sırada Ahmet Cevdet İdam gazetesini çıkarmış Türkçüğe ait yazılara ehemmiyet vermiş. Veled Çelebi ile Necip Asım'ın bu sahadaki yazılarını neşretmeye başlamıştır.

Necip Asım'ın tirkoloji ve dolaylı ile türkçülüğe en büyük hizmeti ilk defa olarak bu Türk tarihi neşretmesidir. Bu tarih Lebn Cabun'un Asya Tarihine Medhal adı eseri esas ittihaz edilerek yazılmış ve de müellif ayrıca da Doğu kaynaklarına dayanarak cecri çok genişletmiştir. 1000 sayısında neşredilen bu eserin Türk milletine millî tarihini öğretmesi hususunda büyük bir hizmet etmiştir. Eserin en sonunda birinci cildin sonu denildiğine ve eser Türk tarihinin hepsini ihtiva etmediğine göre Necip Asım eserini iki cilt olarak yazmağa başlamış. maalesef bunu tamamlamamıştır. Bu eserde Orhun yazıtlarından parçalar nakledilmiş, Kutadgu-bilgî hakkında malûmat verilmiş, o zamana kadar Türk okurlarına malûm olmıyan İsbahat sunulmuştur. Millî şuarun uyanmasına birinci derece emil olan bu mühim eserden başka Necip Asım bir de

yiine Leon Cahun'dan Gökbeyrak adlı bir roman tercüme etmiştir. Bu roman da türkçülük fikirleriyle gelişmesinde mühim bir amel olmuştur

Necip Asım hem türkolojide, hem de türkçülükte il sınıflı adımı atmıştır İlk defa bir Türk tarihi yazan bu değerli âlim ilk defa olarak iki Orhun yazıtını tercüme etmiş, daha evvel de en eski Türk yazıtı anıtı risalesinde Göz Türk a.fabesini taramıştır Vakıf bu eserde Z harfi ile N harfi birbirine karıştırılmış. İ ile P yanlış yazılmış ve zenginler nakilolarurken bir çok kelimeler henüz bulunmamıştır, fakat bütün bunlara rağmen bile ilk defa Gök Türk alfabesini tanıtmak görevi yine Necip Asım'a aittir. Eski İstanbul Darülfünununda taş basması olarak çıkarılan Orhun âbideleri, sonra 1341 de İstanbul'da Maarif Vekâleti neşriyatı olarak basılmıştır Necip Asım'ın türkolojide ilk defa tanıttığı mühim eserler de vardır, bunlardan birisi Türk Yarıncı mecmuasında çıkarılan bir Uygur alfabesi diğeri de Aybet-ül-hakayık'tır

Necip Asım'ın Avrupa bilgi mecmua arında çıkmış yazıları da vardır. İlk makalesi Keleti Semaile mecmuasında Kiliş lehçesi hakkında, ikinci makalesi yine burada Edirum lehçesine dair (1904) Eşinci araştırmaları da (1906) Kütahya'da bulunan Türkçe bir kitabeye ait olup 1906 da da Aybet-ül-hakayık'ta Avrupa ilmi âlamına yine bu mecmua'da tanıtılmıştır Bu muhterem âlimin Tarihî Osmanî Encümeni mecmuasında da değerli yazıları vardır

Necip Asım'ın Türkçülüğe, türkolojide ve Türkçülüğe olan hissiyeti bu kadar değerlidir Divan-ı Nigat ü-türk'deki şairler eserlerini toplamış Bektaşlıktan bahseden bir risaleyi Bestâzî ümihali adıyla neşretmiş, Urdu-tut tervâh gibi mühim bir eseri ilmi âlemine sunmuş ve Türk musikisinin esas halk musikisi olduğunu heri sürmüştür ve eski Osmanlı musikisine bağtanan, onun müdafiası edemelere karşı koymuştur

Necip Asım 1935 1935 senesi birinciokulun 12 nci Perşembe günü bahtiyar olarak göserim bu fânî âleme kapandı. Bah-tiyar olarak ölmüştür; çünkü saçtığı tohumlarına semere ver-diyini, attığı adımların derletildiğini görerek ölmek bir idealat için bahtiyar ölmek demektir.

Necip Asım'la aynı senede doğan ve yine Necip Asım gibi bir asker olan Bursa'lı Tahir Bey de ilmi Türklük yapan de-ğerli bir şahıstır. Bursa'da askeri mektepte okuduktan son-ra Harbiye'ye girmiş, 1883 de müâzır olarak çıkmıştır. BÖyük babası Abdülmecit devri paşalarından Mehmet Tahir Paşa olup babası Rifat Bey de Plevne'de düşmanla boğuşarak şehit ol-muştur. Tahir Bey, Selâmk'ın gizli olarak kurulan İttihat ve Terakki Cem.vetnin bir numarası arası olup birinci Meclisi Meb'usunda Bursa meb'usu olmuş, fakat siyasi hayata bir rûfîdet sonra bırakarak hayatının ilme vakfetmiştir.

Tahir Beyin Manastır askeri rûfîyesinde coğrafya muâli-Emi iken Türklerin ulûm ve füsûna hizmetleri adlı (1314) 42 sayfa'lık bir risale neşrettiğini görüyoruz. Müellif bu eserini bazı garazkârların Türkleri azıncı makûlesi kaba bir hak raman değîl aynı zamanda ilme de hizmet eden medeni bir millet olduğunu ispat için yazmıştır. Eser İskan gazetesinde tefvîca edildikten sonra Ahmet Cevdet tarafından basılmıştır.

Bu küçük ve zamanında mühim tesir yapmış olan eserde 26 meşayih, 11 mûfessir, 11 mubadda, 11 fukahâ ve müte-kellimin (tahakkülîfukahaya teşkil edenler içindeki Türklerin de bir listesi vardır). 10 edip, 26 şair (ayrıca 48 kadar Türk şairinin isimleri kaydedilmiştir) 8 kadın şair 12 hâkim ve ta-bip, 15 nisoum, heyet, riyaziye âlimi, 10 tarih, coğrafya âlimi-nin kısa hal tercümeleri kaydedilmektedir. Eser daha sonra ikinci defa olarak 1327 de (1911) Türk Dernağı neşriyatından olmak üzere tekrar basılmıştır.

Bursalı Tahîr Beyin en mühim ve ölümsüz eseri Osmanlı müellifleri ana kitabıdır. Bu kitapta Osmanlılardan yetişen meşâyib ülema, fakaha, edib, müverrih, rıyasyun ve sairinin hal tercümeleri alfabe sırasına kaydedilmiş ve üç cilt olarak yayımlanmıştır.

* * *

Selânik'in Türkçülük hareketinde mühim bir mevki vardır. Sonraki bahşelerde anlatacağımız gibi oradaki neşriyat İstanbulla intikal etmiş, bu suretle millî uyanıma his almıştır; fakat Selânik'ten evvel İzmir'de de millî bir hareket olmuş ve dil inkılabının kökleri orada atılmıştır. İzmir bu rolünü bilhassa Necip Türkçü'ye borçludur.

1916 senesinde «Türkleri birleştirecek olan Türkçülük fikri ve duygusuna ve dil sevgisine gereği gibi uyanırmak, aynı zamanda yazı dilini sadeleştirmek ve yahut da konuşulduğu gibi yazmak ve böyle yazmanın faydasını arılamak için İkin Mehmet Şeref Bey Âhenk gazetesinde usulî bir mektup yazmış, sonra Hizmet gazetesinde Türkçe - dilimiz» adı altında Necip Türkçü tarafından bir makale silsilesi başlamıştır. Turnak için de kaydettiğimiz üzere Mehmet Necip Türkçü'nün İzmir'de çıkan bir gazetesinde İzmir'de Türkçülük ve Türk dili hareketi tarihi adlı makalelerinden alınmıştır.

Ömer Seyfettin İzmir'de jandarma zabtı iken bu hareketi görmüş ve Selânik'te Ali Canip, Ziya Gökalp ile bunu devam ettirmiştir.

Millî dil hareketinin ilk mübessiri olan Necip Türkçü Edirne'de doğmuştur. Sora ailesi beraber şimdiki Bulgaristan'da olan Lahınye'ye göçüyorlar. Burada otururken 88 harbi başlamaktadır. Bunun üzerine Necip Türkçü ailesi de tekrar Edirne'ye dönüyorlar, buradan da İstanbul'a gelmektedirler. Küçük Necip İstanbul'da mahalle mektebine devrana başlamak tadır. Sora Askerî Rüşdiyeye girer. Artık Necip Türkçü

silme geçen risaleleri okumakta olup bu arada Yunus Emre, Keroğdu, Ânk Garip gibi divan ve hikâyeleri de seve seve takip etmektedir.

Necip Türkçü 1306 da Manastır'da askerliğini yapmaktadır. Bu soneraz sorunda taburu ile birlikte Üsküp'e giden Necip Türkçü burada asker kâtipliğini yapmakta, ormalı some de Hama'da vakıf görmektedir.

1307 de Necip Türkçü Edirne'ye dönmüştür. Başgavuş olan gese Necip bir taraftan da okumasına devam ediyor ve aynı zamanda Fransızca da öğreniyordu. Artık Necip Türkçü mada bir dil ile yakı yazmanın hüsn ve ehemmiyetini takdir etmekte ve bu yolda yürümektedir. Necip Âsam'un Tirden'de yaşadığı bir anekdotu, Selârik'ce gelen Asir gazetesinde muallim İsmail İzzetli, çocuklar için yazılmış da Türkçe bir mecmueme, Necip Türkçü'nün listelerini kuvvetlendirmektedir. 1311 de askerliğini bitiren Necip Türkçü Rûsumat Müdürlüğü'ne mübaşir olarak devam etmeye başlamıştır. Bir müddet sonra Mihri'ye rûsumat idaresi muhasebîliğine tayin olunan Necip Türkçü'nün burada evi aranmakta ve Edirne'ye gönderilmektedir. Edirne de sorguya çekilen Necip mekruf tutulmakta ve sünni hapishane'de bulunmaktadır. Necip nihayet suçuna öhranılmaktadır. Bir İttihâd Cemiyeti kurmağa teşebbüs etdikleri için emsyle itham edilmektedir. Bu itham neticesinde hapse mahkûm olan Necip Türkçü hapishane'de de okumasına devam ediyor ve ilk some hapse yattıktan sonra affedilmektedir. Pülhas nezareti altında Bursa da idamete inenur olan Mehmet Necip burada onlık ay kadar sefalet çekmiş, nihayet İsmail'e naklini isteyerek burada yine polisin nezareti altında gümrüğe mülahazm olmuştur. Şimdi on beş günde bir polis tarafından yoklamaya tabi tutulmuş, çektiği sefalet ve ır tarap yetmeyormuş gibi burada da müsküt içinde bir ömür sürmeğe başlamıştır. Nihayet 316 senesinde gümrüğe 120 kuruş maaşla tahliyat memuru olmuş ve ilk defa olarak İsmail

gazetesinde temiz bir Türkçe ile yazı yazmağa başlamıştır Bir ay sonra Türkçe-dilimiz adıyla yazılar yazan Mehmet Necip geçici olan tebligat memurluğu bitince gazetecilik hayatına atılmış, 1311 yılına kadar bu vazifeyi yapmış ve millî dilin gelişmesine mübîn hizmetlerde bulunmuştur. Tekrar gömrüğe dönen Necip burada gittükçe ilerlemiş, bir taraftan yazı yazmağa devam ederken diğer taraftan da gömrük müdürlüğüne kadar çıkmıştır.

Millî dil hareketinde ilk adımı atmış olan bu muhterem Türkçü, Vefed Çelebi den sonra yazıyan en eski Türkçülerimizdendir

* * *

Türkçülüğün dil sahasında kendine göre fikirler serdetmiş olan Fuad Köse Raif, Eyandan Köse Raif Paşanın oğludur. 1872 de İstanbul'da doğmuş, bir müddet Galatasaray Sultaniyesinde okuduktan sonra 1888 de Viyana'ya gitmiş, orada bir hasebe okumuş sonra 1891 de Kasse Harbiye mektebine girmiş, 1894 de babası tarafından yurda çağırılmıştır. Mehmet Fuat Köse Raif yüzbaşî rütbesile Hünkâr yaveri olarak nümüne topçu alaylarına öğretmece tayin edilmiş, sonra babası Halep Valiliğine gönderilince kendisi de Dördüncü Orduyı Hümayunus yeni taliminci öğretmek üzere uzaklaştırılmıştır.

Yabancı diyarda Türkçeyi tautan Fuad Köse Raif yurda dönünce ana diline çalışmak zaruretinin hissetmiş ve o zaman kendi dilini yabancı dil ile mukayese edince arada bir benzeneme ve noksanlık görmüştür. İşte bundan dolayı Türk dili ile uğraşmak istemiş dil hareketlerine katılmağa çalışmıştır. Umumi harpte Anafartalar topçu komutanı İken Enver Paşanın hiddetine uğriyarak emekli edilmiş, o da Almanya'ya gitmiştir Fuad Köse Raifin telifatı yok gibidir. Dilimize birkaç eser nakletmişse de basılmamıştır Halit Ziya Boylu ve Ziya Gökalp ile bazı hafif münakaşaları olmuştur

Edebi Türkiyeliklerimizde, gelmişine en büyük hizmet edenlerden birisi Ahmet Hikmet'lr. Ahmet Hikmet'in vcdah Mora'dır Ecdadı Mora'da müftülük etmiş olduğu için Ahmet Hikmet de Müftüoğlu soyadını kullanırdı. Dedesinin babası Müftü zade Hafız Hacı Ahmet, bunun oğlu Abdülhalim Efendi olup bu da Mora'da müftü idi Mora İsyam olduğu vakit Rasullar, Abdülhalim Efendiyi gaze bulayarak yakmışlardır Abdülhalim Efendinin bu feci akrobattından sonra bir yaşında yetim kalan oğlu Yahya Semai'yi annesi İstanbul'a getirmiş ve akrabalarının himayetleriyle eğitilmeğe mecbur olmuşlardır Yahya Semai Efendi İstanbul'da okuduktan sonra muhtelif vilayetlerde kaza kethüdahlıklarında bulunmuştur Yahya Semai Efendi üç defa evlenmiş ve çok çocuğu olmuşsa da birçoğu da ölmüştür Ahmet Hikmet, Yahya Semai Efendinin yagyan ikinci oğludur 1870 de (1287 Rebiülevvel 8) İstanbul'da doğan Ahmet Hikmet yedi yaşında İsm bahasını kaybetmiş ve bütün ilminin yikikı ağasıya Ahmet Hefik Bey'in üzerine yakınmıştır Ahmet Refik Bey kardeğini Galatasaray Sultanı'na vermiş, kardeşinin tahsil ve terbiyesine büyük bir ihtimam göstermiştir Ahmet Hikmet daha Sultanide İsm edebiyata meyletmış, dördüncü sınıfta iken yazmış olduğu bir vazife, müdür ve hocalarının İhtikar nazırını görmüş ve bu vazife «Leyli yahut bir Mecnunun İhtikarı» adıyla neşredilmiştir Mektebini bitirdikten sonra Tavalet ve tafafet adıyla bir eser tictilme etmiş ondan sonra Aleksandr Duma film'den bir eser tercüme ile neşretmiştir Bu devirde her tekden çıkarık, her sahada malîmat taşınmak muharrirlerce âdet olduğu için bizim şahsımız bulamamış olan Ahmet Hikmet de patates sıratına dair bir eser yazmıştır

Bundan sonra artık Ahmet Hikmeti şahsımızın adamı olarak görmekteyiz Mevrularını daima millî hayattan alan Ahmet Hikmet dilde sadeliğe, Türkiçe yazmağa gayret etmiş ve muvaffak da olmuştur.

Ahmet Hikmet haricîyeye intisap etmiş. Pire'ye gönderilmiş, bir sene sonra Kafkasya'da Poti'ye şebekedar olarak gitmiştir Burada millî hayatın, millî ruhun, millî dilin lüzumu ve ehemmiyetini görmüş olan Ahmet Hikmet İstanbulda döndüğü vakit hemo Haricîye Vekâletinde yüksek bir memur, hem de Galatasaray Sultanîsinde hocalık etmeğe başlamıştır. Bu mektepte Türkçe ve edebiyat dersleri veren Ahmet Hikmet mektebe Tevfik Fikret müdür oluncaya kadar hocalığına devam etmiştir Darülfünunda da garp edebiyatı dersini vermiş olan bu büyük Türkçü, Türk Derneğinin en mühim bir üssu olmuş, bu Türkçe yası yazılmıyacağı müddetinde bulamamlara cevap olmak üzere Türk Derneği mecmuasında meşhur Yakarış adlı yazısını çıkarmıştır.

Türk Derneğinden sonra Türk Yurdunda yer almış, burada da Üstümlü, Altın - Ordu gibi millî edebiyatımıza örnek eserlerini vermiştir. Bu büyük Türkçü 1927 senesi Mayıs 19 da akşam üstü gümierini hayata yurduğu zaman geride adını ebedileştiren millî hayatımıza, millî edebiyatımıza örnek eserlerini bırakmıştır.

İşte onun dilimiz hakkındaki fikri: «Mihlî altıncı sarda Avrupa cehli karanlıkları içinde bunakırken Orhun nehri vâdisindeki Türkler tiyatro telif ve tahrir ediyolarlardı. Lisansızın hâli hareket olan bu Abbâsîni Berlin'de Volkamuseum'un Türk şubesi müdürü Mîsyö Von Le Coq dan sorup görebilmek pek mümkündür. Yine o avanda ve o civarda rekzedilen Kâli teğin kâdeleri gibi bir gir ve heyecan bir hâtrai senkîni hangi medenî lisansın tarihi gösterebilir? Bu kadar sağlam ve eski kâdeleri ma'lik olan Türk dilü fakir olamaz!»

Ahmet Hikmet, eski bir Türk efsanesini güzel bir tahlille yazmış, birçok da küçük hikâyeler neşretmiştir. Yeğenim adlı monoloğu edebî güzellikini arttırmıştır. Bu hikâyede, Avrupa'ya tahalle gidip orada Türk.şünü, benliğini unutarak alış ve kozmopolit olmuş bir Türk gençini tasvir edilmektedir

1928'de vefat eden bu değerli Türkçü Hâriston ve Gülşan (ikinci tabı 1908), Çağlayanlar (1922) adlı iki edebî eser vücutta getirmiş. Türk d.â. üzerinde araştırmalar yapmış, Türkçülüğünü lâfla değil, eserce meydana koymuştur. Günül Hanım adlı hikâyesi ayrıca tahlile değer tarîhî bir eserdir.

Çağlayanların mukaddemesindeki şu satırlar Ahmet Hâkîmet'in talibüne, Ahmet Hikmet'in duyusunu açık bir surette göstermeğe kâfidir: «Türk eli zeybeklerine. Bu kitaba sizin düşünerek. sizin için yazdım. Ey Türk! Bu satırlarda mastan destanlarını hâlinin hücranlarını söylemek ve inlemek istedim. Bir keman gibi.

Bu kemanı ana vatanın sinesinde yonttum. Tellerini kalbimin damarlarından çıkardım. İstedim ki bu sizin âhengini yalnız sen duyusun, bu acıklı liltiller yalnız sana dokunsun.

Cihanın tarîhi, vatanı ağrunda sizin kadar uğrayan, kâmin döken bir millet daha gösteremes. Senin kadar kimsce kendi vatanına sahip olmağa hak kazanamamıştır. Bu vatan ya senindir, ya kimsenin.

Vaktile Çin ve Hind'in medeniyetleriyle İran'ın feyzini birleştirdiği gibi, bugün de Avrupa'nın ırfanını Asya'ya ileticek sin, ey kervanbaşı, yürü!

• • •

Necip Asım ve daha evvel Ziya Paşa hakikî Türk edebîyatının devan edebiyatı değil halk edebiyatı olduğunu söylemişlerdi. M.H. gair Mehmet Emin (Yurdakul) da bu halkî edebiyatı ilk müjdeliyen oldu. Bundan dolaydır ki Mehmet Emin ebu gair zevki ile beslenenlerin değil Türk edebiyatında doğru yolu gören yabancuların d.ksat nazarını daha evvel gördü.

1899 Mayısunda halkî kayığı reisi olan Salih Reis de Edirne tarafından İstanbul gelmiş bir köylü kızı olan Emine Hanım'dan Beşiktaş'daki ahşap evde Mehmet Emin dünyaya geldi.

Küçük Mehmet Emin evvelâ mübayan mektebine gitmiş, sonra Beşiktaş Askerî Rüşdiyesine devam etmiş buradan da Mülkiye İdadisine girmiştir. On sekiz yaşında iken İdadiden tanzihname alıp çıkmış, Bahâî'de evrak odasına müfessir kâtip olarak devama başlamıştır. Bir müddet sonra Hukuka yazılmış da buraya da devam etmemiştir. Mekteplerden ziyade babası Saâib Reis'in teahhütleriyle hakikî yolunu bulmuş olan Mehmet Emin büyük geceleri babasına halk meselelerini ve şairlerini okur, babası da bundan duyduğu zevki oğluna açıklar. Halbuki Mülkiye İdadisinde şair Lâstik Said ve müverrih Abdurrahman Şeref gibi hocaların bulunmasına ve Lâstik Said şu meşhur :

Arapça latîyen urbaca gîlân
Acemce latîyen İrân'a gîlân
Frençiler Frençistane gîlân
Hi his Türkü, bîse Türki gerektir.

Parçasının sahibi olmasına rağmen Mehmet Emin daha fazla babası Saâib Reis'in tesirinde kalmıştır.

Hukuk mektebinde iken Mehmet Emin, Fazilet ve Amîrî adlı birkaç formatta bir risale yazmış, Bahâî'de kâtip bulunurken de risalesini Sadrazam Cevat Paşaya takdim etmiştir. Sadrazam bu risaleyi beğendiğinden Mehmet Emin Deyl Rüşumat Emîni Hasan Fehmi tavsiye etmiş, Hasan Fehmi Paşa da Mevlut Emin Devî Rüşumata almıştır. 1894'de Mevlut Emin Rey Rüşumat Evrak Müdürü olmuş ve diğer taraftan da bu Türkçe şiirlerine başlamıştır. Mehmet Emin tesirinde babasından sonra müfessir olan Cemaleddin Efgan'dır. Yazmış olduğu şiirleri Cemaleddin Efgan'ya okumuş ve nihayet dokuz manzumesini ihtiva eden Türkçe şiirler (1899) risalesini nasre muvaffak olmuştur. Mehmet Emin'in bu bu Türkçe şiirlerine karşı bazı şiirler teşvîkât göstermişlerse de birçok da manzumesi çıkmış, Mehmet Emin'in takti bakımından pek âbenkdar olmayan şiirlerle alay edenler dahil olmuştur. Bütün bunlara rağmen Mehmet Emin'in:

Ben bir Türk'üm, dâim olsun uludur.

Manzumemi bugün dahâ ezber bildiğimize ve kalplerimizde heyecan uyandıran bir parçadır Mehmet Emin ilk defa olarak Türk milletine kendi öz dilile hitap eden ve hakiki Türk edebiyatına yo. eşan millî benliği, millî duyguyu tarannüm eden millî şairimizdir. Servet-i Fünunda Gebertici Kız ve Kesildi m. a. lerin? manzumeleri negredilmiş. Selânik'te çıkan Çoçuk Bahçesinde Ökî kafası, Zavalılar, Zavalı Kayıkçı, Çiftçilik, En Genç Çiftçi ve Çekiç Altında şarleri çıkması, sonra şair bunları 1914 de Türk Sazı isimli kitabında toplayarak çıkarmıştır. Bundan sonra şairin Taş Sesleri (1915.), Züfer Yolcu da (1916.), Aydın Kızları (1919), Dante'ye (1928) ve Mustafa Kemal (1928) adlı eserleri negredilmiş ve bu suretle millî şairimiz öz dilimizle öz benliğimizi duyurmuş ve duyurmuştur.

TÜRKİYE DIŞINDA TÜRKÇÜLÜK

Türkiye dışında Türkçülük hareketi sadece Kırım'da İsmail Gasprinsk tarafından yapılmış olup bunun dışında yalnız milliyetçiliğe doğru bir uyanış hareketi olmuştur. Biz de bu bakısta bunlardan bahsedeceğiz.

Türkiye dışında ilk milli uyanış hareketi Azerbaycanda başlamıştır. Azerbaycan ilk milli tarihçisi Abbas Kulu Ağa Baklanh'dır. Bundan sonra Azerbaycanda ilk kültür hareketi uyandırmaya çalışan Mirza Fethi Ali Ahundzade (1811 - 1878) birkaç komedi yazmış, halk diliyle yazılmış olan bu komedilerden başta başı girirler de neşretmiştir. Bu piyesler bir ideoloji eseri olmayıp sadece eskiyi ve gurulığı tenkit ve alay için yazılmıştır. Bu zatın Hacı Kara adlı piyesi 1873 de Bakıda oynanmıştır. Bununca, oğru bu zatın bütün kıymetli ilk türkçe piyesi yazmış olmasındır. Maamafih Namiyê Kemalin Vatan vahut Sifist-re adlı meşhur piyes, de 1872 de oynanmıştır. Fakat Mirza bundan daha evve, piyesi yazmış bulunuyordu. 1875 senesinde ilk defa olarak Rusvadaki Türkler arasında türkçe gazete neşredilmişti. Ekim c. adında olan bu gazeteyi, Hasan Bey Zerdabi çıkarmış olup bu sene kadar devam eden bu gazete Rusların Türklerle harbe başlaması üzerine menedilmiştir. Bu gazetenin de Türkçülük ile, hattâ milliyetçilik ile bir alakası yoktur; sadece türkçe neşredilen ilk gazetedir. Bundan sonra iki kardeş Tiflis-

te bir matbaa kurmuş ve Ziyayi Kafkasya adlı haftalık bir gazete neşrine başlamıştır. Bu gazetenin ücreti daha usun olmuş daha fazla Türklüğü alikadar eden havadisleri koymak suretile evvelkisine nazaran daha leş adını almıştır.

Kazan'da da Ruslar tarafından 1801 senesindenberi arap harflerile bir matbaa kurulmuş bulunuyordu fakat bu malbasta hemen tamamile dinî eserler ile Kur'an basılmakta idi. Kazan matbaasında basılan Kur'an ve dinî eserler Rusya Türkleri arasına yayılıyor ve mübâlimanlık bu Türkler arasında kök leşiyordu. Bir taraftan Kur'anlar basılmak üzere taraftan da medreseler kurulmaya başlanmış, her şey Türklük için değil, her şey mübâlimanlık için çalışmış. Her büyük şehirde bir medrese kurulmuş, mübâliman müderrisler arasında bir bir fikirlilik ve ilmi çalışkan adamlar da çıkmaya başlamış. Dîn yolunda muvazene olarak yürüyen bu müderrisler arasında Şahabeddin Mercanî biraz tarihe de kaçmış, tarihî birkaç eser vücudunda getirmiş, bu eserler mübâlimanlar doğru bir adam çıkmıştır. Hadîkî veli Abdülkavvum Nâzari bulunmuştur. Abdülkavvum Nâzari bîkım Ahmet Mîthâ. Pîrîndiye biraz benzemektedir. Bu büyük bir mübâliman. Her telden çalışmış, her mevzu temas etmiş, salnameler çıkarmış, fakat mübâliman bencilik asil hakiki halk kültürüne meydana koymak için de çalışmıştır. Onun büyük hizmeti halk bilince, vâkıf, turka tarih manzume, atalar sözü uşlayışak neşretmesidir. Fakat daha ziyade Tatarlık çerçevesinde kalmıştır.

Yalnız Rusya Türkleri arasında değil bütün Türklük âleminde büyük bir tesir yaparak Türklük cereyanına hız vermiş olan İsmail Bey Gaspıralı'dır.

1810 senesinde Kırım'ın Gaspıralı köyünde doğmuş olan Mustafa Ağa Kafkasya umumî valisi tarafından Odessa'ya tahsisle gönderilmiş, tahsilden döndükten sonra umumî valinin terâkümünü yapmış, teşmen rütbesinde iken bu vasfodan ö-

kişilik Kirim'a dönüştür. Mustafa Ağa birinci kez meşhur olduktan sonra 1848'de Fatma Hanım adlı esli bir kız ile evlenmiş, bu kadından 1851 yılında Bahçesaray civarında Avnibey'de İsmail Bey Öflünyaya gelmiştir. Mustafa Ağa birkaç sene sonra Bahçesaraya yerleşmiş ve oğlunu tahsil ettirmeye burada başlamıştı. Bir müddet sonra İsmail Bey, Moskova askeri idarisine tahsisle gönderilmişti. Bu devirlerde Rusya müfrit milliyetçilik içinde büyük Slavetlik cereyanını takip etmekte idi. Rus devleti içinde bozulmakta olan Türkîlik ile birlikte ise bu cereyan bir aksiyonlar vücutta gösterilmemiş, bütün Rusya Türkîleri müslümanlık tasavvufu içinde püves olurken sadece İsmail Bey'in ruhuyla bu cereyan bir tesir vücutta getirebilmişti.

İşte bu tepki neticesindeydi ki İsmail Bey birkaç Türk arkadaşla beraber Guritte vukubulan kaynağa karşı Türk ordusuna katılmaya üzere yola çıktılar fakat Odessa'da pasaportları vapura binalarından geçemediler. Bu halden sonra mektebler dönüyor İsmail Bey 1864'de Bahçesaray'da Zencirli medresesinde rusça müslüman okumaya devam etmeye başlar. Bu aralarca Yalta'da Derekey nakletere girmiş bir müddet sonra da tekrar Bahçesaraya dönüp rusça öğrenmeye devam etmiştir. 1872'de Paris'e giden İsmail Bey burada hayatiyet kazanarak 1874 sonlarına kadar kalma dostluğu İstanbul'a uğramış Türk müfrit olmak, Türk ordusuna hizmet etmek arzusunda olduğundan teşebbüsüne başlamış. Osmanlı Nedranı bu mesele için meşhur Rus Fefri Ignatief'e sormak sermişliğinde bulunmuş ve tabii bu teşebbüsten bir netice çıkmamış. Bunun üzerine 1875'de Kirim'a gelen İsmail Bey 1875'e kadar resmi bir iş almamış, bu sene'nin sonlarında Bahçesaray Belirdiya Reisliğine seçilmiş, dört sene bu vazifeyi yapmıştır. İsmail Bey bu ana kadar yapmış olduğu hayal teşebbüslerinden anlaşıyor ki, Türk kavminin kültür seviyesini yükseltmek, eski ve yeni kabine şahsiyet veya müesseselerini yıkarak, Türk milletinin arasında müfritler kalitirini kurmak gerekir. Bunun tesiriyle neşriyat yapmak lazım geldiğini düşünerek 1879'da bir ga-

nete çıkarmak için müracaata bulunmuş ise de Çar hükümeti bu müracaatı reddetmiştir. Gazete çıkaramayan İsmail Bey ya-
zı hayatına atılmış bulunuyordu. 1881 de Rusya mülkî memleke-
ri adlı makalelerini bir gazetede neşretirmiş, yine bu seneler
de birtakım küçük risaleler neşretmişti. Diğer taraftan gazete
için mülkaade almak hususunda teahhütlerini tekrarlamak-
ta, bunun için Peteraburg'a seyahat etmekte 1883 de tıbbîce
kısım rusçaya tercüme edilerek gırtlak Terziman adlı bir gazete-
nin neşrine mülkaade alabilmektedir. Bundan sonra İsmail
Bey birkaç yıl ruble almış parası toplamış, karısı Zühre Ha-
mîmün kıymetli eşyalarını, kodumların parası olacak mallarını
satmış, küçük bir matbaanın esasını kurmuş. 1883 nisan 10 da
Terziman gazetesini neşre muvaffak olmuştu. Terzimanın neş-
ri Rusların Kırım'ı elde etmelerinin yıldönümünü bayramına
tesadüf etmişti.

Bu gazete bütün Türklük âlemi üzerinde yapmış olduğu te-
sir dolayısı ile Türkçülük tarihlerinde şerefle girmiş olan mühim
bir eserdir. İlk senelerde birkaç yüz tane satabilen Terzî-
man, zaman geçtikçe bütün Türklük âleminin birçok gazetesini
okmuş, Kırım'dan itibaren Kazan, Kafkasya, Sibirya ve Çin'e
kadar uzanan Türk yurdunun her yanında gibi İstanbul münev-
verleri arasında da birkaç bin tane satılmaya başlanmıştır.
Fık'ların Soelmann'î Fık'lar için ne ise Gazemrah İsmail Bey de
bütün için ötür. Türklük âleminin Türklük takvîmîleri edilece,
fikirde, işde birlik yapmasını bir devlet hâlinde ortaya atılmış
gibi, esir Türklerin kültür kalkınmasıyla esaretten kurtulabile-
ceğini takdir etmiş ve pek çok mülahazata ve güçlüklerle rağmen
bunun için mücadele etmiştir. Kırım'da çıkan bir türkçe gazete-
sinin Türk.ük âleminin okunması Türkler arasında müğterek
edebî dilin teşekkülüne doğru atılmış ilk esastir ve ciddi adur-
du. Esmasaleyh İsmail Bey gazetesinin ilân ettiği edile, fikirde
işde birlik devletini ciddi bir surette yürütmeğe çalışmıştır.
Bu husustaki fikirlerini açıkça yazan İsmail Bey bütün
Türkler arasındaki müğterek edebî dilin programını da yapmış

daha sonra mektehlerin ilahî için çalışması, vehidî Türkçülüğün adını ağzına almadan en koyu ve en mükemmel bir surette Türkçülük yapmıştır. Maatteessüf 1914 Eylül 11 de ölümden sonra onun bu büyük eseri devam ettirilememiştir.

Evelece de kaydettiğimiz gibi Türkiye'de İsmail Beyin bu hareketinden başka esaslı bir Türkçülük hareketi olmamıştır. Burarlarda daha fazla İslâmcılık hareketi olmuş fakat bu sahada da atılan yeni ve ileri adımlar millî gıverim uyanmasına, milliyeti idrak doğru yürünecek olmuştur.

Kazan'da kayıyer Abdülkayyem Nâsiri'nin faaliyetinden başka Musa Akyiğit, Hüsameddin Molla (1885) adlı bir hikâyeye neçretmiş, Zâhir de Guza, kız Hatice (1887) ve Gunahî ke-hâr gibi hikâyeler çıkarmıştır.

Diğer taraftan İsmail Beyin ciddi teşebbüsleri bütün Rusya Türkleri arasında tesirini göstermiş, yeni usul medreseler kurulmuş ve tedrisatta bir yenilik başlamıştır. Fakat bu yenilik Kur'anı tecvid üzerine okutmak, ilahî Türkçe öğretmek sınırlarında yarı tahtan kullanma gibi bir hareket olup tam mânasile bir yenileşme değildir. Ancak o zaman için ve eskiden nâmayan bir ileri hareket telâki olunmuştur.

Millî hayattan mevzular olarak eser yazan muharrirler arasında Ayas İshakî de birçok hikâve roman, tiyatro parçaları vücuda getirir ve tertakim dram ve komediler yazmıştır. Ayas İshakî'nin Türkiye'de de neşredilmiş eseri vardır.

Artık Kazan da bir mahallî edebiyat vücuda gelmekte ve bu literatür Patih Kerimî Ali Ankar Kemal Fati'h Elmîr Han ve Alemeçan İbrahim gibi muharrirlerin faaliyetile gittikçe genişlenmektedir. İki Mahallî şivelele yazılan bu eserlerin neticesinde ve diğer taraftan yabancıların da teşviki ile maatteessüf ortaya bir Tatarlık meselesi çıkmış, Türklükle değil Tatarlıkla itihaz edecek kadar basit insanlar eserlerinde açıkça bunu ilân etmişlerdir. Gittikçe körüklenen bu hareket Tatarların Rusya

Türker, arasında ustün bir millet olduğu iddiasını doğrulamış ve bu seremonik hareket neticesinde Dinyaya nârince giderken evdeki bulgurdan olmuşlardır.

Şar sahasında da şabanyetler meydana çıkmağa başlamıştır Tam Kazan şivesiyle şur yazılmamış, fakat şirleri oldukça müessir olmuş olan Ak Molla'dan sonra Mecid Gafuri 1906 Rus inkılabı sırasında millî duyguları harekete getiren güzel şiirler yazmış ve bundan dolayı Miflet vuhabbeti adlı şiir mecmuası hükümetçe toplanmıştır Kazan Türülerinin en büyük şairi Abdullah Tokay'dır Daha küçük yaşta iken ana ve babasını kaybederek hayatın bîhyûle bir istrap ile geçiren sair kısa bir zaman zarfında şebec almış, yazmış olduğu şiirler her sınıf halk tarafından okunarak büyük bir rağbet görmüştür. Pek genç yaşında iken (27) 1913 nisan 15 de ölen Abdullah Tokay, Kazan Türülerinin edebiyat tarihinde en mühürü bir mevki tutmaktadır

Japon Rus harbinde Ruslar mağlûp olduktan sonra Rusya'da vukubulan ihtilâl hareketi üzerine Çarlık hükümeti Rusya'daki Türklere karşı biraz serbesti vermiş, onlara millî hareketlerine bir müddet göz yummuştur. Bunun üzerine 1906 senesi başlarında Kazan muhbirı adlı bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır ve bu gazete Akçora oğlu Yusuf Bey de faaliyet göstermiştir. Bu gazeteden sonra Kazan'da, Orenburg'da, Ufa'da ve daha diğer şehirlerde pek çok Türkçe gazete ve mecmua neşredilmeye başlanmıştır. Bu kadar gazete ve mecmua neşredilmeye meslekler de vücud gelmeye başlamış sosyalist fikirlerine taraftar olanlar, dinî mahiyet arz edenler ortaya çıkmış fakat hiçbirisi de Türkçülük yapmamıştır

Yine 1906 da Kazan'da millî tiyatro da kurulmuştur. Bu kurulan tiyatro 1917 senesine kadar devam etmiş, yerli muhabirlerin eserleri oynandığı gibi terfille eserler de sahneye konmuş ve sahneye kadınlar da rol almışlardır.

Millî duygularını uyanmasına en mühim hizmette bulunan noktalardan birisi de millî tarihtir. Bu sahada da Kazan'da ileri adamlar atılmıştır. Kazan'ın faaliyeti daha fazla mahallî olduğuna için tarihçiler de Kazan tarihine birinci derecede ehemmiyet vermişlerdir. Rızaeddin İbni Fahreddin çıkarmış olduğu Şura mecmuasında büyük hâliseler ve meşhur kimseler adı altında tarihten bahsetmeğe başlamış, Asar adlı eserinde de müstakil Kazan tarihinden değil, Rus idaresindeki Kazan Türklerinin tarihinden bahsetmiştir.

Tiplerler ve aslı, Mısrî dil ve kavmi, Kazan Türklerinin düğün merasımı ve saire gib. mühim tetkikler neşretmiş olan Ayneddin Ahmer'in de adını anarak ve hürmetle üzerinde durmak gerekir. Aynı zatın müstakil Kazan Hanlığından bahseden eserleri de vardır.

Bütün bu faaliyet Türkîlik âleminin bir kü. halinde güremeyip sadece mahallî araştırmaya ara. imişler ediyordu. Türkîlik âleminin bu kü. halinde görerek ilk defa eser neşreden Hasan Atâ Aboş'dır. Hasan Atâ Tarih Kavmi Türkî adlı eserinde en eskî devirlerden başlayarak kapsamlı bir Türk tarihi yazmış ve eserine de Türk kavminin tarihi adını vermiştir. Hasan Atâ Tatarcılık ilmi ve cereyanı arasında Türkîliğinü. dayana ve yasa. en mühim ve en değerli bir şahsiyettir. Bundan sonra ikinci adam, atılmış olan Zeki Veli'dir. Bunun eserine nakşirin ismi üzerine «Türk ve Tatar tarihi» adı konulmuş, Hasan Atâ ise sadece Türk kavminin tarihi adıyla eser çıkarmıştır. Hasan Atâ millî tarihî meseleler için de yazmış, daha muhtasar olmak üzere diğer bir eser çıkarmıştır.

Zeki Veli'dir Türkoloji ve Türkçülük tarihimizde, üzerinde ehemmiyetle durulacak bir şahsiyettir. O bir taraftan Türkün millî tarihine ait değerli araştırmalar neşrederken diğer taraftan da en kuvvetli Türkçülük yapmıştır. 1890'da Başkörtistan'da Küsen adlı bir köyde doğmuş, 1916'da siyasi hayata atılmış, 1917'de Başkörtistan Türkistan muhtariyetini istemiş ve bu

ağırda canla başla çalışmıştır 1912 de çıkardığı Türk ve Tatar tarihî adlı eserinden başka muhtelif dillerde birçok tetkik neşretmiş olup 1917 de «Türk Yurdu» mecmuasını bir eşi olmak üzere Ali Zâhir ile beraber Kazan'da «Yurd mecmuası», Taşkent'te Türk vahdeti fikrini müdafaa edecek Kineş gazetesini çıkarmıştır Son zamanda «Bugünkü Türkistan» adıyla büyük bir kitap da çıkarmış, Türkistan Bilk adıyla ayrıca bir seri neşretmeğe devam etmiştir.

Kazan Türklerinin mahallî kültür ve tarihleri üzerindeki çalışmaları daha epey zaman devam etmiştir Hâdi Atlasî Kazan Haulgı ve Sibir tarihi adlı eserleriyle şöhret aldığı gibi Aziz Ubeydullah ve Ali Rahim gibi köv. Tatarlık Zehniyetle hareket eden araştırmacılar da Tatar tarihi ve Tatar edebiyatı tarihi gibi eserler vücuda getirmiştir

Bu devrlerde bazı siyasî faaliyetler olmuşsa da bu eser bu gibi faaliyetleri mevzuunun dışında gördüğünden burada bunlardan bahsetmeyi yerinde bulmamaktayız Bundan dolayıdır ki Sadri Maksudî ve diğer zevattan burada bahsedilmemiştir

Kazan Türkleri adlı eserde ıki heyetçakk ve Türkcülük tarihimize girmiş olan Abdullah Battal da yalnız siyasî faaliyette değil aynı zamanda kültür sahesinde de çalışmada bulunmuştur.

* * *

1905 den sonra Azerbaycanda milliyet hareketi gürün bir surette ilerlemeğe başlamıştı. Bu yılda A.ı Merdan Topçubaş tarafından neşre başlanan Hayat gazetesi Ahmet Ağaoğlu ve Hüseyinzade Ali Beyler gibi iki mühim şahsiyeti de ortaya çıkardı Artık bundan sonra İrsad, Füyuaat ve Taze Hayat gibi gazetesler de neşredilmeğe başlamıştı Hüseyinzade Ali Beyin de Türkcülüğe giriş, Kahirede çıktığı evvelce kaydetdiğimiz Türk gazetesinde başlamıştır Bu gazetede daha evvel Akçora oğlu Yusuf Bey bir makale neşretmiş ve bu makale

doğruyla Hacıyevlerde de Tatar diye bir kavmin olmadığını; Kasan'lıların, Kırım'lıların ve daha diğer yerlerde bulunanların hep Türk oğlu Türk olduğunu yazmıştır Ali Bey 1804 yılında doğmuştur Tiflis Rus hâkiminde sonra Petersburg'da okumuş, beradan İstanbul'a gelip askeri Tıbbeye girmiştir. Tıbbeyeden doktor yüzbaşısı olarak çıkan Ali Bey 1800 yılında Tıbbeyede müallim muavini olmuştur da bir müddet sonra Azerbaycana dönmüştür Bu sırada Ruslar Japonlara mağlûp olmuş rümlüket dahilinde azınlara daha geniş bir hareket vermek hükmünü emretmiş olduklarından Hayat gazetesi çıkarılmış ve Ali Bey de bu gazetenin başmuharrirliğini yapmaya başlamıştır Ali Bey bu gazetele bütün Türklerin bir küllü olduğunu yazmıştır Hayat gazetesinden sonra Füyûzat isimli gazetesinde yazılarını çıkaran Ali Bey bütün Türkler arasında Anadolu lehcisinin edebî bir dil olarak kabul edilmesini müdafaa etmiş ve buna yazılarla da çalışmıştır Azerî Türklerinin Rusya ve İranda sığınağına Türkiye'ye dönüp dil ve kültür itibarıyla buraya bağlanmasın hükmünü deyan Ali Bey bu faaliyetini Türkiye'de devam ettirmiştir

Ağaoğlu Ahmet Bey de Türklük hareketinde bir merkezdendir 1809 da Azerbaycanın Şuşa şehrinde doğmuştur XVIII asri yüzyılda Erturum'dan Karabağa hicret eden bir ailedendir. Mirza Hasan, Ağaoğlu Ahmet Beyin babasıdır Küçük Ahmet evvelâ bir mahalle mektebünde okumuş sonra bir Rus mektebine girmiş, oradan ilâhiye girderek 1831 de burayı bitirince yüksek tahsilini yaparak üzere Petersburg'a hareket etmiştir. Fakat gözetici ağrıldığı için burada tahalle devam edememiş, gözetici iyileşince de tahilini İsmail Paris'e gitmiştir Paris'te bir taraftan tahallil ederken diğer taraftan da yasa ilâminde girmiş, yurduna döndüğü vakit evvelâ Kaşpi adlı rusça gazetede muharrirlik etmiş, sonra da Hayat gazetesinde faaliyete başlamıştır Birkaç sene sonra Ağaoğlu İrşad adlı bir gazete çıkarılmış bilhassa bu havale Türklüğü arasında büyük bir ayrılık doğuran Sünnî ve Şîr itikâdının ortadan kaldırılması için

çalışmıştır. Bu meseleye dair İslâm ve Ahund adlı bir eser yazmış, İslâm'a göre ve İslâm âleminde kadın adıyla rusça bir eser daha çıkarmıştır. Fakat bütün bu faaliyetler yine Türklük namına değil müslümanlık namına yapılmıştır. Maddî, mânevî ve hattâ siyasî kalkınmayı dah. kadın ve elifbe meselesinde arayan Ahmet Bey Türklerin diyecégi yerde «müslümanların» kalkınma meselesi diye hâdiseyi ele almaktadır. Bu esnada Ermenilerin, Türklere karşı has.na bir tavır aınmaları üzerine Ağa-oğ.u da Fedai adıyla gizli bir cemiyet kurmuş. her taraftan da bu şekilde mücadeleye başlamıştır. Bütün bu mücadeleler neticesinde hükümet tarafından taziyke ve takibe maruz kalan Ahmet Bey nihayet Türkiyeye kaçmak mecburiyetinde kalmış-burada da Türköçölük faaliyetine devam ettiği gibi pek mühim eserler de neşretmeğe muvaffak olmuştur.

Azerbaycan, millî uyanış hareketinde hız almış bulunuyor du Hacı Zeynelâbdin ada bir sığın bu hareketlere para ile yardım ediyor. İstanbuldan merhum müallim Cevdet Bay getirtilerek bir müa.üm mektebi kuruluyordu. Azerbaycan sade irki ve ash bakımından değil, kültürü ve edebiyatı, hattâ dili bakımından da bize en çok yaklaşmış olan bir Türk yurdudur

TÜRKÇÜLÜĞÜN SİSTEMLEŞMESİ

Türkçülük hareketi artık kökleşmeğe ve münevverler arasında yayılmağa başlamıştı. Fakat bir mecmua etrafında toplanarak bunu sistemleşirmek için bir hareket olmamıştı. İzmirde, Eskişehirde ve Selânikte bazı gazeteler sade bir dil ile yazılmağa başlamıştı. Arsa'da bu işin fikrîyatını yapmak ve sistemleşirmek çerofi Selânikte çıkan Genç Kalemlere aittir.

Genç Kalemler Selânikte Ali Canıp, Ömer Seyfeddin ve birkaç arkadaşı tarafından neşredilmeğe başlanmıştı. 1827 senesinde (1911) neşredilen eğe başlanan bu mecmuada memleketin kalem erbabından yedi sual sorulmakta ve dâî işi bir dâva olarak ele alınmaktadır. Sorulan sualler şunlardır: 1 — Diller tabii bir tekâmüle dışarı oluyolar. Bu tabii cereyanları anlıyan yenicicilerin bu yitirivleği kolaylaştırmağa ve çabuklaştırmağa yetkisi var mıdır? 2 — Bir dil başka bir dile den kelime alır fakat zaid de alabilir mi? 3 — Osmanlıcaın arapça, sence, türkçeden mürekkep sunî bir hısın olduğuna dair Ceydet Paşa merhumun ve onu takip eden sarfçuların iddiası doğru mudur? 4 — Tasfiyecilerin iddiası gibi dilimizdeki türkçeden başka sözlere atıp bunun yerine çağataycadan, moğaycadan, turkmençöden kelimeler almak dillerin tabii tekâmülüne muvafık mıdır? Bir dil kendi cefirlerinden mi yoksa kendi tasarruflarından mı müteşekkildir? 5 — Konuşma dilimizde arapça sömce terkipler, cümleler, edatlar kullanılmıyor. Yani dilimizde de buna doğru bir giriş vardır. Bu esasî düstur ittihaz

ederek kabu. etmek tabii gelişmeye daha uygun değil midir?
6 — Bu suretle neticesiz dilimiz sadeleşmeğe gitmiyecek midir?
7 — Halk tarafından kullanılan menekşe, heybe, kavga, kaka
balık gibi aslına göre doğru olmayan sözlerin bu şeklini tercih
etmek daha iyi değil midir?

Görülüyor ki, Genç Kalemler dil meselesi hakkında sarış
bir fikir akımı ve bir teann müdafisi olarak meydana çıkmıştır.
Nitekim başka bir nüshasında da «Yeni İhsan Çağatay türkçe-
sini, yahut Anadolu lehçelerini tervice çalışmıyor, geniyeye ma-
niye dönmüyor, İstanbulda konuşulan en gelişmiş Türk leh-
çesini bütün incelemeleri ile meydana çıkararak bütün Türklere
tanım etmek istiyor.» denilmektedir. Yine burada dilimize ne-
manlıca deşil türkçe demek lâzım geldiği izah edilmektedir.

Genç Kalemler'e Tevfik Sedat imzası ile Turan adlı bir şiir
vererek Ziya Gökalp de katılınca bu mecmua artık Türkçe bir
mahiyet de almaya başlamıştır.

Vatan ne Türkiyedir Türkiyeye, ne Türkiyedir,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!.

Diye ilk defa bağırın Ziya Gökalp bu mecmuaya daha bir-
çok yan yazmış felsefi makaleler çıkarmış, öyle tesir etmeğe
başlamıştı ki yine burada Türü çocuğu adıyla bir hişye ya-
mış olan Ömer Seyfeddin Ziya Gökalp'in yukarıda yazmıştı
mısraarını hikâyesinin başına koymuştu. Genç Kalemler artık
yeni İhsan umumî başlığı altında başmakaleler yazmakta
dil davasını en başa geçirmekte idi. Profesör Kuno da bir yan
ile bu davayı alkışlamış. Gökalp imzası ile Altın Destan adlı
bir Türçe şiir daha neşredilmişti. Bu şiir de:

Yüce Türk Taaşını Gönder bir yulvaşıl
Yasamı ilele yok, gerektir dikmaş,
İhsan gönder, altın devri tekrar ağıl.

Diyeen Gökalp'in fikirlerine bütün mecmua da iştirak etmiş-

ğı başlatmış. «Kafkaslı genç edip Akı Gündüz'ün Türk kal-
tı adı küçük hikâyelerinden Nine ve Oğul adı birisi de meo-
gıyaya derüvülmüştür ki Akı Gündüz hikâyesinde Baykal'ın
özümlenmiş gelen bir Türkün ağzından şu sözleri nakletmektedir:

— Karındağ, karındağ', Orası Türk elidir. Orası bir ocak-
tır ki bâlâ, yavaş yavaş için için tüter. Bir sıvı yamaca tir-
manıp o bacalardan tüten esmer ve beyaz damalarını burer ge-
lin kısa gıbu saındığını, .ıncelilğ-i yükseklere, çok yükseklere
uçu uçu eridiğini görsen dertin bir imanı içidesen dertsin ki Bu
ocak sönmüyöcek, hog sönmüyöcek . »

Genç Kalemler'in başka bir nüshasında Hindistan ve Türkler
adlı usun bir makaleye tesadüf ediyoruz.

Her yen. harekete evvelâ şiddetle hücum eden, sonra bu
şey yürütmekte olduğunu görünce derha. ona katılan Mehmet
Fuat Bey (Köprülü) bu yeni İslam hareketine «Servet Fünun»
meczuasında hücum etmeye başlamış ve arapça, farasça teklip-
lerin gıseliğini müdafaa ederek şu satırları yazmıştır: «Öyle
ınas, zarif tertipler vardır ki onları bir darbes mat'a kırarak
ölsünak yapmak istediği (ör. an'a'nı zırrutlor, moder, yakut-
lar yerine bayığı arçılar koyan bir kuyumcu mevkiinde kala-
tağın.» Daha sonraları la'ın harflerine ve tarih tekine karşı da
ayn. muhalafeti gösteren Mehmet Fuat Beve Kâmr. Nâmi ce-
vap verdiği gibi Yokta Bâhr. imzasıyla başka bir nüshada da
cevap vermiştir. Yeni İslamcıları «dokuma bir şalvar giyerek
bu bağında yan k destanlar imşada edecek ve «şem ve pervane
gü' ve bübüll, Levîâ ve Mecnun gibi kel.melerden bir nefhal
milyete duyacaklar diye tevrii etmekte olan zat aöyle bir çe-
vap almaktadır. «Halbuki bix be.n evvelki günün iraf ve imi-
sall her şeyını, bütün an'anelerini yıkmağa hem de onun «mif-
letim dev'i beşerdir vatamın ruvi semine teranesiyle demesiz
diaz herse vekillerini boğmağa, kat'iyen bir nefes aldırmasın-
lık ammettik »

İnanç, kudretli ve fedakâr insanların elinde safere ermiş bir dâva olamaz. Genç Kalemler'in de dâvası safere ermiş ve bugünkü yaz dilimiz meydana çıkmıştır. Genç Kalemler, Türkiçilik dâvasını da götürmekte idi. Mecmuasının hareketli bir muharriri olan Ali Canip milli hisan ve milli edebiyat diye makale yazarken Ziya Gökalp de

Türk bir millet, bir ordu istekimyas kışaktır.

Diye bağırıyordu. Artık Ziya Gökalp de Tevfik Sedat gibi milletiar isimler kullanmamakta ve Gökalp imzasıyla Türkiçilik unvanlı şiirler yazmakta idi. Ziya Gökalp bu şiirinde de.

Lâkin sâhâ usutmaz Oğus Hazan evlâdâ

Turan demen o yurdü, Turan demen o adı

Diye haykırmakta idi. Genç Kalemler de Ziya Gökalp, Ali Canip, Ömer Seyfeddin'den başka Reşat Nuri, Celâl Şâhîr, Hak-ı Sâhâ, Kâzım Nîmi, Muvaffak Galip Suphî Etmen gibi isimlere de tesâdüf olmaktadır.

Genç Kalemler'le yeni hisan fikrini müdafaa edenler için de Ömer Seyfeddin başta gelir. Ve bu fikir evvelâ Ömer Seyfeddin den doğmuş, sonra Ali Canip'in elinde iftunlaşmıştır.

Ömer Seyfeddin 1884'de Gönür'de doğmuştur. Babası Binbaş Ömer Beydir. Ailesi İstanbul'a geldiği vakit küçük Ömeri Akararaya Mektebi Osmaniye vermişler. Buradan Baytar mektebine verilmiş daha sonra da Edirne Mâdrine gönderilmiştir. 1903'de Harbiyeden piyade mülâzımı sanisi olarak çıkan Ömer Seyfeddin İzmir redif fırkasında vâsife görmeğe başlamış ve hiç şüphesiz bu sırada İzmirdeki sade dil ile yazı yazmak hareketini görmüş ve bunu benimsemiştir. 1908'de mülâzımı evvel olan Ömer Seyfeddin liçineli ordu nizamiye taburlarına memur edilmiş, sonra bir hudut bölüğüne tâyin olunmuştur. 1910'da askerlikten istifa eden genç muharrir Selânik'e gitmiş, burada Genç Kalemler'e katılmıştır. Balkan muharebelerinde tek rar orduya alınmış ve Yanya kalesinde Yunanlılara esir düş

mühtür Bir senelik esaretten sonra İstanbula gelmiş ve tek-
rar askerlikten istifa etmiştir Ömer Seyfeddin kinseye mis-
net olan ve kalemiyle hayatını kazanarak tativen bir muhar-
rır olduğundan yazıları sayesinde geçinmeye başlamıştır.

1913 de Kabataş Sultanıne edebiyat hocası olmuş ve öfün-
cöye kadar hoca, muharrır kalmıştır

Ömer Seyfeddin sadece yeni İsan fikrini ortaya atan bir
muharrır değil onu en güzel bir surette tatbik eden ve Türk
düşün en tenis ve en sade bir dilübu de eserler veren bir mu-
harrır olduğu gibi eserlerinde ruhiyet hâlietini en güzel bir
gönlüde de tabarıs ettirmiştir Yeni Mecmua'da Osmanlı tari-
hinden alarak yazmış olduğu hikâyeler herkeşe seve seve oku-
nur. Türk kahramanlığı, Türk misafirperverliği, Türk mertü-
lü Ömer Seyfeddin'in kaleminde en güzel bir şekilde canlanmıştır.

8 Mart 1920 Cumartesi günü genç yaşında gösterini ebedir-
yine kapadığı vakit idâleli hikâyecilik sahasında büyük bir hay-
at bırakmıştır.

Ömer Seyfeddin'in ueni bırduğı yeni İsan fikrini en iyi
benimseyerek en mükerremel bir surette müdafaa eden Ali Can-
lıdır Ali Canlı 1866 da Üsküdar'da doğmuştur Babası Evkaf
Nemreti memurlarından Halil Saib anası da Anapa Müftüsü
hâkim Elendinin kızı Hafise Nuriye Hanumdır Babası 1918 de
Selânik'e nefyedilmiş ve orada ölmüştür Ali Canlı ilk tahsilini
İstanbul'da yaptıktan sonra babası Selânik'e nefyedince ora-
da Muhiye İdadisine girmiş son sınıfta iken İstanbul'da mü-
tahaka ile Hukuka girmek emilimüni olduğunu duymuş ve mü-
tahakaya girerek muvaffak olmuş da Hukukta uzun zaman
tahsiline devam etmemiş. Selânik'e dönmeğe mecbur olmuş-
tur Bir müddet sonra Selânik'teki Hukuk mektebine devam
başlamış, son sınıfta İken İstanbul'a hareket etmiştir Ali Canlı
Selânik'te iken bir taraftan Hukuka devam ediyor, bir taraftan
da birbaç mektepte ders veriyordu Selânik'te iken yeni kuru-
lan sultanlar için açılan edebiyat muallimliği imtihanına gir-

miş ve muvaffak olmuştur. Artık Ali Canip hayatını maarif, basiretimiz, yularca muhtelif mekteplerde edebiyat okutmuş sonra idare ve taftış kadrosuna girmiş, maarif müdarifliği, maarif müfettişliği yapmış. Büyük Millet Meclisinde de bir müddet mebus olmuş olup bugün İstanbul Üniversitesi'nde profesördür.

Ali Canip düli, sözü doğru, mert, boyun eğmiyan sağlam karakterli bir şahıstır. Genç Kalemler'de kendi imzasıyla yazılar ve şiirler yazdığı gibi Yekta Bâhır Cemal Sakıb ve Gökalp İsmaharriyle de yazılar yazmakta ve yekta İsmaharriyi en hararetli bir şekilde müdafaa ederek bu yolda canla, başla, Jerleşmekte idi. Hiç güphe odilemes ki Genç Kalemler'in ruhu Ali Canip idi. Burada yekta İsmaharri muvaffakiyetle müdafaa etmiş ve davasının muzaffer olduğunu da görmüştür.

Genç Kalemler mecmuasına evvelâ Turan'dan bahseden bir şiir ile karışık Ziya Gökalp Tırkiçiliği sistem.eğilim en müderris şahıstır. Ziya Gökalp'ın bildiğimizin en eski deddi Ali Ağadır. Ali Ağa Diyarbekir'in Çarlık kalesinde. İken buradan merkez şehre gelerek yerleşmiştir. Oğlu Abdullah Ağa da tıkar sahibi olmuş bir şahıstır. Bunun da oğlu Müftü Hüseyin Sâbir Efendi İkinci Mahmut devrini idare etmiş münevver bir şahıstır olup padişahın İhsanına nail olmuş, oğlu Mustafa Şirki Efendi de Nusaybin hayvanatını İken Elmüftür. Mustafa Şirki Efendinin Abdullah. Hacı Hasib ve Mehmet Tevfik adlı üç oğlu olmuştur. Bunlardan Mehmet Tevfik vilâyet evrak müdürliğinde bulunmuş, Vilâyet matbaasının müdürliğünü ve Vilâyet gazetesinin de başmuharrirliğini yapmıştır. Bu devirde çıkarılmakta olan salnamelerden Diyarbekir'e ait olan (1884) salnameyi Mehmet Tevfik Efendi tertip etmiştir. Mehmet Tevfik Efendinin Mehmet Ziya ve Nihat adlı iki oğlu olmuştur. 1875 de Diyarbekir'de Melik Ahmet mahallesinde doğmuş olan Mehmet Ziya ilk tahsilini Diyarbekir'de Mircimek örtmesi İki mektebinde yapmış, bundan sonra Askerî Rüşdiyeye devam

rtedir. Rüfeyya sen sınıfında İsm babam kaybeden Meh-
met Tevfik bundan sonra Mülkiye İdadisine devran etmiş, bu-
rula İsm Mustafa Naci, Ahmet Mithat, Ziya Paşa ve Namık
Kıvılcık'ın eserlerini okumuştur. Burayı bitirdikten sonra artık
Ziya Gökalp vece içinde yaşayan ve kalana sığınmayan bir genç
almıştı. Onu Diyarbakır'ın havası gülmeye sokmakta, bedhün
bir hale getirmekte idi. Buna bir çare olmak üzere İstanbul
gömek isteyen Mehmet Tevfik'e ailesi mâni olduğu gibi, onu
evlendirmek istiyorlardı. Mehmet Tevfik yasasının gayetini
kalamaması ve bir mefkûreye sarılmaması bir halde İsm bir de
kâyle güçlüklerle karalamasına intiharına başka çare bulama-
ma, fakat mes'ûl bir temâzûf eseri olarak şüpheden kurtulmuş-
tu. Bundan sonra İstanbul'a gitmeye muvaffak olan Mehmet
Tevfik burada Baytar mektebine kaydedilmiş ve İstanbul'un
fikir âleminde karışmaya ça. gmiş fakat bir müddet sonra tev-
fik edilmiş. Taşkışta'da hapsedilmiş bir sems mahkûmiyetten
sonra memleketi olan Diyarbakır'a gönderilmişti. Diyarbakır'da
öler amcası Haşım Efendi'nin kızı Cevriye Hanım'a evlenen
Mehmet Tevfik bir müddet münevvis bir hayat sürmüş, kendini
örmeye vermişti. Nihayet İttihat ve Terakkînin galibiyetiyle
birliyet İsm edilince Ziya Gökalp de faaliyete geçmişti. Artık
Ziya Gökalp bir taraftan hürriyet hakkında fikirlerini yayıyor,
diğer taraftan da İttihatçılarla muhaberele bulunuyordu. İttih-
atçılar Ziya Gökalp, takdir ve oncağı sevheri gövrek 1909
da Selânik'e davet ettiler. Ne Anık'ta merkez ur urî İsm ol-
rak gəlgen Ziya Gökalp buradaki fikir hayatına da karışmış,
Genç Kalemlerde şar ve makaleler neşretmiş, Tevfik Sırat,
Demirtaş ve Gökalp adlarıyla yamış yazmış ve altın dostan adlı
çitında şu mısraları neşretmiştir:

Karın nerde kaldı, Kafkas mı oldu?
Kazandı Tıbbet değil İsm oldu,
Hırs'ın da amalar açın yolda,
İsm yurtlar mı halde, viraş nerde?
Ölümün, anıym: İsm nerde?

Ziya Gökalp artık muhtemil bulmuş faaliyet mekânını göstermeye başlamıştı. Merkezi umumiide çalıştığı gitti İttihat Terakki İhtidârinde içtimaiyat devâleri vardı.

1921 de İttihat ve Terakki merkezi umumiî Meclis'inden İstanbul'a gelince Ziya Gökalp de birlikte İstanbul'a gelmişti. İstanbul'da Ziya Gökalp'le daha faal, daha verimli olarak çalışmaya başladılar. O sıralarda İstanbul'da dernekler ocaklar yurdlar kuruluyor, mecmualar çıkarılıyor ve Türkçülüğe doğru adımlar atılmaya çalışılıyor. Ziya Gökalp tam zamanında İstanbul'a gelince hemen bu faaliyete katılmış. Türkçülüğün sisteminde öğretirliği, yalın ideli için çalışmış. konuşmuş ve yazmış. Türkçüce'de fikirlerini yaymak en muvafık iliminde de yarılar yazmakta ve muhavet İstanbul Darülfünununda içtimaiyat devâlerini okutmaya başlamıştı. Ziya Gökalp sadece Türkçü Külliyyesini sistemleştirmekle kalmamış. meclisleri birçok ilim adama, idareci yetiştirmiş. yurdları ilmi tefekkürü sağlamış. müfettişlerin müfettişlerini eğitmiş. İstanbul'da faaliyetine devam ederken artık bir mecmua istiyordu. bulmuş muvafık iliminde. meclisleri yeni Meclis-i Kurulmuş ve Türkçülüğün hareketi tam zamanında sistemleştirilerek başlanmıştır. Bu mecmuda artık doğrudan doğruya Türkçülüğün hareketi yapılmıştı ve bu hareketi Ziya Gökalp ilere ederken yeni örnekler de buna katılmaktadı. Ömer Seyfî'dir müfettişlerin tarikatından olarak en güzel hikâyelerini yazmaya başlamış. Orhan Seyfi ile de mecmuda en mükemmel şerhleri vermiş. Ahmet Refik Örsünün tarikatını canlı bir tablo halinde yazmaya başlamıştı. Bu fevkalde çalışmalar çok sürmüştü. Urumi harften mağûl olmaları çabası bulamazlardık. Ös yardımına bahanelerle istid edilmiş belkiydi. İstid buldu da yabancılara aykırı başlamış ve yurdun fevkalde günlerini tevkiif etmişler. Malta'ya sürmüştülerdi. Ziya Gökalp de bu sırada Mî Malta'da bir müddet kaldıkten sonra yurduna dönen Ziya Gökalp Diyarbakire gitmiş. sonra Küçük Mecmua'yı çıkarmaya başlamış. muhavet Ankara'ya gelip Maarif Vekâletinde telif ve tercüme heyeti kurulmuştu. Bundan sonra

güyük Millet Meclisine mebus seçilen Ziya Gökalp çalışmalarını devam ettirmiş, fakat hastalanarak daha verimli olacağı bir zamanda (25 Ocak'ta) 1942) hayata gözlerini kapamıştı.

Ziya Gökalp tarih ya da fakat tarihçi değildir Ziya Gökalp şair ya da fakat şair değildir Velhassı Ziya Gökalp ise bir sosyolog ne bir folklorist, ne de bir siyaset adamıdır O sadece bir ideohattır Ideolojisini kurmak, sistemleştirmek için bütün bu bilgi sahalarına başvurmuş, her ilmi ideolojisine hissesiyle olarak kullanmış ideolojisi için konuşmuş, yazmış ve etmiştir Türkçülük ideolojisi de onun koymuş olduğu esaslar bu ideolojinin esasını teşkil eder Ebucaenaleyn binen esaslık tercihleri değiştirilebilir Ziya Gökalp Türkçülüğün esasları adı altında bu esasları vermiştir Hususların tarih ve mülahazaları başka bir eserimize bırakıyoruz.

Ziya Gökalp'in hiç teorik olarak ve bütün Ziya Gökalp gibi sadece Türkçülük ve Türkçülüğe için yazmış olmasına rağmen olan muhterem bir zuma daha vardır Rıza Nur

Rıza Nur Sinoplu'dur İbâha tarafından bilince en eski isimle İskale denilen Sinop hisarının umaradır. Bu zatın el yazması yazılmış olan bir kitapta bu ailenin 200 yıllık ödevi kaydedilmektedir Annesi de Sinoplu'dur 1870'de doğmuş, beş yaşında Eski İnkilap mektebine devamla başlamıştır Mektebin hocası Rıza Nur'la mekâmi takdir üzere babasına oğlunu İstanbul'a göndermeyi tavsiye etmiş, babası da Mînk'ye rüsviyetini bitiren oğlunu tahsiline devam etmek için İstanbul'a göndermiştir. İstanbul'da hâlisinin yanında kalan Rıza Nur Sofukçeşme Askerî Rüşdiyesine yazılmış ve burada sınıfının birincisi olmuştur Kendini subay olmak istediği halde imâm olmasına rağmen tabiplik de yapan babasının emri üzerine Kule'de Tıbbîyenin müdiresine kaydedilmiş, burada da sınıfının en çabakarı olarak kendisini göstermiştir. 23 yaşında doktor yüzbaşısı olarak mezun olmuş, Gülhanede bir süre staj görmüş ve sonra emsalsiz ve değerli olmuştur. Tıpta ihtisas sahası operatörlük idi.

Bilhassa ahmet Üzerine araştırmalar yapmış, bu sahada yeni kitaplar bulunmuş eserler yazmış ve eseri Almanca'ya da çevirmiştir. Ankerli doktorluk hayatında bir defa Şarh hududındaki Zibefce'ye, bir defa da İskodra'ya meskur edilmiş, sonra Haydarpaşa'daki Tıbbiyede açılan müsabaka imtihanına girerek muallim muavini olmuştur. Biraz sonra Rıza Nur'un teşebbüsü ile Tıbbiyede çocuk cerrahisi ve ortopedi için bir kürsü kurulmuş ve Rıza Nur bu kürsünün profesörü olmuştur.

Rıza Nur, talebelik zamanındanberi siyasetle uğraşıyordu. O zamanları «Mümr evrak» denilen Avrupa'daki Jön Türklerin neşrettiği gazeteler İstanbul'a getirip dağıtırdı. Meşrutiyetler evvel İttihat ve Terakki fırkasına girmiş meşrutiyet ilân edildiği vakit Tıbbiye'ileri toplayıp büyük bir alay teşkil etmiş ve İstanbul'daki bu hareket bütün İstanbul'un da Selânik'teki İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birlik buluşu fikrini vererek Abdülhamid'i korkutmuştu.

Rıza Nur 1906 Meclîs'in Meclîs-i meb'us olarak gönderilmiş, İttihat ve Terakki'de görmüş olduğu yolsuzluklardan dolayı istifaya atılmış ve bu fırkaya karşı muhalefete başlayınca iki defa Bekiraga bölüğüne hapsedilmiş. İttihat bunlara ve sekarta vurulmuş tebditlerine rağmen muhalefette devam etmiş. Bir müddet sonra İttihat ve Terakki Batnâh'ı basarak hükümeti tekrar ele almış. Rıza Nur'ın da hapse atılması sonra da memleket dışına sürmüştür. Rıza Nur Paris'te ve Mars'ın Türkiye'ye ait araştırmalara başlamış. On dört cilt olmak üzere bir Türk tarihi yazmış, üç ciltlik Türk şifrinin evolüsyonu tarihî, ik, altıncı Türk şifir babı adlı eserler hazırlamıştır.

Sekiz yıl kadar garbette vâsıdaktan sonra müzareke senelerinde İstanbul'a gelmiş. hemem siyaset sahasına atılmış. İsmir Müdafaa, Hukuk Cemiyeti ile beraber çalışarak Sultan ahmet Camii'nde büyük bir miting yapmış diğer taraftan da matbuada, bilhassa İktisad gazetesinde neşriyata başlamış. Kendisi de ayrıca Akvam adlı bir gazete çıkarmış, legal kuvvet-

birinden hiç korkmadan tam bir Türkçü olarak ortaya çıkmış-
tır. Bu sırada İstanbul'da açılan Meb'usan Meclisine yine Sinop
meb'usu olarak iştirak etmiştir. Bu meclis, MEB mimarı yap-
mıştır, idi bu mimarı yapan ençümünde Rıza Nur da bulunmak-
ta idi. Bundan sonra Anadolu'ya geçerek Milli hükümete iştirak
etmiş, Maarif Vekili olmuş ve Hariciye Vekâletine de vekâlet
etmiştir. Rıza Nur Maarif Vekâletini kurarken Türkçülüğe baş-
lamıştır. Artık Rıza Nur'un en sarımsaklık dem. bu milletin ve
bu devletin kurtulmasının ancak Türkçülük sayesinde te olabile-
ceği idi. Ebnacnaleyh Türkçülüğünü ful ve hareket mahasına ge-
çirebilmek için Maarif Vekâleti en r'isat bir vusife idi. Bu
Vekâleti kurarken ilk defa olmak üzere bir Hariciye'nin MEB
sürdüğü de vucuda getirmiş bu müdürlüğün Türk harareti araz
turmasını millî varlığının ortaya çıkmasını istemiştir. Envele
de Türkçe adlardan mürekkep bir liste hazırlayıp bunu bütün
Maarif MÜDÜRLÜKLERİNE göndermiş, sonra bütün maarif mem-
urlarının da Türkçe ad takınımalarını emretmiştir. Değer bir ta-
min ile Türk folkloruna ait malzemelerin toplanarak Maarif Ve-
kâletine gönderilmesini emretmiş, bu suretle Vekâlette MEB
harmanına de kaynaklarını gösteren malzeme toplanması baş-
lanmıştı. Tedrisatı iptida'ye geçiş yerine ilk defa olarak ilk ted-
risat, iptidal mektebe ilk mektep sânu acıyınca Orta mek-
tep orta tedrisat, Kuv. yuksak tedrisat tabirlerini de Rıza Nur
koyuştur. Daha sonra ilk defa olarak bir meclis ve istatistik
müdürlüğü kurmuş ve Vekâlet emri ile birincil numarası. Rıza
Nur'a verilmiştir. Bir müddet sonra Rıza Nur Ruslarla bir
sadiğre yapmak üzere Yusuf Kemal ve Ali Paşa Paşa de Rus-
ya'ya gitmiş, resmi işlerini muvaffakiyetle görürken türkoloji
çin de burada çalışmaya muvaffak olmuştur.

Rıza Nur Revizyon Makaryâ savagında da büyük hizmetleri
görülmüştür. Cepbe gerisinde kurduğu ilk hastahane de yâni
ce yarakaya basmat ameliyat yapma. bir müddet sonra Şahiye
Vekilî olmas için çok emar ettiklerinden bu Vekâleti kabul et-
miştir. Türk milleti, girişmiş olduğu İstiklâl Savagında muvaf-

İler çıktiktan sonra Lema'da sulh konferansına İsmet meras-
has olarak iştirak etmiş, başmurahtımsın İsmet'iden sonra
bu şerefli muabedeye imza koymuştur. Şihhaye Vekilletinden
çıkıldıktan sonra İstanbula çekilmiş, bütün ömrünü Türk tari-
hini basmağa hasretmişti. Bu eserini ancak 12 cildini bastırma-
ğa muvaffak olmuştur. Bu büyük eser bütün Türklerin tarihini
ni bir araya tophyan, Türk ve tam bir Türkçü gövdi ile yazıl-
mış muazzam bir eserdir. Eser, okuyana baştan başa Türkçü-
lük telkin etmektedir. Vak'aları anlatırken sırası dışındaki
Türk okurlarına açık ve doğru yolu göstermiş ve millî terbiye
vermeğe muvaffak olmuştur.

Rıza Nur gerek siyasi hayatında, gerek ilmi hayatında sâli
hoyun öğreniyen sağlam bir karakter sahibi ve her Türkçüye ölü-
msüz olan bir şahıstır. Sadecce Türk ük ve Türkçülük için
yazmış, sunmuş ve kalemini sokmadan hareket etmiş, doğ-
ruluğun, mertliğin ve insanî Türkçülüğün mümnesi olmuştur.

Rıza Nur dan evvel Nev'ip Asım'ıdan sonra millî tarihimize
hakikîde eserler neşredilmiştir. 329 sayısında Rıdvan Nafis
Bey Küçük Türk Tarih adıyla bir eser çıkarmış olup çocuklar
için yazılan ve millî tarihimizi en güzel bir şekilde bulgularla
eşer eserini örneğinde şu satırlar vardır. «Bak ataların ne di-
yor. Türk oğtu' Senin bir vasifen büyük pek büyük bir va-
sifen var. Kollarının kuvvetini, damarlarının kanını, ruhu-
nun ateşini hep o vasifesi yapmak için sarfetmehin. Dile ve
bütün varlığını uğruş k, Türklük yüce dünyaya buyarsın.
Türk bayrağı her şeyin üzerinde yükeşen Türk vatani kurtul-
sun. Türk vatani. Fakat bu yalnız Türkiye değildir. Hayv
arulan oğu! Türkiye sana pek küçük gelir. Türk vatani,
Türk aygıtının başlığı, Türk dîninin aygıtıdır, Türk menarının
bulandığı yeridir. Türk vatani, Turan demen o geniş ilkedir
ki tarih Türklüğü oraya bağlamıştır.»

On iki, on üç yaşlarında İken okunmuş olduğum bu eser
ve yukarıdaki satırlara ben de Türkçülüğümü borçlu okudum
için ona burada ehemmiyetle kaydetmeyi yarınde buldum.

Elya Gökalp'ın teşebbüsü sayesinde İstanbul Darülfünununda
 yeni okunanlarla kuvvetlendirilmiş, güçlüğü müddetle terbiye ve ha-
 kiki ideal verebilecek şahsiyetler Darülfünununda birer kütüp is-
 gal etmişlerdi Ziya Gökalp, Agaoglu Ahmet, Hahm Sabit birer
 küveyi isgal ederken Türk tarihini kurmuşluluğu da M. Şemseddin
 (Qasbalay) deruhte etmişti Türk Darülfünununda ilk defa
 millî tarih okutulmuş olan M. Şemseddin Kermahye (Yığın) de
 1883 yılında doğmuş olup babası ahalîler ailesinden Efendi'dir.
 Küçük yaşta İstanbulda gelen Şemseddin İsviçre'deki Ravmi
 Türakid mektebinde ve Vafa idadisinde okuduktan sonra De-
 vletmevveliminde ilköğretim bitirmiş, Kibris'te Lefkoçe bin-
 dilime mevlamı tayin olunmuştu İşte M. Şemseddin'in Türk-
 çülüğü burada başlar Kibris'e giler gitmek Mısır'da ve Av-
 rupa'daki Jön Türakerin teşviki ve silâkader olması bundan
 takip etmeye başlamış, hattâ bir aralık gıvive Kibris'ten İsvi-
 çye gidip bir ay kadar kalması M. Şemseddin'in 27 yaşında bir sür-
 ete girmekte idi, ki gerek Kibris'te ve gerek Suriye de Rumlar
 ve Araplar milliyetçerret olup Türkiye her büyük her lâhayedil
 içinde yaşamaktadırlar Bu sırada Mısır'da Türk gazetesi, me-
 vedile sâde ve Türkçüde bir mevederi açılca ortaya çıkarıldı
 M. Şemseddin Mısır'dan dönmeden sonra İstanbula dö-
 müş, Avrupa'ya gönderilmiş Lâzra açılan bir mektebe irat-
 tanına girmiş muvaffak olmuş, Lâzra (muvaffakına girecek
 burada okunmuş başlamıştı Bu sırada Mısır'da idaremciler ku-
 ranların Meclisiyet-i Umumiye Müdürlüğüne getirilmiş o'dıkları
 Mürşay Çalıp Bey teklif için İsviçre'ye gelmişti Çalıp Bey
 da Osmanlı siyaseti takip ediyor, imparatorluk dahilindeki meht-
 talif umurları kaynaştırarak istiyordu Bu maksatla İsviçrede
 bulunmuş ve c zamanları tehaanus olan Bulgar şurp, Arnavut,
 Rum, Ermeni, Arap umurlar talebeleri bir araya toplanmış çay
 içilmiş, fotoğraflar çakırılmıştı Bu toplantıya iştirak eden M.
 Şemseddin sonra bu umurlar ile müddet terbiye olmuş ve gir-
 müştü ki bunların hepisi de milliyet idealine son derece bağlı
 olup bu duygularını Türk düşmanlığı ile husulemekte idiler İşte

hâkim yaşantılarıdır Millî tîrâ ve yasalar gibi bağhları taşıyan bu eser millî tarihe dayanarak yarın hakkında fikirleri taşınakta ve şu cümleleri ihtiva etmektedir. «Milesesata milliyet ruhu vermek, mukaddesata hürmeti mahsusla beslemek yahıncı anane ve modalara karşı ihtiraz göstermek efradda derin bir asabiyet uyandırır, yeni Türkiye'nin maarif programı, millî hars, medenî hayat programı olmalıdır.»

* * *

İstiklâl savaşı sıralarında Ruza Nur Beyin Hare Mikdûrîliğine getirdiği ateşli bir genç daha vardı, ki bu genç de gerçek Hare Mikdûrîliğinde ve gerçek Millet Meclisinde ateşli bir Türkçü olarak göze çıpmıştı. Babası demirci Mehmed usta dedesi cümekçi Mustafa olan bu Uşaklı genç Besim Atalay 1880 de doğmuştu, Uşak ta ilkö tahsilini yaptıktan sonra İstanbul gelmiş. Sultanahmed medresesine devamla başlamış, buradan Darülmüallimâne girmiş, çıktıktan sonra hocalık, mektep müdürlüğü yapmış, sonra da mebus olmuştu, Besim Atalay Maraş Tarihi adlı eserden başka Türk büyükleri veya daha doğrusu Türk adları isimdeki eserini çıkarmış, Devan-ı Lügat it Türk'ü dilimize çevirmiş, Ahmed Vefik Paşa gibi yassayış tarzını fikirlerine uydurmuş bir şahsiyettir.

* * *

Ziya Gökalp'in ellerine vermiş olduğu meş'aleler: hâlâ son durmadan devam ettiren iki şahsiyet daha vardır, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya.

Orhan Seyfi 1306 da Çengelköyün'de doğmuştur. Babası maralaylıktan emekli Mehmet Emin Beydir. Havuzbaşı ilk mektebinde, Beylerbeyi rüşdiyesinde, Mercan İdadisinde okumuş, sonra hukuka bitirmiş ve Meclisi Mebusan Musamelâtı Komisyonu Kalemünde İçtimaatı Umumiye kâtibi olmuştur Onun Türkçülüğü büyük babasının tesiriyle başlamıştır. Büyük babası Sabullah ağa hacı o.duğu için svde Hacı baba adıyla çağırılmaktadı. Millî hayata, eski Türk an'ane ve âdetlerini torununa an-

latan Sadullah ağa küçük Orhan'ı bu eslerle yetiştirmiştir. Orhan Seyfi'nin Türkçülüğe olan ilk sevgisi ve alâkası meşhur Gökbayrak romanı ile başlamıştır. Bundan sonra bu imanı Ziya Gökalp takviye etmiş, Orhan Seyfi de hece vezninde en güzel şiirlerini yazmaya başlamıştır. Yeni Mecmuada millî vezinde ve öze Türk dilinin en güzel edebî parçalarını veren Orhan Seyfi, Ziya Gökalp'ten almış olduğu bu meş'aleyi şimdi Çınaraltı'nda yakmaktadır.

Yusuf Ziya 311 yılında Beylerbeyinde doğdu. Babası mühendis Süleyman Sami Beydir. Beylerbeyin'de Abdullah efendi mektebinde ilk tahsilini yapmış, Vefa İdadisine devam etmiş, Darülfünun'da edebiyat muallimliği imtihanını kazanmış, çok genç yaşta şiirlerle dikkat nazar çekmişti. Ziya Gökalp ile tanıştıktan sonra Türkçülüğün feyizli yolunda millî edebiyatımızın en güzel eserlerini yazmaya başlamış, Akından Akına, Çekek Ufukları, Ağıklar Yolu gibi eserler vücuda getirdikten başica hece vezinde üç perdelik manzum ve tarifi Hinnaz adlı meşhur bir piyes vücuda getirmiştir.

* * *

Ziya Gökalp'in sistemleştirerek ortaya atması olduğu fikirler gittikçe hız almaya başlamış, bu taraftan bu fikirler Türk Ocaklarına yurdun her tarafında yayılırken diğer taraftan da tırkoloji ilmine dair araştırmalar neşredilmeye başlamıştı. Ölümlerinden sonra da bu fikir aydın hızla devam etmiş, son zamanlarda ise bu fikrin ayağı atışah hadimleri meydana çıkmıştır. Ziya Gökalp'le sistemleştirerek üleri sürdüğü fikirleri tekrar ve yeniden ele alarak işleyen Halil Fikret Kanad'dır. Son devirlerden bahsetmek mevzuumuzumuzun dışında olduğundan bunları Yaşayan Türkçüler adlı eserimize bırakıyoruz.

ORGANİZE TÜRKÇÜLÜK

Bir taraftan Türkçülük Ziya Gökalp'ın olma formüle edilmiş ve bir ideal olarak işlenirken diğer taraftan da bu işlerin organize edilmek lüzumu hissedilmeye başlanmıştı.

1908 sene,erinde Türkiye'nin namh Türkçülerinde Necib Asım ve Veled Çelebi ile Yusuf Akçaroğlu, Türk Davası adı bir cemiyet kurmağa karar vermişlerdi. Türk Derneği evvelâ Darülfünûn'de kurulmaştı. Derneğin kurulmasına ise Mülkiye Mektebi Müduru Celâ. Beyin evinde karar verilmiş, fakat Darülfünûn'da iyi karşılanmayınca Muftuoğlu Hikmet Bey Yeni Gazete idarehanesinde barınacak bir yer bulmuştu. Bu ciheti merhum Necib Asım şöyle anlatmaktadır: «Aradan çok geçmedi, «Türk Derneği» teşekkül etti. En faal ve atesli üyvelerimizden birisi de Hikmet oldu. İttihat ve Terakki siyasi faaliyeteye geçmiş, herkes ona varanmak için şa siyasete döküldü. Türk Derneğini önce Darülfünûn'de kurmuştu. Oradan intikal gördük, hepimiz paramızık, yersiz kalmıştık. Muftuoğlu Hikmet bize Yeni Gazete idarehanesinde bir barınacak yer buldu. Fakat orası da bir siyaset ocağı olduğu için işlerize gelemedik.»

İlk karar toplantısında sonra gazete,erle bir Jân negre dükne, ikinci toplantıda da şa zevat bulunmuştu. Emrullah Efendi, Ahmed Mithat Efendi, Necib Asım, Veled Çelebi Bur, sakı Tahir, Korkmazoğlu Celâl, Müverrih Mehmed Arif Akyı-

Şotoğlu Musa, Akçorağ u Yusuf, Fuat Raif Rıza Tevfik, Ferid ve Boyacıyan Agop

Bu isimler de açık bir surette göstermektedir ki bu Dernek Türklük için değil Türkoloji için kurulmuştu. Nitekim bu ciheti cemiyetin gayesini gösteren nizamnamesindeki şu satırlardan da öğrenmekteyiz «Cem. yetin maksadı Türk diye anılan bütün Türk kavimlerini mazi ve haldeki âsar, e'âl, ahval ve muhtelif öğrenmeğe ve öğretmeğe çalışmak yani Türklerin âsârî âfâkını, tarihini, hâşenlerini, avam ve havas edebiyatını, etnografya ve etnolojyasını, ahval içtimaiye ve medeniyeti hazırlarını, Türk memleketlerinin esk. ve yeni coğrafyasını, araştırıp taratırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin açık, sade, güzel, iirre lisan olabileceği surette geniş ve medeniyete e verişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imkân. ons göre bütün etmektedir :

Bu Derneğin nizamnamesi 12 kırıncıkanun 1906'de nesredilmiştir

Türk Derneği ilk nazari toplantılarını Yusuf Akçora'nın Yüksekaldırım'daki odasında yapmış ve bu toplantılara Yusuf Akçora riyaset etmiş. bir müddet sonra da riyasete Mehmet Fuat Köne Raif geçmiştir. Dernek bir müddet muvazana bir surette çalışmış. her taraftan yardım görmeyi başlanmış. Preas Said Paşa, Köse Raif Paşa Ha vi Ziya Bey gibi zevat Derneğe girinemiş. faaat naraca yardımda bulunmuşlardır. Dernek, Türk Derneği adı ile ayda bir çıkmak üzere bir mecmua da, nesretmeğe başlamış, ayrıca Türk Derneği nesriyatı da başlanmıştır. Bu nesriyatın birinci numarası Bursalı Tahir Beyin Türklerin ulûm ve fûmuna hizmetleri risalesidir ki ilâncı defa olarak çıkarılmıştır. Tahir Beyin bu eseri daha evvel 1314 de İkdâm Matbaası tarafından nesredilmişti. Zaten bütün bu faaliyet olurken İkdâm gazetesi de daha evvel başlamış olduğu Türkolojiye ait nesriyatına devam etmekte bulunuyordu (1)

negretirler başlanmış olup ayda bir çıkan bu mecmua altı nüfaha kadar negredilebilmiştir. Bu mecmuada Türkolojiyi ilâkadar eden birkaç makale de çıkmıştır.

1911 de Mevlâvet Emîn (Yurdsevil), Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali Doktor Âkil Muhtar Yusuf Akşemsettin tarafından Türk Yurdu a'î ile bir cemiyet daha kurulmuştu. Cem.veit Türk çocukları için bir panayon açmak ve «Türklerin ahlak ve irfanına nevelerinin yükselmesi için bir gazete çıkarmak gayesi ile kurulmuştu. Çıkarılacak mecmuama adı da Türk Yurdu olmuştu. Mecmuanın gayesi o kalem olan Yusuf Akşemsettin verdiği nakshata göre mecmua «cumhuriyetin Türklerce mahfûl olabilmek bir ideal ihtimamı gerektirir».

Görülmüyor ki henüz ahlakî ve irfanî eğitimmiş birkaç hakiki Türk çabası çabalamakta, ne muayyet kırmakta, mecmualar çıkarmakta idiler. Bir ideal arama ihtivacı birkaç Türk tarafından duyulup ekseriyet buna sempoedığı için mecmualar birkaç nüfaha sonra ortadan kaybolmaktaydı, cemiyet bir isimli bir şeytil alamamakta idi.

Diger taraftan Türk mekteplerinde okuyan ekalliyetlerin çocukları kendi aralarında hakiki bir t'vazid kurmakta idi. Mekteplerde Araplar Çerkezler ve diğer azınlıklar müteharrik bir halde çalışırken Türk çocukları aralarında bir ahenk kuramamakta idi. Bu durum karşısında Türk çocuğu da «Eyle ise ben öyüm» a muallim surmak a, kumalinde TÜRKÜK hisleri uyanmaya başlamakta idi. Necîb Âmin Ömer Seyfeddin bu şekilde Türkçü oldu. gı. gibi aniden Türk âleminde kurtularak müstakil Türk Yurdu na muğavimler ta burada nazmîkîler havayı bulamazlıklarından Türkçülük fikirlerine dâdet elle varılmış bulunmakta idiler. İşte bu mevata salıkların tesadüfî ve irâhiyetçiliği karşısında kendilerinde de Türk inkılabî uyanmış bir ekseriyetin, bir çokluğuun katılması kaç ediverdi. Yüksek mekteplerir ir içinde bu mevata duyusu, Türklük hisleri kıbarar. İlk mektep Tıbbiye oldu. Osmanlı İmparatorluğu içinde gayri Türkler sadece anilliyetçiliğe sa-

çin, millî haklarını her fırsatta açığa vururken Türk gençliği de yurdun sermayesinden faydalanarak teşkilatlanmak ihtisamını beslemeye başlamışlardır.

Bu sırada, 32' numarasında Jön Türk gazetesinde Celâl Nuri bir makale yazmış ve burada memleketteki mektepsizliği sarımsak sayıp okutmuş. Donanma Cem veî gibi mazarîni özer için, mektepler açmak için bir cemiyetin teşkil edilmesini, hususan unu ileri sürmüştü. Bu makaleyi Tıbbiyenin münevver ve ateşli gençleri pek çare bulmuşlar ve derhal teşebbüs de göçmüşlerdi. O zamanlar, Tıbbiyede 300 kâğıt talebe vardı. Bunlardan bir kısmı arsızlar, bir kısmı da çavri Türk okuyucuları. Bunlar bu teşebbüse iştirak etmemişler ve arada bazı komünalidler de ayrı diktan sonra 226 Tıbbiyeli unla, grağa muvaffak olmuştu. Mehtabın açılması namı ile cemiyet teşkilini ağır emamları menetmekte lev ile Tıbbiyenin an anosa bu işi tehlîlânda bir surette yürütmeye müna. 18 Her sınıf kendi aramızdan 20 de bir alebelide bir maraahas seçmiş. Bu suretde mevlâda göre beşinci sınıftan 2, dördüncü sınıftan 2, üçüncü sınıftan 4, ikinci sınıftan da 1 maraahas seçmiş. Bu on bir maraahas faal hayette. Hafta sonunda Gülhane Serifiyatında tatbikat görmekte olan Doktor Fuad Sabit Her de davet edilmiş ve neticede faaliyet programı hazırlanmış.

1 Tıbbiyeliler arasındaki tozanı 18 yükseltmek, fakat gayeyi tehlîlye düşürmemek için siyasetten çekinmelidir. Her genç siyasi kanaati ne o ursa olsun, milliyet gayetinde toplanarak ve bu gayeyi be. ürlâ. nâderinde fevkindi tutacaktır. Bu maddenin konusunu gündan deri gullyordun. O zaman kadar, devras için olarak, Tıbbiyeliler arasında itihat ve Terakkîye muvâfik veya muhalif olanlar buhâ. nakte 18 Husular aralarında hâdiseleri şiddetli bir surette minalakaga ederlerdi. Hıncakalyh bî. teşebbüsle de böyle bir siyasi kanaate kurbas edilmemeydi. Fî. fakim bu madde siyasi kanaatleri ortadan kaldırma, her Türk genç milliyet idmah etrafında toplanmış. 2 — Uzun

efkâr milhiyetperverlik cereyanını pek hoş karşılamıyabilir. Yurdta Osmanlılık ve İslâm şıvaseti oldukça kök salmıştır. Binaenaleyh bu cereyanı doğrudan doğruya sopı açmamakta bir tehlike yoktur... Yok mudur? Bu hususta memleketin İleri gelenlerinin fikirleri sorulacaktır. 3 Donanma Cemiyeti gibi teşkilât yapılarak mektep açmak için para toplanacağı ile umumun emniyetini kazanmak lâzımdır. Bu hususta emniyet ve istinadla yürüyenler için de memleketin tanınmış şahsiyetlerinin himayetleri rica olunacaktır. Bu esnada dahilinde üçüncü sınıf murabhaşaları olan Huseyin Baydur bir beyanname hazırlamış. 11 Mayıs 1911 tarihli olan bu beyannamenin sonunda 190 Tıbbiyeli Türk evladı ibaresi okunuyordu.

Kültür tarihinde büyük bir teşebbüs olduğu için bu ciheti biraz daha tafsil edeceğiz. Bu sıralarda Doktor Remâî Osman Tanın gazetesini Huseyin Baydur ile beraber çıkardı. Celâl Nuri'nin makalesini Tanın gazetesinde tasvir etmişti. Bu makale üzerinde ilk fikir müdavelesi bu iki genç arasında olmuş. O gün snufta bir makale daha birkaç arka lağı gönderilmiş. Ancak Üstü Seririyat binasının arkasındaki karda üçüncü ve dördüncü sınıftan beş on arkaş toplanarak bu hususta teşebbüse karar vermişlerdi. Teşebbüsün merkezî mektebi üçüncü sınıfta Sınıflardan seçilen murabihâsı olanlardı. Fihem Erzincan, Celâl Behçet Fatih, Hâşim Mahmut Refet Remiz Kazancılar Huseyin Ankara (Ertugrul) Huseyin Gümüşhane (Baydur), Huseyin Antep (Fikret), Halib Tumas (Peyras), İrfan Kibria. Bunların şefi de Doktor Fuad Sabit idi.

Tıbbiyelerin haftada bir çocuk gün adını vardı. Dağ işlerini bu müddet içinde yapamaz zaruri idi. Murabhaşalar ikişer-üçer gruplara ayrılarak kararıştırılan zevata müracaat etmiş, beyannameleri vermeye başlamışlar. İk. üç hafta içinde bu iş tamama erdirilmişti. Bu müracaatların neticesinde her müracaat edilen saat bu teşebbüse muhalefet etmemiş, hepisi de meşru olduğuna, lâzımlı bulunduğuna, tahlikenin varid olduğuna, bu te-

tebbîîî tevkik ve himaye edeceklerini bildirmişti. Bu arada İttihad ve Terakki Cemiyeti de bu tebbîîîî tasvib ve tevkik etmiş-
ti.

Kütahya mebusu Ahmed Ferid Beyin de bir beyannâme vermiş, onun da fikri sorulmuştu. Ahmed Ferid Bey beyannâmeyi okuduktan ve murahhasların mahatmasını dinledikten sonra şu mütalealarda bulunmuştu. 1 — Donanma Cemiyetinin semeresiz ve payidar olması halkın bu ihtiyacı tassetmesinden ileri gelmektedir. Halbuki tasavvur edilen mektepler cemiyeti aynı tarafta yayıyamaz, çünkü halk bu ihtiyacı henüz hissetmemiştir. 2 — Mektep bir vasıta, r gaye değildir. Gaye ise milliyet d iyguunun uyanmasıdır. 3 — Bu gayeye varmak için yapılacak en müb-
hem iş bir klüp kurarak Türk gençliğini oraya toplamak evvelâ onlarda millî hisleri uyandırmak ve kuvvetlendirmek gerekir. 4 — Bundan sonra halkı uyanırmak ve yetiştirmek neale bu day-
guyu ağılamak için kış, meî kudretü nisbetinde, her vasıtaya bağurabilir, konferanslar verir, risaleler, kitaplar neşreder, Türk mekteplerine maddî, manevî yardımlarda bulunur ve millî-
rûn olursa yeniden mektepler de açar.

Aynı gün Ahmed Ferid Beyin civarında oturan gair Mehmed Emin Beye de bir grup murahhas gitmişti. Bu grup orada Yusuf Akçora ve Rıza Tevfik Beyi bulmuştu. Bu zat arada da bu evvel beyannâmeler vermişti. İLâf arasında Ferid Beyin evinde de bir heyet bulunduğu söylenince İLâf, burdan Ferid Beyin evine gelmişlerdir. Ferid Beyin evinde Ahmed Ferid, Yusuf Akçora, Mehmed Emin ve Rıza Tevfik Beylerden başka dört Tibbî-
yeli toplanmış ve bu suretle teebbîîîîin en kat'î günü bu gün olmuştur. Ferid Bey bu husustaki görüşlerini tekrar anlatmış ve pek az münakaşadan sonra bütün heyet bu noktaya kabul ve tasvib etmiştir. Yusuf Akçora da:

— Teebbîîîîe bir imam lââm bu imamlığa da en müvâzıf Tevfik Fikret Beydir, demiş ise de yapılan müteaddit müvâzâat-
lar neticesinde Tevfik Fikret bu imamlığı kabul etmemişti. Tib-

biyetler mukaddes makamdan tehlikeden âzade kalması için oca sala alyasetle karuturmak istemiyorlar, o surede hukukseeti elinde tutan İttihat ve Terakkiyi bu cihetle silikalandurmak ve onlarda bir rakib hissi uyandırmamak ve hattâ mümkün olursa onlara manevi yardımı temine çabamak istiyorlardı. Yapılan teşebbüaler ve davetler üzerine Ağaoglu Ahmed Beyin evinde bir toplantı daha yapılmış ve bu toplantıya İttihat ve Terakkinin muvazhah bulunan İstanbul Mebusı Ahmed Nemsîf Bey ziyaset etmiş. Toplantıda Tıbbiyesiler tekrar fikirlerini izah etmişler uzun müzakerelerden sonra böyle bir teşebbülün memnûket ve millet için elzem olduğu, zamanın da pek müsâsıp bulunduğu, tehlikeden mevcut olmadığı, olsa bile katlanmak lâzım geldiğİ, Ferid Beyin fikrinin en müsâsıp ve amell bir çare olduğu kabul edilmiştir.

Yine o hafta içinde Tıbbiyesiler nuzumnameye girmeşini is tedükleri fikirlerini yazarak Ahmed Ferid Beve vermişler, Ferid Bey de bu fikirlerin ruhunu muhafaza ederek amell ve faydah görülmeleri nuzumnameye dercestrmiştir ki bu teklifler arasında Doktor Fısd Sabit'in teklif ettiği Türk Ocagı ismi de Mübe leim olarak konmuştur. İşle bu suretle 327 (1811) senesi bahiran sonlarında Türk Ocagı kurulmuş ve ilk idare heyetine şu sevât seçülmüş: Reis Mehmed Ekmin Yurdakul; İkinci reis Yusuf Akçoranoğlu; kâtip Mehmed Ali Tevfik, veznedar Doktor Fısd Sabit.

İttihat ve Terakkinin merkezi umumişinde bir toplantı daha yapıldıktan sonra yeni kurulan cemiyet faaliyetine başlamıştı. Bu toplantıda Talât Bey bu fikirlerin taraftar ve müdafî olmuş. Elyaz Gokalp de bulunmuştu. Türk Ocagı faaliyetine başlağİ sırada Arnavların Ahalî-El arabî, Kürtlerin Hivi Arnavutların Baskim ve Ermenilerle Rumların bir sülû cemiyetleri çoktan faaliyet halinde olıngü gibi Yahudilerin Makabi cemiyeti de çabamakta idi.

Türk Ocagının ilk toplantıları Akbrykta Yusuf Akçoranın Türk Yurda meşrûmas idarehanesinde oluyordu. Bu sıralarda

Yürük Yurdu mecmuası da çıkmakta idi Türklükten bahseden böyle bir mecmuaya tabii Türk Ocakları en iyi bir destek olması ve zaman geçince husu veriyen Türk Ocaklarının bir organı haline gelmişti. Türk Ocaklarına memleketin tanınmış şahsiyetleri sadece misafir değil maddeten de yardımında bulunmağa başlamışlar. İsmail Paşa Cemal Paşa Türk Ocaklarına para verdiği gibi bir defa da Enver Paşa para vermiş Hüseyin Cahid de e.li lira tebarri etmişti. Ocak Darülfünun talebeleriyle meşgul olmağa onları yetiştirmeye çalışırken artık maddi vaziyeti düzeldikten sonra yeni bir bina tutmak fikrini söylemiş Heyanitta Divanyosunda mütevellî bir kâimey-i şahin çıkmıştı. Türk Ocaklarının ocağı kurmuş, odunları getirmiş çah çırpı tederik çıdılmış, fakat bu hususta beceriksiz çah bu ocağı lira tuttu yakamamıştı. İşte bu sırada ocak başkanı her kadın çağırdı. Odunlara, çah çırpıya dâsen verdi, odunları tutuşturdu. Bu ocağı parlatan, yakan Vrid Turan muharriiri Halide Edip Hanım'dır.

Divanyosunun bu mütevellî ocağına Ziya Gökalp de devam etmiş gençlerle görüşmeye fikirlerini tekin söylemeye başlamış. Türk Ocakları ideali susamış gençlerin öznelarında gettikçe büyümekte idi. Birer birer sonra müstaktil bir hâle sahibî olmuşlar, sade İstanbulla değil yrdun başka yerlerinde de çahiler açılmağa başlamıştı. Bu sıralarda ocakta sempatik bir anlayış, mütevellî hareketleriyle dâğın ve seile ifadeyle temayül etmiş olan bir genç göstermeğe başlamıştı. Sami Paşa ailesinin bu değerli evlâdını Türkçü lîğün tam vâkıfı ile kavramış, benimsemiş ve ona yaratabileceği bir talikale de sahip olmuştu. Kısır bir zaman sarfında Türk Ocaklarının başına geçerek ocağı genişletmeğe, yurdun her yerine yaymağa ve gerek İstanbulla, gerek Ankarada mülkemmel mahteşer hâlelere sahip olmağa muvaffak olan Hamdullah Suphi kendisine her baharınca dânen herkeşin kalbini kazanmış. Bu büyük organizatör meclisleri Türk Ocaklarının ruku oldu.

Hamdullah Suphi Beyin büyük hizmetleri Maarif Nazırı olan Abdurrahman Sami Paşadır. Abdurrahman Sami Paşanın oğlu

Abdülkâfir Suphi Paşa da birkaç Nezaret idaresinde vâzife görmüş, yurda çok faydalı işler yapmış ve mühim eserler vüca da getirmiştir. Suphi Paşanın oğlu Hamdullah Suphi Bey 1884 de İstanbulda doğdu. İlk tahsilini yarıktan sonra Galatasaray Sultanihine girdi. Galatasaraydan çıkan Hamdullah Suphi Bey devrin edebî hareketlerine katılmaya başlamış, kalemiyle hizmete devam ederken hocalık da yapmış. İstanbul Darülfünununda Türk sanat tarihi okutmuş, nihayet yurdun en lütfi gâmi bir hâttî olarak da tanınmıştır. Milli hükümet kurulunca Antalya mebusu olarak Ankaraya giden Hamdullah Suphi Bey bu hizmetinin başında Maarif Vekâli olmuş, Mâkât Meclisinde de mevkîfî mahafaza etmiştir. Hamdullah Suphi Türkçüğe ve Türkçülüğe olan hizmetine hiçbir zaman fasla vermemiştir. O her nerede olursa olsun bu hizmetten geri durmamış, Türk gençliğinin sevgi ve saygısına layıkmıştır.

Hamdullah Suphi Beyin Türk ocaklarına yapmış olduğu büyük hizmeti Akşera oğlu Yusuf şöyle anlatıyor: «Hamdullah Suphi Türk Ocaklarına reis olduğu zaman, Divanvoda bir evin üst katında iki üç odadan ibaret tek katlı bir ocak mahallî vardı, bu ocakın ânası nihayet 826 ve uluysordu senelik bütçesi takriben birkaç vîk liradan ibaretti. Bugün ocak merkez olmak üzere Ankarada bir milyon liradan fazla mal olacak bir bina inşa olunmuş bütçe herredir. Türkiye Cumhuriyeti dahilinde 750 kadar ocak mevcuttur, ocaklılar sayıları 30.000 küsuru bulmuşdur. 1921 senesi merkez bütçesi 754,131 İra, bütün ocakların ise 1,300,000 küsur İra olarak tesbit edilmiştir. Bu büyük farkın vâni ocakın on onbeş sene zarfında bu kadar tevessül ve tahakkümünün en mühim sebeplerinden birisi, her bir gününün oluyorum ki Hamdullah Suphi Beyin teşbehisinde bahsediler»

• • •

Türkiyede millî ideal ilerleten büyük bir teşekkül kurulduğu sırada yurdun dışında da aynı gayeye matuf teşekküllerin ortaya çıkmasını görmekteyiz.

1911 senesi 15 nisanda Cenevrede on Türk genç toplandırmak Osmanlı Kütüphanesi adıyla bir cemiyet kurmuştu. Bu cemiyetin gayesi Cenevrede bulunan «Müşahhan Osmanlı talebeler arasında sarrafiyet ve tesanüddü kuvvetleştirmekti. Cemiyet ilk toplantısını 6 mayis 1911 de yapmış fakat müspet bir karar almamıştı. Bu tarihler biraz evvel de yine aynı mevzaya taşıyan bir cemiyet Losanda kurulmuş bulunuyordu. Cenevredeki bu cemiyet Osmanlılık siyaseti takip ederken İslam aramızından birkaç kişi artık bu siyasetin özsarını bulmuştu. Cemiyete Osmanlı değil Türk adının verilmesi lâzımgeldiğini ileri sürmeğe başlamıştı. Fakat bu fikir ortaya atan bir karar verilemedi. İslamla idiler. Bu fikirin sahipleri ekseriyeti teşkil etmemekle beraber kuvvetli bir fikir bir gün sayıf fikirleri gulebe çalacağından Osmanlı kütüphanesi de Osmanlı değil Türk olduğuna itiraz etmeğe başlamış bulunuyordu. 11 birinci toplantıda İslamın soylenmiş olduğu şu sözet Türklik fikrinin burula İslam olmağa başlamıştı. Bu sözet şöyleydi: «Kütüphanemizin heyeti İslamı hürmet eder, şu müminleri Tura Ocakının siyaseti mesleği hakkında bazı beyanatı mühterem bu unan şu satırları mühterem arkadaşlarına okunmayı bir vazife addetti. Arkadaşlar kütüphanemizin, Türk gençliği Osmanlı vatanının asil bir unsurunu teşkil eder. Türkligün müstahır istikbal bulunan şu gençliği o şayanı esef dağlıkta kurtararak yakışıklı, vek emel bir kütü vahide haline sokmayı, onu vatan için daha ulf şevale teşhis etmeyi düşünür. Losanda da bir Osmanlı kütüphanesi var, Losan Türk Ocakı, Cenevre Türk Ocakının biraz daha vaş bir kardeşidir. Fakat cemiyetin asil gayesi tesadüf nedir? Türkçü nam. şitinde İslam unsurunu vükaltmek değil mi? Bugün bir Kırım her şeyden evvel Kırım, Kafkasyah, Acemistanın Kırımşileri İslamdır. Ondan sonra bütün memlekette ise Osmanlıdır. der ve Osmanlılık kerk mühterem İslamı göre tarif ve tefah eder. Fakat her Türk yahut Osmanlıdır der. Ve onlardan, o bütün Osmanlılardan ve İslam ve İslamın üstünlüğüne bekler ve bekler, fakat bunun adını İslamın değil Osmanlı-

yor muyuz? Hiç kavı bir unsur, sayıf ve nahif bir unsura el uzatır mı? O kav. unsur, el vereceği bu sayıf unsurun herhalde yolda kalacağını, hiçbir şeye başa çıkaramıyacağını bilir, değil mi? O halde ne yapalım? Kuvvetlenelim Millî urviyetimize biraz kan ve can gelsün. Biraz kendimize gelelim ve bütün diğer unsurlar gibi her şeyden önce, Türkler, dereceli taliyede Osmanlıyız diğerleri de beraberiz diyelim »

Bu satırlar Osmanlı kutuphanesindeki gençlerin millî ruhu sezgin ifade etmektedir. Övrenli namı altında bir cemiyet kurmanın faydasızlığı bu suretle anlaşılıyor. 21 teğrinievvel (1911) akşamı gıda ve ilaç tokaatında cemiyetin ismi merasim ortamında bir havâs münakaşadan sonra mizannameler birinci maddenin şifâ şikâi de taddi edilmiştir. «Cenevrede tahsil ile iştiğal etmekte bulunan ve Türkîliğine mevedduyet ve hayata hâliye ve âtiyeyne morbut bulunan talibce, Müslime «Türk Yurdu» namıyla bir cemiyet tesis etmişlerdir» Cemiyet... «E. Türkbaşınca fakat henüz gayet sarahat kesbetmemişti. Zaman geçtikçe, cemiyete yeni unsurlar geldikçe bu gayenin de tebellür ettiğini görmekteyiz. 19 Ekim 1911 tarihinde Lozandaki cemiyetin de Lozan Türk Yurdu adını almış ve «Türk Yurdu» bir tebliğname okunmuştu. Artık Avrûpada vahut daha dar mânada İsviçrede Türk Yurdu adıyla biri Lozanda diğeri Cenevrede olmak üzere iki teşekkül mevzu idi. Yine bu senenin birinci kısmında Cenevrede Lozan Türk Yurdundan iki muvabbah gelmişti. Ragıb Nureddin ve Hüsnü Hâmid Lozan Türk Yurdu, Cenevre Türk Yurdu «Birinci Yurducular Derneği» ni kurmağa davet etmek te idi. Derhal bu davete icabet etmeğe karar verildi. Bu davete gidilinceye kadar Cenevre Türk Yurdunda üç muvabbah verilmişti ki bunlardan birisi de Sar. Nazır oğlu Memduh tarafından cenubi Bulgaryya Türkleri için icmal ve iktisadî hayatları mevzuunda idi.

Birinci Yurducular Derneği, Lozan civarında Grand-Mont köyünde 27 birsenakünun 1911 de toplanmıştır. Bu toplantıyı ku-

vanlar da şu zevat idi: Lozandan Nureddin oğlu İlyas Ragıb, Moruh oğlu Ahmed Hacı Meto oğlu Fazlı, Hüsnü Hmid, Ahmed Nazmi, Altıoğlu İsmail Hakkı Fescioğlu İbrahim Galip, Cemal oğlu Mustafa Şerif, Cenevreden Haznedar oğlu, Ali Sedat Cemalettin oğlu Arif Molla Aşkı oğlu İsmail Hakkı Hüsnü oğlu Ziya, Haseki oğlu Sirevya, Germinal oğlu Asım, Ferid Receb, Mirza Selik Osman Şevki.

Hepsi on dokuz olması sebep eden bu gençler içinde ikisinin yurdu ve yurduculuğu terkettikleri gibi bu mefirüreye «vurdukları merhametsiz darbe» den dolayı ad anılmamıştır.

Bu birinci Dernek millî tocaları münevver ve en seçilmiş ve dâfi olan Ragıb Nureddin'in teşliğ altında toplanmıştır. Bu toplantı Avusturyadaki Türk gençliği arasında ilk Türkcülük faaliyetinin başıdır. Toplantı da «Türklükte aşırılık» fikriyle başlamıştır. Ortaya atılmış ve «Ulu Türklük» fikri kök salmaya başlamıştır.

Bu birinci Dernek toplantısından sonra Cevdet Nispet (Savran) Cenevre Türk Yurdunda «Milliyet nereden doğar? Bize milliyetçilik lazım mı?» unvanlı mülhim bir muhababe vermiştir.

Lozan Türk Yurdu'ndan Cenevreden daha evvel teşekkül etmiş oldu şu nu kaydetmeliyiz: 1908 senesinde Lozandaki talebelerden ca hay kâğı aralarında gayri Türk birkaç talebe ile Lozan Osmanlı Kütüphanesine kurmuşlardı. Fakat gayri Türk anahtarın her yerde kendilerini Osmanlı tanıtmayıp milliyetlerine satacağına sarılmış olmaları Türk gençlerinin gözünü açmağa başlamıştı. Takip edilen Osmanlı siyasetinin boş, hüsumet ve yerlis olduğuna gıtaevordu. 1911 senesinde birinci defasında artık Osmanlılık siyaseti takip eden bir cemiyetin hüsumet olduğunu duyan birkaç genç Osmanlı Kütüphanesinden ayrılmış, «münevverlik» iktisadiyesi, Osmanlı namus siyaseti altında emalgelen Türklükte bir videdan millî uyandırılmak üzere gayusse harekete geçmişler. Cemiyet

redaki arkadaşlarla münasebette bulunmuşlar ve nihayet Lâziza da Türk Talebe Derneğini kurmağa muvaffak olmuşlardır.

Yurduların ikinci derneği 1913 senesi mart 28 de cuma günü Cenevre civarında Petalhançı köyünde toplanmıştır. Türk Yurdları bu müddet zarfında Nöşetel de, Paris'te de kurulmuş olduğundan bu toplantıya Lurulardan da murahhaalar gelmiş. Yurduların yasanı adil ile asıl Türkülük fikirleri esaslı bir surette yasaya da sokulmuşlar. Toplantıya iştirak edenler şunlardır: Cenevreden: Cevdet Nasuh (Savran), Kutbüddin oğlu Rıza, Cemaleddin oğlu Arif, Hammedar oğlu Ali Sedat, Nâfiya oğlu Hamad, Duhva oğlu Cevad, Refik, Hassan oğlu Ziya, Germenli oğlu Asım, Raşm oğlu Mehmed, Osman, Sevdik, Nazım, Lomandan: Fencü oğlu İbrahim, Gaup, Nonsatelden: Remzi oğlu Ferit, Paris'ten: Seyit Hâşim, Tezergin oğlu Yusuf Kemal (Tangirnak oğuzmar Adliye Vekâletinin Paris'teki talebe müfettişi), Hamdullah Suphi (Tanrıöver Dükreş sefirimiz), Tevfik oğlu Niyazi Aşki oğlu İsmail, Hakk Türk oğlu Abdül Muhsin, Kulakoz oğlu Hamid Nuri H Hüsnü, Musammar Köpçülükü M Nermi, Kâşif, Haydar oğlu Ahmet, Esad, Nazet olarak İngilterede Glasgowdan, Ahmet Naci, vâc buradan Sadık Petersburgdan, Rahim oğlu Fatih İzzet, Haseyin oğlu Ahmet Hamdi Freiburgdan, Naadib oğlu Şekip Asmi.

Toplantının açış nutkunu Cevdet Nasuh (Savran) vurmış, Ziya Gökalpın:

Vatan ne Türkiyedir Türkiyeye, ne Türkiistan

Vatan, mâvâk ve mâlebbel bir tâlâdır: Turan

gürlüğü okuyarak şunları söylemişler: «Yurdculuk içtimel ve mâlebbel menhobâtımızdır taalağın mâlebbelk esas üzerine yapı ve âtiye al: memleket mif j b e Hatur olmak üzere (Türkçülükte içtimel mâlebbelk) terkibini ifade et. Şöyle Türk Yurdu idi mânâsile bir cemâvet doğuldu. Yurdculuk bir nevî menhobçılıktır, hakikî bir mefâirecîdendir. Bir yurdu, ulu ve fînli mâlebbel mif j b e, as rîştürmeğe mâlebbel parîak ve mev'ut âtiyâni yâkînleştirmeğe mâlebbel büyük mâlebbel dîbeğin kîfan ve lîta-

zile aplanmış bulunacak . Bir yurdu, Türk ilinin en karanlık ve zavalı köşelerinde yaşayan, yahut yağyor gibi duran Türk ferdisinin hüviyeti erine kadar bile medeni ve müreffeh hayatın feyz ve nurunu aktıracak . Bir yurdu, yaran yaşayacağı her rap ve medeni muhitin dirlikler getiren macal, iyilikler vasıl eden bilinci olacaktır .

Bu aşış nutkundan sonra Cevdet Nasuhî bir divanı riyaset seçilmek hüvumunu söylemiş bunun üzerine riyasete Yusuf Kemal, ikinci reisliğe Türk şü Mühal, kâtipliklere de Hüsnü oğlu Ziya ve Haydaroğlu Fazl (Armevki) atılmışlardır . Bundan sonra konuşmalar başlamış . Han Allah Nıfha Türk mekteplerinde emilli tekniat için şükükler karpında kaldıklarının Türkiñikten bahsetmek için pek çok mâsialara uğradıklarını usah etmiştir . Tevfik oğlu Niyazi, mahî tekniatın iptidai tahzile semin olan mekteplere hâsre olanları rap ettiğini anlatmış, sonra haraç zat da söz aarak yüksek mekteplerde de Türkiñikten, Türk tarih ve an'anesinden Türk medeniyetinden Türk fasilet ve medeniyetinden bahsetmek cabbetğini anlatmışlardır . Nihayet bu vâzâker lerden sonra yasaya icitime hayatın bütün safhalarında Türk milliyetçüğünü nesir ve tamam etmek her yurduanın vâzifesidir" ibaresinin konulmasına karar verilmiştir .

Bu toplantılarda Türk Yurdlarının tarihçilerinden de bahsedilmiş, her yurddan bir murahhas kendî yurdunun tarihçesini anlatmış, Paris'teki yurdi henüz birkaç aylık olduğunu için tarihçesini anlatmamış . Nöbetçi Türk Yurdunun tarihçesini de Remal oğlu Ferid Bey tesah etmiştir . Bu mahâ göre Nöbetçi Türk Yurdu 15 Birincisizin 1912de kurulmuştur . Daha sonra Cevdet Nasuhî tarafından kaimese alınmış olan yurduçularını yasama mahî mevzuatını usah, her madde birer birer konuşularak yasa vücudâ getirilmiştir . Yasaman birinci maddesinde yurduçuluğun 27 Birincî kânon 911 Pazartem gününde Grand-Moot'da toplanan Birinci Yurduçular Derneği ile bağlanğı yazılmıştır . İkinci maddesinde ise

yurdcuların idealini zahir etmektedir: «Türk yurdculuğunun mef kuresi Türklük âleminde içtimal-inkılâp esasları hasırlamak ve ona mazinası, an'anesını, milhıyetını müdrık bir hale getirmeğe çalışmaktır» Yasanın ikinci faslı da yurdcuların ve yurdların mef âlüreye atmak için güdecek eri yollarını anlatmaktadır. Kı busun da ilk maddesü Türk dâhan gelibmesüne derlemesine ve diğer dil-lerin hâkimiyetinden kurtularak müsâlakı bir hale gelmesine çalışmaktadır Yurdcuların 26. maddeden ibaret olan bu yasanı İstan- bul'da basılmıştır

Türk Yurdlarının faaliyetine Ödemiş'te doğan Saraç Meh- met ustanın oğlu Mehmet Şükrü de katılmıştı 1887 de doğ- muş olan Saraçoğlu Şükrü, Malikiyeden çıkıncılar sonra İzmir' de müayyet memurluğu ve aynı zamanda hacalık da yapmağa başlamıştı. Bundan sonra vâkıyet hesabına Beleşka yu günde- rimis, Umumi Harb başlayınca da Boçaklı'da tahsil devam edenmeyen Saraçoğlu İsviçre ve gelmiş, Cenevre'de siyasî ve iktisadî İlimler tahsiline başlamıştı. Saraçoğlu arkadaşlarıyla bir- likte Almanya Otomanın ortadan kaldırılması hususunda rol oynadıktan sonra Türk Yurdu'nun faal bir üyesi olmuş toplantı- larında söz söylemek için her fırsat vakti öne atılarak söz almış- tı. Bu sıralarda İstanbul'da Yeni Mecmuası çıkıyordu. Saraçoğ- lu bir taraftan Türk Yurdu'nda çalışırken diğer taraftan da Yeni Mecmuaya makaleleri gönderiyordu. Yeni Mecmuada Şark Mesalesi adlı c mecmuadan makaleleri, Türkiye'deki Türkçülük faaliyetine katılmış olan Saraçoğlu Şükrü Bey bir devlet reisi- ni olarak ilk defa Torcağı olduğumuzu süyliyen Başvekilimiz- dir

Umami Harb bitmiş vatanı teblikeye girmişti. Avrupa'daki Türk gençleri de bütün Yurdlar arasında anımsı bir top- lantı yapmak istiyorlardı. Yurdlar arasında her sene bir Yurd- orta gürdü. O sıralarda da Cenevre Yurdu orta idi. Bu top- lantı Lozan Türk Yurdu reisi Mahmud Eсад (Boskurt) un teklifi üzerine Lozan'da yapılmaya karar verilmişti. Toplantı- ya Almanya'dan, Nöngstelden Cenevre'den ve diğer yerlerden

murahhaslar gelmiş ve fikir hayatımızda pek mühim olan kararlar vermişti. Toplantıya Cenevre den Saraçoğlu Şükrü Beyle Mazhar Nedim Bey murahhas olarak iştirak etmişti. Burada Türklük ideal nakkında mühim kararlar alındığı gibi kültürl ve fikir hayatımızla çok ehemmiyetli olan meseleler bahis mevzuu edilmiş, hattâ lâtın harflerinin kabulü dahi ieri kurulmuştu. Fikir hayatımızda son derece büyük bir ehemmiyetli olan bu toplantının sabitlarını muattesarrıf elde edemedim

Türk Yurdları talebe işeriy.e uğraşan bir cemiyet olmayıp Türklüğün en müdri meselelerle uğraşmakta idi 1922 de Lozan Türk Yurdu (Türk gençliğini millî vazifesi ne olmalıdır?) diye bir müsabaka açmış, bu müsabakada Hâmid Zübeyir (Kocay) ın İsmâ Mescid adlı eseri birinciliği kazanmış Ahmed Şerif'in eseri de ik nceliği almıştır Hâmid Zübeyir bu eserinde tam bir Türkçü olarak ortaya çıkmış, her mesleği koyu bir milliyetnerver ve Türkçü gözle biletmeğe muvaffak olmuştu Hâmid Zübeyir 1893 de doğmuş. Selânik mektebi rüşdiyesinde İstanbul Sultanusinde, Darülmüalliminde okumuş. Peşte de tahsilini bitirmiş yurduna dönünce Maarif Vekâletinde Hars M. idürlüğün e üzer ne almıştır. O zamandan beri bir çok ilmi ve orijinal eserler vücuda getirmiş olan bu değerli İsm adamımızın Dokuz (dokuz) adlı üç Türkçe hikâyesi yazılan Aşadlı çeçe lügatine konu olan bir eser nesretmiş, halk terbiyesine arıve ait meselelerde ilk adımı atmıştır Türk Yurdu mecmuasında ve daha diğer bir çok mecmuuda yazıları hep Türklüğe ve millî kalkınmaya ait mühim meselelere temas etmektedir

Türklük faaliyetimizin terhini burada bitiriyorum Türk Ocaklarımızın Ağvından sonra bu faaliyet dargunluk gelmiş bugün tekrar koyu milliyetçil gençlik tarihine, diline ve mukaddes yurduna sarılarak millî benliğini bulmuştur

BİBLİYOGRAFYA

- Abdullah Bursalı**, Karam Türkleri, İstanbul, 1926
- Ağaoğlu Ahmet**, Ben nerym? İstanbul, 1929
- » » , Serbest insanlar Üçüncü, İstanbul, 1930
- » » , Üç medeniyet, Ankara, 1928
- » » , Luglâre ve Hindistan, Ankara, 1928
- « « , İran ve İskitler, Ankara, 1911
- » » , Devlet ve Servet, İstanbul, 1931
- Ahmed Hikmet**, Haristan ve Gâzîler, İstanbul, 1908 İkinci basım
- » » , Çağlayanlar İstanbul, 1922
- Ahmed Vefik** , Lehel Osman? İstanbul, 1906
- » » MİLLÎyet: tarih, İstanbul, tarihler
- » » Şecere-i İrâkî İstanbul tarihler
- Ali Canlı Yürekli**, Emver Sey'eddin, hayatı ve eserleri, İstanbul, 1935.
- Ali Nâzihî**, Ziya Gökalp ve Malta misafirleri, İstanbul, 1931
- » » Ziya Gökalp ve Çarşamba, İstanbul, 1930
- Ali Şir Nevai**, Mühakemet üşşâğıteyn, İstanbul, 1918. Ayrıca Türk Dil Kurumu tarafından da basılmıştır
- Beyâm Aşıkay**, Maraz tarihî İstanbul, 1940
- » » Hekimlik ve edebiyatı, İstanbul, 1940
- » » TÜRK DÜNYASI veya Türk adları İstanbul, 1939
- » » , Dîvan-ı Nigâr ü Türk tercemesi İstanbul, 1929.
- Cafuroğlu Ahmet**, Azerbaycan İstanbul, 1946.
- Cafur Seyidzade**, Gaspralı İsmail Bey İstanbul, 1934
- Emver Behnan Şapolya**, Ziya Gökalp, İttihadi terakki ve medeniyet ta'rihi İstanbul, 1913.
- Emver Behnan Şapolya**, Felsefî Gökalp İstanbul, 1933
- Fatma Aliye**, Ahmed Cevdet Paşa ve zamanı, İstanbul, 1932
- Genç Kalemler Necmân**, Sözlük, 1927
- Hâkîm Edip**, Yeni Tarih İstanbul, 1912.
- Hercühalîh Suphî**, Dağ Yolu, Ankara, 1928.
- Hikmet Ziya Ökten**, Ziya Gökalp, İstanbul, tarihler
- Hüseyn Namık Ökten**, Kaldı Türk yazıları, 4 cilt, İstanbul, 1926-1941.

İsmail Hakkı Devalamandı, Ali Suavi'nin tıvraplığı, İstanbul, 1942.

İzzet Mahmut, Divan Nigat Ut Türü, 3 cilt, İstanbul, 1942.

Leon Cahen, Gök bayrak, Galib Bahtiyar terefimesi.

Mahmut Emin Yurdakul, Türkçe girler, İstanbul, 1908.

> > > . Türk suu, İstanbul, 1914.

> > > . Tan seveleri, İstanbul, 1915.

> > > . Kafer yolunda, İstanbul, 1919.

> > > . Aydın kızları, İstanbul, 1929.

> > > . Dicle'ye, İstanbul, 1928.

> > > . Mustafa Kemal, İstanbul, 1928.

Mahmed Taher, Türkiyatın ümmi ve felsefi nispetleri, İstanbul, 1914.

> > > . Osmanlı müellifleri, 3 cilt, İstanbul, 1933—1942.

Milli Mecma, Ziya Gökalp mülhasası, No. 24.

M. Şemseddin Günaltay, Mükimden Dünye, İstanbul, 1329.

> > > . Mufassal Türk tarihi, Ser. I, İst. 1328—1340.

> > > . Yakın şark, Ankara, 1927.

> > > . Üstü şark, İst. 1927.

> > > . Tarih-i edyan, İst. 1339.

> > > . İslam tarihi, İst. 1341.

Mevlevver Hıva seyahatnâme ve tarihi, Müter. Ahmed, İst. 1293.

Mevlevver Türkiyatın tarih ve seyahatnâme, Müter. Ahmed, İst. 1294.

Mustafa Oskaldin, Len Turca anıtları et modernası, 1929.

Necip Asım, Türk tarihi, İst. 1327.

> > > . Fek eski Türk yazıtı, İst. 1327, ikinci basılgı.

> > > . Hilmet ü hakayik, İst. 1329.

> > > . Osmanlı abideleri, İst. 1341.

Necip Türkoğlu, İzmir gamtelerindeki makaleleri.

Reşva Nafis Ergüder, Küçük Türk tarihi, İst. 1329.

Sadettin Nizbet, Ali Cemal, hayatı ve eserleri, İst. 1938.

Sakal Üstü, Ziya Gökalp ve meclisi, İst. 1923.

Satet Ağaçta, Babamdan hikâyeler, Ankara, 1940.

Şehyaman Hıvan, Tarih-i İslam, İst. 1293.

Şeyh Şehyaman, Çığırtağ hikâti, İst. 1296.

Türk Tarih Mecma,

- Vakıf, Bursalı Tahir beg. İst. 1335.
- Veled Çelebi, Atalar sözl. İst. 1836.
- » » , El idrak hüsiyesi, İst. 1936.
- » » , Divan-ı türki-i Sultan Veled, İst. 1341.
- Yusuf Akçora, Türk yalı, İst. 1929.
- Yusuf Vezirif, Azərbaycan edebiyatına bir nazar, İst. 1337.
- Zeyneloğlu Cihanşir, Muhtasar Azərbaycan tarhi, İst. 1924.
- Ziya Gökalp, Türlüleme, İstifmal, muasirleme. İst. 1916.
- » » , Yeni hayat, İst. 1919.
- » » , Kimsi Elma, İst. 1918.
- » » , Altın İpek, İst. 1339.
- » » , Doğru Yol, İst. 1921.
- Ziya Gökalp, Türkçüce eserleri, İst. 1923.
- » » , Türk hüveni, İst. 1929.
- » » , Türk medeniyeti tarhi, İst. 1341.
- Ziyaeddin Fikri, Ziya Gökalp, Fransızca.

İÇİNDEKİLER

3	Kitap ve yazarı hakkında
5	Önsöz
7	Türk'ün öyküsü
13	En eski Türk Birliği
15	Türk Karakterleri
30	Türkolojinin tarihi
41	Türkçülüğün ilk mübeğgileri
44	Osmanlı İmparatorluğu ve Türkçük
49	Osmanlılar ve Hıristiyanlar
52	Türkçülüğe doğru
56	İlk Türkçüler
60	Türkiye'de Türkçük
70	Türkçülüğün sistemleşmesi
95	Organize Türkçük
117	Bibliyografya
118	İçindekiler

**TÜRK'ÜN,
MUVAFFAK OLMAK İÇİN
SARILMIŞ OLDUĞU İDEAL,
MİLLİYETÇİLİKTİR!**

**BUNUN,
DABA İLERİ GİTMİŞ ŞEKLİ DE
TÜRKÇÜLÜKTÜR!**

**BUNDAN DOLAYI,
KİTAPIMLA,**

**"TÜRKÇÜLÜĞÜN TABİHİ"
ADINI VERDİM ..**

**Hüseyin Namık Orkun
(1944)**

LİRA